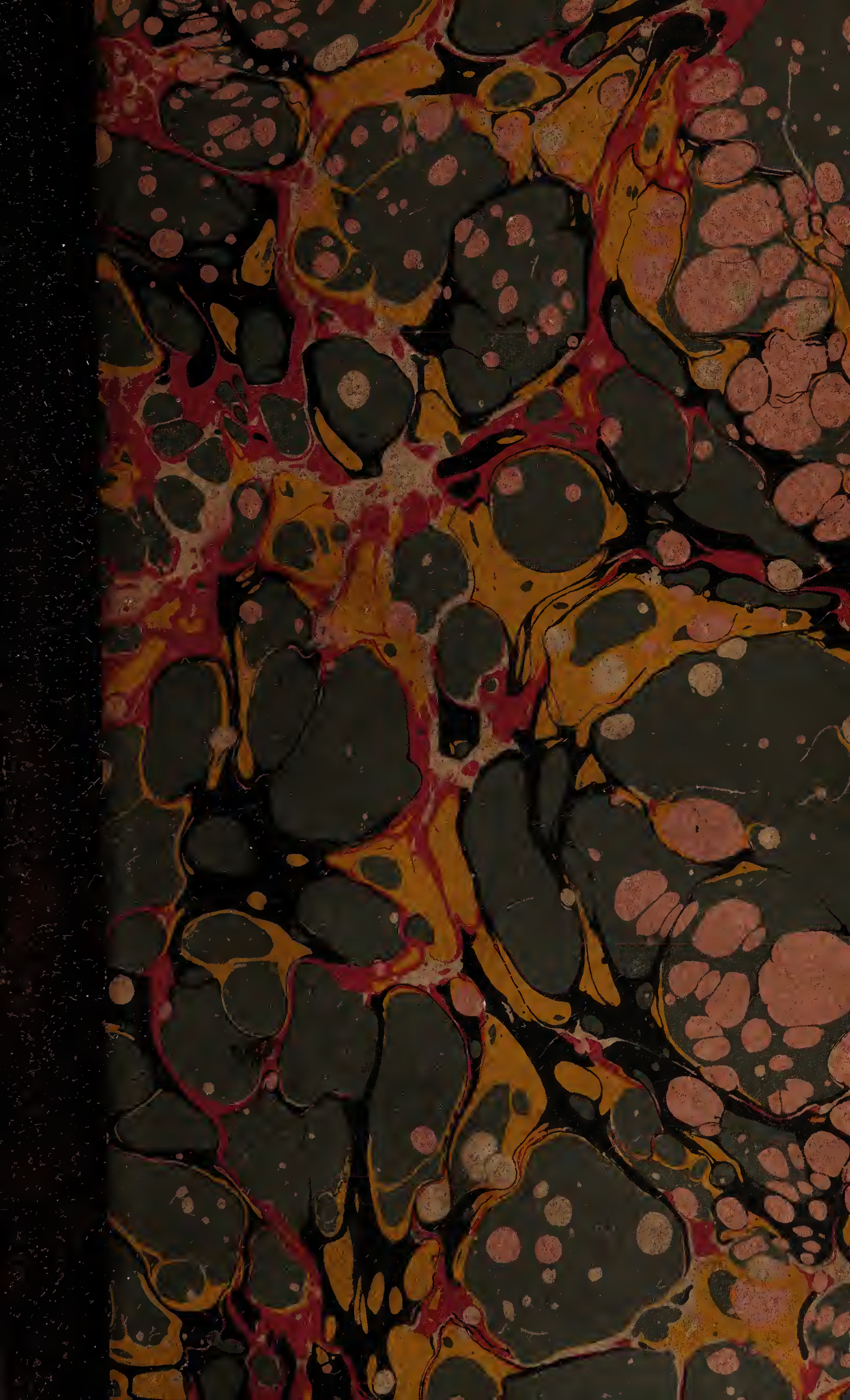

GLASS, T.

THOMÆ GLASS, *M. D.*

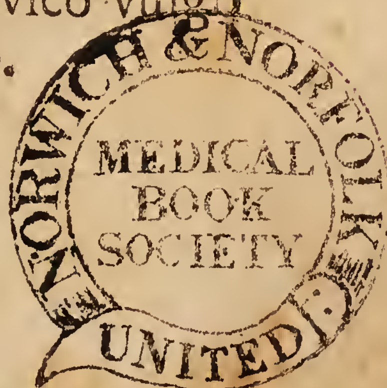
COMMENTARII
DUODECIM
DE
FEBRIBUS
AD
Hippocratis disciplinam
Accommodati.

Μέγα δὲ μέρος ἡγεῦμαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι σκοπεῖν, καὶ περὶ τῶν γεγραμμένων ὀρθῶς. ὁ γὰρ γνοὺς καὶ χρεόμενος τούτοις, οὐκ ἄν μοι δοκέῃ μέγα σφάλλεσθαι ἐν τῇ τέχνῃ.

Hip. lib. Epid. 3. ſect. 3.

LONDINI:
Impenſis EDV. SCORE, *Exonienſis.*
Veneunt apud SAM. BIRT, in vico vulgò *Ave Mary-Lane* dicto.

M.DCC.XLII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

RICARDO MEAD, *M. D.*

Thomas Glass, S. P. D.

ROPTER tuam in arte nostra præstantiam, Te, Vir celeberrime, opusculo sequenti Patronum ambio. Hi itaque ad Hippocratem Commentarii, quâ par est reveren-

rentiâ, Tibi offeruntur. Si quid in iis utile Medicinæ contulerim, tuo patrocinio frui haud dubitabo; sin minus, id molienti veniam concedes.

PRÆFATIO.

UM intellexerim omnes omnium gentium Medicos, ſupra bis mille annos, Hippocratem in ſummâ admiratione habuiſſe, ejus viri volumina aſſiduâ manu verſavi.

Difficilis quidem habitus eſt Autor: etenim, præter voces obſcuras, ſcripta lacera, alienaque adjecta; is tum ſingularem ſermonis brevitatem conſequitur; tum ſumma tantum ſive accidentium, quæ adversâ valetudine eveniunt, ſive auxiliorum quæ ægrotis adhibentur, perſtringere ſolet; tum ſenſa ſæpe admodum quaſi premit: (uti pro exemplo) Febris tertianæ exquiſitæ nomen, nec non materiæ turgentis, aliquoties profert, multa de iis præcipit, ſed proprietates omnino tacet. Hic enim ſummus Artifex magiſtros medicinæ in arte ſua informare

mare plurimùm ſibi propoſuit; ea itaque, quæ vulgo medicis nota erant, vel leviter attingit, vel prorſus omittit; quæcunque vero iiſdem ignorata erant, ſcitu tamen commoda, quæque magnas utilitates aut magnas noxias inferant, ipſe ſcribere viſum eſt (1). *Nullus igitur dubito, medicis ſui temporis, & poſteris etiam, qui iiſdem majorum ſcriptis uſi ſunt, quin admodum perſpicuus fuerit Hippocrates. Poſtquam autem iſta monumenta perierunt, defuere medicinæ primordia, ſuper quæ, ſeu fundamentum, ſtructuram ſuam is ædificavit. Adeò ut nil mirari oportet, ſi vir facundiâ inſignis recentioribus aliquando obſcurus fiat.*

Hæc dicta ſunt imprimis de iis ſcriptis, quæ ut ederentur, compoſita erant: multa enim inter libros Hippocratis, ex relatione veterum commentariorum (2), *in uſus privatos & ſubſidium tantum memoriæ notata erant, quæ ejus ſucceſſores evulgaverunt, ne quid tanti viri periret. Hinc,*

(1) De rat. vict. in morb. acut. (384). Edit. Foeſii, 1657.

(2) Galen. Com. 13. in Prorrh. 1. & l. 2. de difficult. reſpirat.

ut

ut verisimile est, tot cruda, repetita, confusa, dubiaque in Hippocratis operibus occurrunt, quinetiam quædam plane falsa; quandoquidem ex observationibus singulariis præcepta generalia editores aliquando effecerint.

Inter innumeros autem, qui scripta hujus gravissimi authoris exponere desudaverunt, primas sibi merito vendicat Galenus: hic obsoletas voces interpretando, pressas sententias enarrando, locos corruptos emendando, vacuos adimplendo, Hippocratis doctrinam, paucissimis vix intellectam, ab obscuritate eduxit. In his egregias utilitates medicinæ attulit. Optandum fuerat illum arti, quam omnium primus Hippocrates a studio sapientiæ separavit, neque inanem philosophiam, neque dialecticas subtilitates immiscuisse. Inde enim medicorum animos philosophandi disputandique studium adeo irretivit, ut ejus commenta summâ industriâ agitaverint, ipsam autem naturam negligenter observaverint; donec tandem opinionum commenta delevit dies.

Quidam ex Hippocratis cultoribus, singularem viam ineuntes, illius præcepta no-

vo ordine disponere aggressi sunt, quâ ad penitus explorandam Hippocraticæ disciplinæ vim, certior haud facilè inveniri possit. Unicuique evolventi libros hujus vetustissimi medici palàm est, quàm sententiæ & observationes ad eamdem materiam pertinentes per totum dispersæ sint, alienisque interjectæ; eas verò colligere, atque collocare, consilium summoperè utile primà facie apparet. Nec ad id persuadendum, opus est rationibus, quum Celsi, Aretæi, Lommiique labores in manibus sint. Cæterùm iis, quæ hi aliique viri celeberrimi in hac re præstiterunt, aliquid posse adjici speravi. Eo animo Hippocratis præceptiones ad certa capita, ut mihi visum est, reducere sategi; ex quibus unum erat de Febribus. Relegenti demum, quæ contuleram, mentem subiit, quod historia & curationes Febrium ex Hippocrate petitæ parvis in arte tyronibus haud admodum ingrata res futura esset. Siquidem id genus morbi omnium vulgatissimum est, & maximè perniciosum; atque licet quidam ab Hippocrate aliquid in curationibus mutaverint, hunc tamen morborum notas & earum significationes optimè calluisse

ipse apud omnes in confesso est. At consiteri etiam necesse est, ut idem optimè cognoverit, quid ad avertenda mala accidentia, vel ad ea jam nata amovenda, vel ad morbos prorsus solvendos, natura moliri consuescit. Qui vero hæc maximè intelligit, & prævidet, eum artem dirigere ad naturæ normam optimè etiam nosse oportet. Hippocrates igitur, non modo observando naturam, sed imitando quoque, medendo pariter atque præsagiendo juxta felix erat: isque usu artis salubris tantis beneficiis Græciam affecit, ut propterea divinos honores vivens & Athenis acceperit, atque in magnis mysteriis alter post Herculem Jovis filium initiatus fuerit.

Eum porrò hanc medendi rationem primum invenisse, & priscæ medicinæ adjecisse, haud improbabile est. Ex iis, quæ id indicant, est proœmium libri de victûs ratione in morbis acutis. Utique, qui Cnidias appellatas sententias scriptis tradiderunt, ii sane, quæ in singulis morbis ægri patiuntur, & quomodo eorum nonnulla ipsis eveniunt, recte conscripserunt: & hucusque quidem, quæ quivis etiam

medicinæ ignarus recte ſcribere potuerit, ſi probe ex unoquoque ægro, quæ patiatur, intellexerit. At quæcunque medicum non referente ægro prædixiſſe oportuit, ea magnâ ex parte prætermiſſa ſunt, alia in aliis, nonnullaque ad conjecturalem cognitionem valde accommodata. Cum vero ad cognitionem conjecturalem referatur, quomodo ſingula curare oporteat, in iis multo aliter, quam illi diſſeruerint ſentio.

Quinetiam ex his aliiſque, quæ in ejus monumentis occurrunt, hic itidem præſagiendi inventor habetur; quæ ſane res in dubium revocari nequit, ſi ut Galenus teſtatur, ille ex omnibus primus urinarum ſignificationes conſideravit (3). *Fuerunt autem ante Hippocratem proculdubio medici, qui conjecturâ veriſimili ſæpe aſſequi noverunt, ubi æger erat vel vitâ vel morbo ceſſurus: ſed hæc ei non ſatisfecit ſcientia; cognoſcere enim adhæc voluit, quo die talis mutatio contingeret, tum quo auxilio liber, vel quo vitio oppreſſus futurus erat ægrotus. Atque profectò huic ſcientiæ medicina Hippocratis magna ex parte innititur,*

(3) Lib. 1. de Criſ.

titur, & qua sine stare nequit. Nemo enim commodam victus rationem febricitanti præcipiet, si ignarus est, quamdiu febris inhærebit, neque detrahere poterit a cibo paulo ante judicationes, si earum accessiones prævidere nescit. Præsentire quoque oportet medicum, quod genus excretionis natura ad expellendum vitium moliatur; aliter ducere quà natura vergit, plane non intelliget.

Ad prorsus autem condendam, vel a primis rudimentis extruendam, adeo subtilem præsagiendi disciplinam; atque ex hac deinde artificiosam maximè medendi methodum conficiendam, multis experimentis ut adjutus fuerit, necesse est: Inter quæ naturam nulla arte sollicitari, sed ipsi soli relinqui expedivit: nam inveniendum erat primùm, quemadmodum natura sponte morbos tollit; sed quomodo id sciri potest, ubi ars simul aliquid moverit? ex motu enim naturæ & artis nascitur novus in corpore motus, ex duobus compositus.

Ut effectus plane diversos ab eadem curatione excitari videamus, unde fit nisi a differentia actionis naturæ? atque porro, ubi inter Febres sanguis detrahitur, vel vo-

mitus educitur, vel alvus purgatur, vel alia quæque medicina, insignem mutationem in corpore efficiens, adhibetur; qui proferre possumus certitudine aliquâ, priore experientia non edocti, quæ accidissent, si talis curatio non fuerat?

Ex eo genere observationum habeo illas, quæ in libro 1° & 3° de morbis vulgaribus exarantur: nam in iis insignis quæque mutatio inter passiones eveniens diligenter annotatur; atque in singularium ægrotantium historiis, quæ acciderunt ægris ad conjecturam utilia, exponuntur omnia, prout in dies alia aliis successerunt. Remediorum vero mentio rarissimè occurrit, eaque magna ex parte levissima sunt; neque plura quam quæ enarravit (ut dicam quæ sentio) præter victum idoneum, præbuisse Hippocratem credo. Cibus profectò opportunè datus inter optima Febris est remedia. Itaque neque hæc veteris medicinæ particula, ut mera θανάτυ μελέτη, *ab Asclepiade irrideri meruit: præsertim cùm ex eâ, evacuatione singulâ artificiali utendi in morbis acutis opportunitas, non valde prius intellecta, neque temerè aliunde haurienda, populorum*

pulorum omnium ſeculorum beneficio quæratur.

Scio autem, quòd Galenus & viri longe doctiſſimi medicinæ parentem hos ægrotantes ſecundum regulas, in aliis ex ejus voluminibus propoſitas, curaſſe contendant. Hi ſuam opinionem hujuſmodi argumentis defendunt (4). *Haud dubium eſt, quin Hippocrates inſignia remedia adverſus ea vitia, quibus plures horum conflictati ſunt, adhiberi noverit; quoniam in aliis libris iſta propoſuerit; igitur hos ægrotantes iis valde deſideratis caruiſſe arbitrari minimè æquum eſt. Certiſſimum quidem eſt, quòd varia remediorum genera, & iis optimam utendi rationem alibi præceperit: ſed nil obſtat, quo minus ex hac ipsâ materiâ (obſervationes dico de quibus ſermo eſt) ſua medendi præcepta hauſerit, conjecturâ hinc ductâ, quod conveniret aſſequens, & deinde uſu explorans.*

Ex hiſtoriâ quoque probabile eſt, Hippocratem, cùm junior fuerit medicus, eas obſervationes cepiſſe: nam is, vita defunctis parentibus, medicinâ & aliis ſcientiis val-

(4) Comment. 31. ad Epidem.

de imbutus, peregrinationes suscepit, ut copiam exercendæ medicinæ haberet; in iis totam Græciam & exteras etiam regiones invisit, & ubique medicinam faciens inclaruit; primùm quidem in Thessalia, relictâ patriâ commoratus est (5). *Cæterum in eâ regione & Thraciâ fere factæ erant observationes, quæ in libris germanis de morbis vulgaribus referuntur.*

Porrò, admodum credibile est, quòd non toties in his observasset Febres per sanguinis profusionem, sponte suâ accedentem, solvi, si vena secta fuisset, ubicunque Febris vehemens erat, & ætas vigens, & vires validæ. Id tamen ipse imperat; sed indignum prorsus est viro honesto id aliis consulere, in re tam seriâ, quod in simili casu, is ut optimum non arriperet. Præceptum itaque illud adhuc ignoravisse Hippocratem, concludere fas erit.

At pro Galeni sententiâ insuper urgetur, quòd Hippocrates ipse disertè doceat medicamenta ægrotis, quorum historiam in his libris exaravit, propinata ali-

(5) Soran. histor. de vita Hippocrat.

quando

quando fuisse, licet qualia sint, non ostenderit; nempe ægroto nono, in libro tertio, & quinto in sectione secunda ejusdem libri. In prioris historia scriptum est ὠφελέειν οὐκ ἔτι ἠδύνατο, *id est, Foesio interprete,* non amplius quicquam juvare poterat; *quod sanè intelligatur tam de naturæ præsidiis, quam de artis adminiculis. Sic enim sanguinis e naribus cursum in præcordiorum inflammatione* κάρτα ὠφελέειν *dicit* (6); *nec rara est hæc ejus dictionis significatio. Eam vero sententiam aliter vertit Valesius; utique,* remedio non locus erat. *Altera hæc historia est.* " *Calvum in Larissa ex* " *femore dextro dolor derepente occupavit,* " *nihilque adhibitis remediis est profectum. Græcè* τῶν δὲ προσφερομένων οὐδὲν ὠφέλει προσφέρειν *(ut autor Foesius est in œconomia) propriè quidem de ciborum oblatione dicitur, & iis, quæ in alimentum cedunt; sæpe tamen eâ dictione externa præsidia intelliguntur; & subinde etiam omne genus medicinæ. Cæterùm, quandoquidem ad sedandos omnigenos dolores, protinus inter*

(6) In prognostico, (38).

initia, fotibus uti consueverit Hippocrates, huic ægro externa auxilia primo die frustra admota fuisse, hæc verba notare possunt. Huic itaque argumento non multum vis inesse videtur.

Absurdum verò est, vel ipso confitente Galeno (7), quod acres medicinas, & magnas mutationes cientia remedia occultaret Hippocrates, cùm levissima religiosè ostenderit. Quis credat, quòd is, qui stillam modò sanguinis e naribus exeuntem, vel clysterem infusum, vel glandem injectam, vel fotum adhibitum annotare haud neglexit; largam sanguinis detractionem, vel validam alvi purgationem, silentio sæpenumerò præteriret? atque idem omnia e corpore exeuntia, indolem, copiam, tempus, sedulo patefacit.

Ad evitandam hanc difficultatem, dictum est, quòd hæc scripta ad præsagiendi artem tantummodo pertineant. Sed neque præsagitioni inservire possunt ægrotantium historiæ, modo curationes medicæ non aperiantur. Si enim valida remedia clam

(7) Comment. 31. ad Epid.

adhibita

adhibita erant, nescimus, quæ ab iis factæ sunt mutationes, insignes autem ea effecisse haud incertum est. Igitur in aliis febricitantibus eadem accidentia sibi invicem succedere, ubi eadem medicinæ vis defuerit, frustra expectabimus, & eo turpius fallemur, quo insignior fuerit curationis virtus.

Ex his autem observationibus, in quibus nil celatur, quod proferri utile erat, intelligamus quâ serie, nil cogente arte, vel exteris, accidentia inter Febres se invicem excipiunt; atque quibus viis natura seipsam sponte ab his morbis liberat. Ex illo fonte fluit præsagiendi facultas, ex hoc vera medendi ars. Hæc est sincera Hippocratis disciplina, quæ examen seculorum integra sustinuit, & vera undique nullo ævo mutata facie apparuit. Provoco ad doctissimum Boerhaaven, cujus en judicium (8).

" *Excutite Graios, cognoscite Roma-*
" *nos, versate Arabes, repetitam & con-*
" *firmatam ubique invenietis doctrinam*

(8) In oratione de commend. stud. Hip.

Hippo-

" *Hippocratis. Ex his enim, quorum ad*
" *nos memoria pervenit, Diocles Carysti-*
" *us, Aretæus Cappadox, Ruffus Ephe-*
" *sius, Aetius, Oribasius, & alii, quic-*
" *quid habent eximii, illi debent. Ro-*
" *mani, quos inter Celsus excellit & Pli-*
" *nius, Hippocratem numinis loco ha-*
" *bent, ad ejus effata ut ad oracula con-*
" *fugiunt. Arabum optimi purum pu-*
" *tum describunt Galenum, qui ubi ve-*
" *rus, totus Hippocraticus est. Inter re-*
" *centiores de medicinæ usu scriptores,*
" *paucos si ulli veterum perfectionem at-*
" *tigisse dolendum. Unum eximium habeo*
" *Thomam Sydenham, Angliæ lumen,*
" *artis Phæbum: quem quoties contem-*
" *plor, occurrit animo vera Hippocratici*
" *viri species: de cujus erga rempubli-*
" *cam medicam meritis nunquam ita*
" *magnifice dicam, quin ejus id sit supe-*
" *ratura dignitas". His si quid adjun-*
gere licet, addam, eum propiùs calcando divini Parentis in curationibus vestigia, ad tantam in domandis morbis acutis felicitatem pervenisse.

Cæterùm

Cæterùm ob cultum Hippocraticæ curationis neglectum, magis quam ullam aliam causam, accidisse videtur; quòd licèt humani corporis compages & facultates longe melius intellectæ fuerint & morborum abditæ causæ altius investigatæ, & medicamentorum copia plurimum aucta, & eorum vires novis experimentis exploratæ; nihilominus tamen, rei medicæ, in tollendis morbis acutis utilitas a temporibus usque Hippocratis haud increvit, si modo non fuerit imminuta.

His præfatis ad exponendas historias & curationes Febrium ex præceptionibus divini Senis accedam.

INDEX COMMENTARIORUM.

COMMENT. IV.

COMMENT. V.

COMMENT. VI.

COMMENT. VII.

COMMENT. VIII.

COM-

COMMENTARIUS
PRIMUS.

De Febre & ejus Differentiis.

EBRIS ab Hippocrate Πῦρ & Πυρετὸς etiam nominatur. Id genus morbi ex calore ægrotanti molesto, & medenti manu admotâ ejus corpori percepto, æstimabatur. De arteriarum autem naturali motu ante Herophilum vix multum solliciti erant Medici: is clarus Praxagoræ discipulus, qui tempore Ptolomæi Lagi Alexandriæ floruit, doctrinam de pulsibus arti signorum adjecit: hanc deinde amplissimè tractavit Archigenes, sed perfecit denuò Galenus. Per hos potissimum viros cognitio pulsuum nobis increvit. (1)

(1) Galen. lib. de Pulf. Different.

Ex Febribus autem aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas, antequam altera acceſſio incipiat. Intermittentes ideo dictæ ſunt; quarum alia quotidiana, alia tertiana, alia quartana eſt; ex his aliæ componuntur; aliæ admodum incertis horis repetunt; quædam ſed rariùs longiori intervallo, ut Quintanæ, &c. redeunt. (2)

Aliæ vero Febres aliquantulum quidem minuuntur, ſed inhærent tamen, donec novus motus fiat; aliæ vix quicquam, aut nil remittunt; utraſque Febres continuas appellat Hippocrates, Poſteriores in continuas & continentes diviſerunt.

Febres continuæ, quæ intra quatuor dies finiuntur, ſummè acutæ; intra ſeptem dies, exactè acutæ; intra quatuordecem, ſimpliciter acutæ ſunt: harum autem terminus ad viceſſimum diem haud raro extenditur; poſt hunc diem Febres vehementiam, ſi aliquamdiu non remiſerint, ut plurimum deponunt, & jam inter lentas habendæ ſunt. (3)

Diſtinguuntur quoque Febres ex occaſione unde concitatæ ſunt; ut Febris ex reple-

(2) Hip. Epidem. 1. ſect. 3.

(3) Lib. de Prænot. & Aphor. 23. ſect. 2.

tione

tione, &c. tum ex materia efficiente ut Febris a bile, &c. tum etiam ex accidente quodam insigniori concomitante; ut alia sit ardens, alia singultiens, alia λειπυρία alia ασσώδης & innumera sanè nomina, hac ratione, Febribus imposita sunt. De nominibus vero non admodum sollicitus erat Medicinæ Parens; & Cnidios quidem vitio dat, quòd passionum nominibus nimis inhæserint; (4) ipse autem animum ad vehementiam Febris, vires ægrotantis, & inclinationem morbi præ cæteris at tendebat. Cæterum notandum est, quòd Febres, quæ ex inflammatis locis oriuntur, ut phrenitis, peripneumonia, pleuritis, hepatitis, aliæque, à sede affectâ nomen obtinent.

(4) Lib. de Victûs rat. in acutis, sub initio.

COMMENTARIUS SECUNDUS.

De Coctione & Cruditate, atque aliis Notis cum Salutis tum Exitii.

IN quaque vero Febre, quæ à Medicis dicuntur ſtadia, vel tempora, conſiderare oportet. Hæc quatuor ſunt; Principium utique, Incrementum, Status & Inclinatio. (5) Omnia ex præceptis Hippocratis in Principio cruda & mitiora ſunt; ſed hæc dierum numero non limitantur, itaque nec Principium, primum igitur morbi ſtadium erit, donec ſigna coctionis vel exitii compareant. A Principio autem increſcit, dum graviores dolores, acceſſioneſque veniunt; hæque & antequam proximæ revertuntur, & poſtea deſinunt; conſiſtit autem, cùm jam acceſſio proximam æquaverit, ſed non excederit; & dolores & acceſſiones leniores inclinare docent. Ubi Febris continens ſit, accidentia ingraveſcentia morbum increſcentem, mi-

(5) Galen. de Criſ. lib. 1.

tescentia vero inclinantem indicant. (6) Galenus vero in morbis, qui tuti sunt, perfectum Statum adesse noluit, antequam signa absolutæ coctionis visa fuerint.(7) Statusquidem ad Hippocratem, nunc exactam Concoctionem, nunc summam Febris vehementiam significat. In notandis signis Coctionis, & Cruditatis multus est Hippocrates, atque ex iis præcipuè instituta & præsagiendi & curandi hausit. Quamobrem Antiquorum de his sententiam benè penitus eruere expedit.

Igitur cibi & potiones in ventriculum ingesta, antequam attenuata, dissoluta, & confecta sint, cruda existunt; cùm autem subacta fuerint, & contemperata, Concoctio in primis viis peracta est. Humor vero ille lactescens, qui ibi loci perfectus est, in venas exinde delatus, venarum succo dissimilis est; itaque in alterâ corporis officinâ crudus ducitur; cum autem intra venas elaboratus sanguinis naturam omnino induerit, non ampliùs crudus, sed jam maturus sive coctus est. Atque non modo id, quod imperfectum, & haud subactum est, crudum appellasse Hippocra-

apu

(6) Celsus. (7) De Crif. lib. 1. cap. 18.

tem video, ſed quodcunque à ſanorum conditione in alienam declinat. Ineſt in homine (inquit ille) & amarum, & ſalſum, & dulce, & acidum, & acerbum, & inſipidum, aliaque ſexcenta, quæ pro copiâ & viribus varias habent facultates, & hæc quidem mixtione & mutua inter ſe contemperatione, neque cernuntur, neque quemquam moleſtia afficiunt; at ubi horum quicquam ſecretum fuerit, & per ſe extiterit, tunc & conſpicuum fit, & hominem moleſtiâ afficit. (8) Utique in gravedine curſus fit humoris tenuis & acris per nares; vel fluxiones irruunt in oculos; ex cujuſvis humorum acrimoniâ, partes ſubjectæ mordentur, & dolent; ardor vero, ſummaque inflammatio tam diu detinent, dum concocta fuerit fluxio, & craſſior evaſerit. Quinetiam, quæ in fauces feruntur, ex quibus raucedines, anginæ, eryſipelata, & pulmonum inflammationes, hæc omnia primum ſalſa, humida, & acria demittunt, & in his morbi confirmantur; at vero ubi craſſiora & magis cocta fuerint, omnemque acrimoniam depoſuerint, tum jam & Febres, & quæ moleſtiâ afficiebant, deſinunt.

(8) In lib. de priſca Medicina. (13)

Con-

Concoquuntur vero, ubi mutua fuerit permixtio, contemperatio & quasi Coctio. Hæc ille (9) In secundâ igitur valetudine, tam quæ foras excernuntur, quam quæ intus retinentur, optimè cocta sunt. In adversa autem, quo proprius eadem omni notâ sanis accedunt, eo minus ab optimâ concoctione distant. Ex contrariis vero Cruditas æstimatur. Cum itaque Cruditas aliqua insignis subsit, aliter se habet corpus atque consuevit, & eo pejus afficitur quo cruditas major. Cæterum in Febribus notæ Coctionis & Cruditatis imprimis ex Alvi Dejectionibus, & Sputis, sed omnium maximè ex Urinis, desumptæ sunt. Hi enim morbi affectiones venarum habentur, & Urina nil aliud quam quoddam sanguinis colamentum est, eoque haud dubiâ fide ejusdem dispositionem, nullo interveniente ductuum urinæ vitio, indicare potest. In hoc genere excrementi, substantia, color, & contenta fere spectari consueverunt. Laudatissima est Urina, quæ tales habet notas, quales in optimâ valetudine habere solet: Ea mane reddita, post perfectam ciborum concoctionem, sub-

(9) In lib. de prisca Medicina. (15) & (16.)

ſtantiâ eſt mediocris, colore ſubruffa, in quâ id, quod ſubſidet, læve album & æquale eſt; ſedimentum quidem copioſiùs decidit, dum chylus intra venas conficitur, parciùs vero ubi confectus eſt; ſed color per inediam intenditur, & quo diutiùs homo à potu & cibo contineatur, eo magis ruffus is erit. Exercitia, & quæ motum ſanguinis multum ſanis accelerant, & colorem & ſedimentum augent. Ad hæc vitæ ſtudium, ætates, temperamenta, cœlum, anni tempora, aliquam differentiam inducunt. Itaque & inter Febres acutas urinæ magis ruffæ, & materia inhærens copioſior, quam in ſanitate, ſperantur. Cæterum ex crudis urinis alia ſpecies turbida ferè redditur, & mox ſedimentum deponit; alia turbida perſtat; alia tenuis profluit, poſt intervallum turbatur, & nil demittit. Prima ſpecies melior, procedere enim coctionem teſtatur; ultima vix admodum incipere; media quidem mediæ virtutis eſt; omnes ſubſtantiam cruditates ſunt. Colorem vero quod ſpectat, urina aquea omnium crudiſſima eſt, inter quam & ſubruffam plurimi gradus intercedunt; ſicut ſubruffam inter & nigrantem, ita ut quo quævis ſub-

ruffæ

ruffæ absimilior, eo longiùs a concoctâ distat. Urina colore probabilis in qua nil neque innatat, neque subsidet, colorem cocta erit, cætera vero cruda. Quæ aquea est inter Febres acutas, insaniam significat. Quæ autem tenuis & subruffa effluere diu perstat, in Febre difficili naturam vix ad concoctionem posse sufficere, sed morbo tuto abscessum, futurum indicat. Si nubeculæ innatarint leves, albæ, æquales, ferè cocta erit, præsertim si in imum deferantur: Si rubrum læve & æquale in ruffâ subsiderit, longior erit morbus, at securus; quæ modo cocta est modo cruda longi & difficilis affectus est. Si vero farinosa, squammosa, furfurea, nigra, livida, lotio inhærescant, vel pellicula pinguis, tenuis instar araneorum insideat, gravis morbi periculum est. Farinosa utique magnum calorem & colliquantem significant, pinguedines etiam innatantes morbum colliquantem, furfuracea & squammosa firmas partes detersas, nigra humorum gangrænam; nisi mulier ex retentione menstruorum ægrotaverit; urina nigra quo crassior eo exitiosor, si crassa sit, & prorsus nigra, lethalis morbi certissimum signum est. Refert

fert etiam qualis æger, & quis morbus ſit; pueris enim, & juvenibus, ex repletione & deſidiâ febricitantibus, urina vix probe cocta æſtimanda eſt, antequam plurimum laudabile in ea ſubſidet; ſi quid autem probabile ſuſpenditur, vel innatat, ætate conſiſtentibus, ex inediâ & laboribus duris febricitantibus, bonum præſagit judicium; aquoſa urina pueris peſſima, nigra viris. (1) In Febribus ictericis, bilioſis, eryſipelatoſis exquiſitis, & putridis nonnullis æſtivis, urina plerumque tenuis croceaque ad judicium ferè uſque redditur; levis nubecula in his coctionis indicium eſt: nonnumquam ſed rariùs turbida viſitur, ſi quid autem in eâ ſubſidet, id ſubviride, flavum, aut fuſcum eſſe ſolet, nuſquam vero album. (2) Hoc genus Febrium a Febribus inflammantibus, in quibus ſedimentum album imprimis ſperatur, longè diverſum eſt: In iis utique cruor denſatur, rubra pars augetur, & pellicula glutinoſa ſive coriacea detracto ſanguini ſupernè inhæret: In his autem funditur, diſſolvitur, vix con-

(1) Hip. Prænot. (40.) Prænot. coac. (210.) De judicat. (54.) Galen. De Criſ.

(2) De Gorter. exercit. de ſite. Wintringham Comment. noſolog. in conſtitut. An. 1719.

creſcit,

crescit, & aliquando magnâ ex parte in tenuem icherosumque humorem convertitur. In Febribus lentis pituitosis urina pallida est, quæque sub incremento morbi sæpe plurimum sedimenti crassi, divulsi, asperi, coloris dilutioris vel albidi deponit, circa statum victrice naturâ materia subsidens parcior, sed magis cocta, esse solet; aliquando ubi æger in malis est, diluta & tenuis permanet. (3) Porro in peripneumoniâ lenta, vix aliquid urina præsagit: adeo ut ea satis sana, etiam instante pernicie, haud rarò in his videatur. (4) Denique cùm natura Febris materiam per alias vias educat, observatur aliquando, modo excreta critica in cæteris secundum rationem prodierint, quod passio inclinaverit, imo quieverit, antequam urina concocta fuit. Id maxime fit in Febribus, quæ per abscessus ad cutem judicantur, deinde quæ per alvi dejectiones, deinde quæ per sputa. Si urina prorsus sistitur, vel clam elabitur, summum vitæ discrimen subest.

Ventrem autem probè concoxisse intelligimus, si is neque citior, neque tardior

(3) Hollerius in lib. 2. de morb. intern. cap. de Feb. ex cruditate.

(4) Boerhaave cap. de peripneumon. lent.

est,

eſt, quam ſanitate fuit; ſi Malagmata copiâ iis convenientia, quæ aſſumuntur, reddit; eaque fulva, & mollia, & figurata, & æqualia, & non valdè olentia ſunt. Alvus igitur, quæ inter morbos acutos ita ſe habet, maximè laudabitur. At liquida alvi egeſtio ex uſu eſt, ſi neque ſtridet, (*ſtridet quidem ubi tenuis valde & copioſa eſt*) neque ex brevibus intervallis excernitur.(5) Dejectiones è contra, aut majore aut minore copiâ quam par eſt, aut valde tenues, aut exſuccæ, aut argilloſæ, aut ex viridi pallidæ, aut impermiſtæ, malam concoctionem in primis viis arguunt. Cæterum non modo ciborum, & inferioris ventris recrementa per alvum ſecedunt, ſed a toto corpore ſordes aliquoties in adverſâ valetudine hac viâ expurgantur. Siquidem bilioſa, & mucoſa alvi profluvia; inflammationes circa internas corporis ſedes, & abſceſſus purulentos, & Febres acutas aliquando ſolvunt. (Notare forſan haud ineptum erit, quod Veteres excreta quæque dixerunt bilioſa, ubi flavo colore penitus tincta erant.) Dejectiones vero tenuiſſimæ ſincerè bilioſæ, ſpumantes, pingues, fætentes, cruentæ non criticæ, torminoſæ, aut

(5) Prænot. (39) & (40).

quæ

quæ frequenter ad ſedem proritant, aut copiâ vires affligunt, vehementer malæ ſunt. Pejus eſt, ſi venter quoque inſcio deſcendit. Peſſimum, ſi 'is nigris lividiſque præſertim morbo extenuatis defluit: Hi enim, ut plurimum, poſtridie moriuntur.(6)

In pectoris morbis Sputa maximè reſpicere oportet. Optimè concoctum habetur Sputum, ſi id læve, album, unius coloris eſt, & probato puri æmulum; hujuſmodi ſputum tuſſim facilè ſequi, ſat cito, & conſpicuâ copiâ extundi, expedit. Cæterum inter initia morbi, ſputum concoctum haud expectandum eſt, ſi enim miſtum ſit ruffo quodam & ſanguine, dummodo ſtatim excreetur, & ſenſim in concoctum convertatur; vel ſi in ſecundâ periodo tandem appareat, modo ſigna coctionis habeat, morbi tuti & brevioris indicium eſt. Si ſputum in primis periodis non fuit, malum eſt; pejus autem ſi principio benè prodeat, & circa indicationes ſiſtatur. Sputum album glutinoſum laborioſè exantlatum, inutile eſt; ſincerè flavum, & ſanguineum, poſt primos dies, crudi

(6) Hip. de Prænot. Aphor. 23. ſect. 4. Coac. Præſag. (216).

morbi

morbi eſt, & nil juvat; tenue, ſalſum, ſpumans, quod multam tuſſim movet, ſed ferè eludet, ſi diu durat, periculoſum eſt; nigrum tamen & id, quod intra pulmones ob ſummam viſciditatem circa ſtatum retinetur, ſtrepitum in pectore & ſtrangulationem inducens, peſſimum eſt. Pulmonum & laterum morbi, in quibus nil expuitur, graviſſimi ſunt. (7)

Hiſce ſignis etiamſi multùm fidebat Hippocrates, nihilominus tamen omnia diligenter rimatus eſt, quæ ægrotum ſpe conſolari, vel metu terrere debeant. Pauca proponam. Bona ſperare oportet, ſi æger vultu ferè ſano conſpicitur, ſi cubat ipſo ſitu, cui ſanus aſſuevit, vel ut ipſi viſum eſt, ſi ex facili ſpirat, ſi a dolore vacuus eſt, ſi mente valet, & alacriter fert morbum, ſi interdiu vigilat, noctu dormit, ſi potiones non valdè deſiderat neque cibos recuſat, ſi præcordia æqualia, mollia, & plena ſunt, ſi corpus undique molle & æquabiliter tepidum eſt. Hæc omnia ſi fuerint vel pleraque, morbus ſecurus eſt, & brevi finietur. Contraria autem exitium denuntiant. Utique ubi vultus, protinus inter

(7) Hip. Prænot. (41) & Coac. Præſag. (178).

initia

intia morbi ſine cauſâ evidenti, emarcet, aut alieno colore inficitur; ubi oculi, nares, aures, lingua, ullâ facultate aut ſpecie pervertuntur; ubi æger ſupinus cubat, vel ad pedes ſubinde delabitur, vel morbum ægrè fert & loco quieſcere nequit; ubi difficulter ſpirat; ubi dolor vehemens & continuus caput, vel viſcus aliquod nobilius habet; ubi vigilia aut ſopor vehementer premit, aut mens ultra modum alienatur; ubi inexplebile potionum deſiderium eſt, ſummum vero ciborum faſtidium; ubi præcordia inæqualia, dura, elevata aut retracta ſunt; ubi interiora exæſtuant, dum exteriora frigent. Quædam autem ex his minimè mala ſunt, ſi coctioni ſuccedant. Sed his non immoror, cum Hippocrates, in Libro de Prænotionibus, omnia bona & mala in acutis morbis ſigna diligenter conſecutus ſit, & ſingulorum vires diſertè expoſuerit. Siquidem bona non omnia pariter bona ſunt, neque mala mala; nonnullis enim alia pejora ſunt, alia peſſima exiſtunt. In genere autem, omnis mutatio a conſuetis in optimâ valetudine malum eſt, & quo inſignior mutatio eo vehementius malum,& quo mutata magis vitæ

vitæ neceſſaria fuerint, eo certiùs denunciatur exitium. Qui vero ſuperfuturos ex morbo (inquit Medicorum Princeps) & morituros, eoſque, quibus pluribus diebus, & quibus paucioribus, perſeverabit morbus, rectè præ-noſcere volet; is intelligentiâ comprehenſam omnium ſignorum doctrinam æſtimare debet, et eorum vires inter ſe collatas, ratione expendere, velut ſcriptum eſt; cùm in aliis tùm in urinis & ſputis. Alibi tamen & id monet, quòd prædictiones in morbis acutis non ſemper tutæ ſint. Ob tantam enim varietatem corporum, judice Celſo, certæ notæ futuri paſſionis exitus dari nequeunt, & id certè noſtram artem conjecturalem efficit, ratio autem conjecturæ talis eſt, ut cùm ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat nos; neque id evitare humana poteſt imbecillitas. (8)

(8) Celſus lib. 2. cap. 6. In hoc libro is omnia, quæ ad præſagiendi artem pertinent, explicare, potiſſimum ex authoritate Hippocratis, ſuſcepit.

COMMENTARIUS TERTIUS.

De Judicationibus, earumque Adventu præsentiendo.

IN morbis acutis ſæpe mutatio ſubita fit, vel in ſanitatem, vel mortem. In hanc mutationem ducit utplurimùm vehemens perturbatio; ſiquidem ante eam accidunt graviſſimi capitis dolores, vertigines, deliria, ſomni graviores, aurium ſonitus, ſurditas, oculorum rubores, caligines, falſique iis objecti ſplendores, lacrymæ ſine voluntate, labii inferioris agitatio, totius corporis tremor, ſpirandi ſubita difficultas, præcordiorum intenſio, retractio, mentis turbationes, anxietas, jactationes, æſtus intolerabilis. Hanc igitur morbi particulam κρίσιν Græci dixerunt, & perturbatio & evacuatio quæ circa κρίσιν accidunt, criticæ ideo appellantur. Ubi iis ſanitas integra ſuccedit, judicatio perfecta æſtimatur; ſin vero morbus brevi ſedatur, paulo poſt reverſurus,

verſurus; vel vehementiam inſignitèr remittit, imperfecta; quinetiam, ubi ſine magnâ quadam perturbatione, & lentis gradibus, repetitiſque evacuationibus, ægri Febribus abſolvuntur, hos quoque judicatos in hiſtoriis ægrotorum pronunciat Hippocrates. Galenus autem ſubitas tantum morborum cum perturbatione mutationes, propriè judicia appellari vult (9).

Quum autem judicia frequentiora, & eorum indicia firmiora, certis diebus contingere viſerentur, veteres eos criticos nominaverunt. Ex his ſumma poteſtas ſeptenariis data fuit, deinde quaternariis: ſeptenarii habentur ſeptimus, decimus quartus, & viceſimus; ſecundus enim ſeptenarius cum octavo die incipit; tertius cum decimo quarto. Singuli vero ſeptenarii medius dies & ultimus quaternarii ſunt. Quartus igitur, ſeptimus, undecimus, decimus quartus, decimus ſeptimus, & viceſimus tales exiſtunt. Hiſce diebus, acutos morbos inſultus facere obſervavit Hippocrates: periodos igitur Febrium acutarum per quatuor dies ad 20 uſque diem terminari præcipit. (1) Quivis autem quaterna-

(9) Lib. 2. de Criſ. ſub initio.
(1) Lib. Prænot. (44).

rius,

rius, qui medius ſui ſeptenarii eſt, index & contemplatorius dicitur; eo quod judicatio proximo ſeptenario futura, quaternario præcedenti ſignificatur. Hac ratione, dies morbi quartus ſeptimi index eſt, undecimus ſimiliter decimi quarti, & decimus ſeptimus viceſimi; 7, 14 & 20 & quaternarii & ſeptenarii exiſtunt(2). Ex reliquis diebus, pares dicti, minus efficaces ad diſcernendas Febres æſtimantur, adeo ut ſi his Febris deſiiſſet, recidiva metuebatur, ſi modo Febres paribus diebus non movebantur; nam quæ acceſſiones paribus diebus habent, paribus etiam judicantur (3); ſed hæ magnâ ex parte difficiliores ſunt iis, quæ diebus imparibus intenduntur. Ex criticis vero diebus maxime valere 7 cenſuit Galenus, deinde 14, deinde 9, deinde 20; hi primum ordinem conſtituunt: ſecundum vero 17, 4, 3, 18, cæterum ex omnibus morbi diebus ſextus peſſimæ eſt famæ, quæ enim in eo eveniunt judicia, exitioſa ſunt, vel ſaltem perdifficilia. Morbos octavo, & decimo quieſcentes, repetere iſte expectavit.

(2) Aph. 24. ſect. 2.

(3) Lib. 1. Morbor. Vulgar. (964) (965) Aphor. 36. ſect. 4.

tavit (4). In secundo autem vicenario, septenarii soli vi judicandi pollent, & elapso eo spatio tantum vicenarii.

Atqui suspicatur Cornelius Celsus, quod veteres in his aliquam fidem numeris Pythagoricis, admodum celebribus adhibuerint (5). Febres vero tertianas legitimas, si duas accessiones respicias, alternis diebus moveri constanti lege cernimus. Ad istarum etiam normam ardentes moveri observantur. Sed neque tertianæ eâdem horâ repetunt, nam quædam aliquot horas citius, quædam aliquot tardius corripiunt, adeo ut decursu paucorum circuituum, vel festinando, vel tardando, quæ imparibus diebus a principio occupabant, in progressu paribus accedent. Hæ quidem in deterius ruentes sæpissimè solitam horam prævertunt; è contrà, dum leniuntur, tardius magnâ ex parte redeunt. Si in Febribus igitur continuis, quæ alternis diebus exacerbantur more tertianarum, in tantum se præcipitaverit accessio, ut citra septimum diem jam parem occupaverit, malum subesse morbum suspicari licet. Vix enim sperare oportet, spatia liberaliora,

(4) Lib. 1 de Dieb. decretor.
(5) Lib. 2. cap. 4.

protinus

protinus inter initia morbi, eousque extendi posse, ut accessio, utique, quæ die quinto expectabatur, ad sextum usque tardaverit: etenim satis est, si eam indolem, circa finem secundi septenarii, Morbus indicaverit; ita ut septima accessio, quæ decimo tertio die adfutura esset (saltem si solitâ horâ alternis diebus mota fuerat) jam usque in decimum quartum delata sit. In Febribus porro intermittentibus, materia accessionem Febrilem concitans, intra ipsum insultum concoquitur, & in ipso ejus impetu ejicitur. In Febribus vero continuis, materia Febrilem æstum concitans, longius, ut concoquatur, spatium requirit; jam autem exire parata, nullum tempus aptius inveniri potest, quo exturbari expedit, quam in vigore accessionis, quoniam sub eo omnes humores longè maximo impetu per vasa projiciantur. Igitur ubi in Febribus accessiones alternis diebus eveniunt; & insultus vehementiores alternis accessionibus, sive quaternariis; & vehementissimi alternis quaternariis septenarii maximè critici erunt; deinde quaternarii; deinde dies impares. Ex his ratio quoque petenda est, cur Febres, quæ paribus diebus moventur,

iiſdem quoque judicantur. Cæterum ſive hæc veriſimilia videntur, ſive non; hiſtoriæ ægrotorum in libro 1 & 3 Epidem. evincunt, quod judicationes & eorum ſigna criticis diebus ſæpius apparere ſoleant. Apud nos ſane, ob diverſitatem vel cœli, vel vitæ ſtudii, vel victus rationis, vel potiſſimùm medicarum curationum, Febres non adeo ſolenniter, ut olim in Græcia, atque Romæ alternis diebus intenduntur. Quæ vero alternis diebus vix quicquid moventur, vim dierum criticorum ſæpe eludunt: atque lentæ plurimum ſpernunt. In his quidem motus febriles, ſi qui ſunt, magis quam dies criticos reſpicere expedit.

Præter hæc quidem, altera facultas dierum criticorum proponenda eſt: utique Febres, quæ revertuntur poſt imperfectam judicationem, iterum ingruere die aliquo ex criticis conſueverunt. Et nos obſervamus Febres quartanas Cort. Peruvian. inhibitas, recidivas fieri eo tempore, quo acceſſio futura eſſet, etiamſi Febres per ſeptimanas ceſſaverint. Qui plura de his ſcire efflagitat, Galeni libros de dieb. decretor. & commentarios ad libros epid. 1 & 3 perlegat; in quibus notante doctiſſimo viro

J.

J. Freind, id ſibi unicè propoſuiſſe videtur, ut dierum criticorum doctrinam traderet, & hac potiſſimum authoritate confirmaret. Id monuiſſe prius debuerim, ubi aliqua judicationis pars in diem criticum inciderit, ei ipſi quidem, modo indicium die contemplatorio comparuerit, tribuenda eſt judicatio.

Sequitur ut explicentur notæ, quibus tempus judicii præſagitur. In his igitur conſideranda eſt conſtitutio morborum vulgarium, tum cœlum, tum anni tempus, tum ægrotantis ætas, temperamentum, & conſuetudo, tum motus febriles, ſed omnium maxime cruditatis & coctionis ſigna(6).

Si ægrotus ætate & viribus viget, ſi tempus eſt æſtivum, vel ei proximum & ſecundum rationem conſtitutum, ſi regio non frigida, corpuſque bene compactum & floridum, ſi Febres vehementes, ſi notæ coctionis primo die adſunt, & cætera accidentia ſecuriſſima; huic quidem morbus ante quartum diem, vel ipſo quarto, feliciter diſcernetur. Quo enim plura ex his con-

(6) Hip. Aphor. 2. ſect. 1. Galen. de Criſ. lib. 3. & de Dieb. Decret. lib. 1.

currunt, eo certior res eſt. Sic Pericles qui ſecundo die urinas concoqui incipientes, & tertio probe concoctas reddidit, quarto judicatione abſolutus erat (7). (Ne fallat hic moneo ſedimentum probabile, quod aliquando circa initium Febrium in urina conſpicitur: ſiquidem hoc coctionis cibi, & non materiæ febrilis indicium eſt: quod à cocto cibo provenit, ſenſim evaneſcit; quod à cocto morbo, indies maturatur.) Si vero nulla coctionis nota neque primo die neque ſecundo fuerit; is, licet omnia reliqua ſine culpa ſint, primo circuitu, vel, quod idem eſt, intra quartum diem, non liberabitur. Si quarto die urina illi concoctionem ſignificet, ſeptimo judicatio ſperatur(8). præſertim ſi Febres more tertianarum intendantur; ubi neque medicus, neque ægrotus, neque adſtantes, neque externa, quid impediverint: & id quidem in omnibus ſedulo æſtimandum eſt; cum enim horum quodvis naturam interturbaverit, judicatio nullâ certitudine præſagiri poteſt (9). Si autem concoctio non fuerit ante ſeptimum

(7) Ægrot. ſext. ſect. 2. lib. 3. Epid.
(8) Aphor. 71. ſect. 4.
(9) Galen. de Dieb. Decretor. lib. 1.

diem, judicatio ante undecimum non erit; neque in ipſo, niſi calor multus, inſultus vehemens, & motus imparibus diebus acceſſerint. Notæ autem coctionis, ſi undecimo in excretis apparuerint, vel accidentia mala morbi attenuata fuerint,(materiam hæc intra venas coctam eſſe indicant, quamvis non prodierit,) judicium decimo quarto futurum prædicunt. In ſecundo hoc ſeptenario, inſignis mutatio plurimùm contingit; atque æſtus vehementes rarius ultra hunc circuitum continuantur; quamobrem terminum Febrium acutarum aliquando Hippocrates 14 diem ſtatuit. Attamen ſi is dies morbum non decreverit, ſed coctionis indicia promoverit, decimus ſeptimus finiet. Leviſſima tandem ſignificatio decimo ſeptimo die, fidiſſimum teſtimonium judicationis circa viceſimum, vel viceſimum & unum præbet.

In exitioſis autem affectionibus, mala ſigna apparentia, ægrotantibus perniciem præſagiunt, eadem prorſus ratione, ac in ſecuris liberationem bona. Maxime igitur malignæ, & quæ cum graviſſimis ſignis invadunt Febres, quarto vel prius interficiunt;

unt(1); quod ægro ex phrenitide laboranti accidebat(2). Sin vero inter Febres exquisitè acutas, lethale signum quarto die inciderit, septimo mortem expectare oportet; nisi irruens ante destinatum tempus insultus ægrotum sexto interemerit. Atque haud levi sanè conjecturâ, ipsa mortis hora præsentiri potest; utique si in morbo exitioso incipiente accessione, æger vehementer refrigeratus fuerit, & vix tandem recaluerit; si unà difficillimè & multo roncho spiraverit; si animo defectus, si sopore obrutus, vel tale quid terrificum passus fuerit, neque cæteris accessionis temporibus tam gravia tulerit; credibile est quòd inter initia proximæ accessionis peribit, præsertim si ea criticum diem occupaverit. Si vero accessionis initium mitius fuerit, status vero ob summam mentis perturbationem, anxietatem, jactationes, nervorum distentiones gravior, is vitam finiet. Ubi hæc circa statum non fuerint, sed sudores frigidi inæquales, vel circa faciem & cervices tantum expressi, si mentis impotentia, corporisque resolutio inclinationem exceperint; mors speranda est eâ

(1) Hip. Præsag. 44.
(2) Ægrot. 4 sect. 2. lib. 3. Epid.

horâ

horâ, qua ad futura acceſſionis inclinatio prævidetur(3).

Cæterum in primis diebus prævideri nequit quo die Febris minus acuta deſitura eſt. At protinus inter initia intelligere licet, quòd morbus longior erit; ubi Febres non admodum acutæ ſint; ubi motus ejus tardiores, ubi acceſſiones non alternis diebus; ubi ægrotus naturâ vel ætate algidus; & corpus laxius, & tumidum; ubi conſtitutio temporis humida, & frigida, diu conſtiterit; ubi morbus omnino crudus perſtet; ubi malæ notæ: quo enim plura ex his unà concurrunt, eo diutius, ſalvâ vitâ, trahi ſolet affectus.

Iſte autem medicus, qui morbos longos à brevibus inter initia diſtinguere non intelligit, neutiquam poterit ægrotantibus rationem victûs commodam, ſaltem ex mente Hippocratis præſcribere.

(3) Galen. de Criſ. lib. 3.

COMMENTARIUS QUARTUS.

De Evacuatione & Abſceſſu criticis.

MORBI acuti, ſponte ſuâ, ſine aliquâ Evacuatione inſigni, aut ſedimento multo in urinâ laudabili, aut Abſceſſu quodam critico, haud judicantur. Hujuſmodi igitur affectus, ex authoritate Hippocratis, die critico diſcernuntur, fluore ſanguinis; ſudore multo; urinâ colorem probabili, quæ optimum ſedimentum habet, & confertim effunditur; ventre mucoſa, bilioſa, vel aliquando ſanguine notata derepentè effundenti; vomitione quoque, & Abſceſſu juſto(4). Inflammationes autem, quæ circa pulmonem & coſtas ſunt, ſputis coctis & facile rejectis, potiſſimum ſolvuntur. Talia ſputa inflammationes quoque circa fauces, & glandulas ad aures ſitas, ſedare valent(5).

Speciem vero judicii in univerſum præmonſtrabunt tempeſtas præſens, conſtitutio

(4) Lib. de Vict. Rat. in Morb. acut. 403. Coac. Præſag. 140. 142.

(5) Prænot. 40. 45. Coac. Præſag. 179. 176. 151.

epide-

epidemica, ægri temperamentum, morbi genus, maximè vero naturæ motus & humorum inclinatio. Acutiores Febres finire ſolent evacuationes, longiores abſceſſus(6).

Sanguinis profluvio maximè opportuna ſunt, ex temporibus Ver aut Æſtas(7); ex conſtitutionibus ſicca & calida, præſertim ſi frigidam exceperit; ex ætatibus, quæ intra annum 18 & 35 eſt; tum habitus corporis ſtrictior, temperamentum ſanguineum, Febres acutiſſimæ, quæ in primis circuitibus judicantur; ſuper hæc, ſi pulſus arteriarum vehemens eſt; ſi calor, præſertim circà ſuperiora, exæſtuans; ſi urinæ poſt ſigna coctionis ex improviſo tenues; ſi alvus tarda(8); inclinantes autem verſùs ſuperiora humores ſcimus; ſi caput vehementer & continuo dolet; ſi vertigine rotatur; ſi aures male audiunt, aut ſono implentur; ſi arteriæ circa tempora vehementius agitari ſentiuntur; ſi collum cum rubore intumeſcit; ſi vultus conſpicuus eſt; ſi oculi inflammantur, vel iis falſi ſplendores objiciuntur; ſi lacrymæ præter voluntatem ſtillant; ſi nares pruriunt; ſi præcordia ſine

(6) Galen. de Criſ. lib. 3.

(7) Aph. 20. ſect. 3.

(8) Prænot. Coac. Præſag. Epidem. lib. 1. ſect. 2. Galen. lib. 3. de Criſ.

dolore

dolore intenduntur; ſi ſpirandi difficultas derepente incidit; hiſce, vel magna ex parte, ita accidentibus ſuperveniet protinus ſanguinis curſus per nares(9). Si vero ad ea, quæ ſanguinis profuſionem oſtendunt, ſed abſque notis inclinationis ad ſuperiora, gravitas, tenſio, calor, dolor & pulſatio circa lumbos accedant; ſanguis per inferiora potius erumpet, utique aut per ora venarum ſanguinem fundere ſolita, aut fœminis per naturalia(1). Sin minùs ſanguis exitum per inferiora intentans, verſùs ſuperiora recurrerit, & dolor & cætera lumbos reliquerint, & caput brevi poſtea obſederint, copioſum profluvium per nares denotatur(2). Poſt ſanguinis profuſionem, alvus emolliri, & cutis humectari conſuevit(3).

Vomitus autem, mediam ætatem, naturâ bilioſos, ſub exitu æſtatis calidæ, & initio autumni, magis exercet; ſi Febres, more tertianarum, horrore & tremore incipiunt, & in his ad eorum normam exacerbantur. Gravati vero ventriculi, & inſtan-

(9) Prænot. Prædict. lib. 1. 79. 80. Epid. lib. 1. 948. Coac. Præſag. 138. 143. 145. 151, &c.

(1) Prædict. lib. 1. 78. Coac. P. 168.

(2) Prædict. lib. 1. 79. Coac. Præſag. 168.

(3) Aphor. 27. ſect. 4.

tis

tis vomitus notæ ſunt. Dolor capitis acer, præcordiorum moleſtiæ, inquietudo, anxietas, extremorum frigus, pulſus parvi duri & inequales, oris ventriculi morſus, tenues ſputationes, nauſea, labii; inferioris tremor(4). Quæ vomitu educuntur, non admodum craſſa, aut multa eſſe debent, atque ex bile & pituitâ penitùs pexmixtis conſtare.

Sudores æſtate magis expectare oportet, præſe rtim ubi imbres frequentes, ſicut in vere decidunt(5), ſi cutis laxior eſt, ſi incipientibus acceſſionibus delirium accidit, deſinentibus vero calor multus ad pedes deſcendit, cutiſque madeſcit. Sed proprium ferè hujus evacuationis indicium, pulſus plenus mollis undoſus eſt. Adhæc ſi alvus paulò ante judicationem contrahitur, & circa eam urina retinetur, & acceſſio incipit cum quadam horripilatione, ſudores plurimùm intra eam confertim a toto corpore calidi diffluent. Quod quidem optimum eſt(6).

Atque alvi fluor præſentitur, ſi anni conſtitutio humida fuerit, ſi autumnus ſit, ſi

(4) Prænot. 41. 46. Coac. Præſag. 556. & lib. 1. Epid. Galen. lib. 3 de Criſ. (5) Aphor. 6. ſect. 3.
(6) Galen. lib. 3. de Criſ. Hip. de Prænot.

Febres,

Febres, quæ vulgo graſſantur, per alvum ſibi exitum quærant, ſicut in Conſtitut. 3. Lib. 1. Epidem. Ætate provectioribus accidit; ſi in Febribus bilioſis, inanes vomendi conatus, abſque tamen vomitu ſub initio præceſſerint: ſi judicatione jam cognitâ inſtare, nullum ſignum eſt alterius cujuſvis evacuationis criticæ, urinaque parcius fluit. Ventris autem borborygmi, ſtrepitus, elevatio, tormina, lumborum dolor, alvi exturbationem præcedunt (7.) Probatur critica egeſtio, ſi liquida, non tenuis eſt, & ſpeciem purulenti fæcibus alvinis permixti præbet. Cruenti quid cum ea in malis non eſt.

Per has potiſſimum excretiones expurgantur Febres, quæ intra 14 dies, celeriter, & cum multa perturbatione judicantur. Per ſputa autem & urinas ſenum plerumque extenuantur; ex his, quæ à morbi principio indies matureſcunt, & diebus criticis concocta prodeunt, ſecuriſſime morbum ſolvunt (8).

Perfectam judicationem promittunt ſigna probæ coctionis prægreſſa; his enim viſis, quantæcunque perturbationes inſultui die

(7) Aphor. 73. ſect. 4. Coac. Præſag. 138.
(8) Lib. de Criſ. 53.

cri-

critico ſuperveniant, nil metuendum eſt; in procinctu enim ſtat evacuatio, per notas ſuas præſentienda, quæ ægrotantem a morbo prorſus vindicabit. Si excreta copiâ juſtâ & indole laudabili confertim efferantur, eaque judicando morbo apta ſint; ſicut juvenibus, & Febri vehementi, ſanguinis profluvium; Febri bilioſæ, vomitus, &c. Cæterum ut judicium in die critico & impetu acceſſionis fiat, expetendum eſt. Judicationem perfectam fuiſſe ſcimus, ſi nocte ſubſequente ſomnus placidus ſit; ſi calor naturalem vix excedat; ſi lingua mollis & humida ſit, & ſitis ſedetur, & appetitus redeat, & mens vigeat: denique ſi pulſus & excrementa à ſanis haud multum abludant. Inter bonas judicationes, & poſt integras nil movere oportet, neque turbare; ſiquidem in his per naturam prorſus à morbo liberabuntur ægri.

Sin vero natura laceſſita movere, et expellere morbi materiam moliatur, antequam ea concocta ſit; vel ubi tempus non idoneum fuerit; vel per vias minus aptas vel parciore copiâ; integra judicatio raro ſuccedet: nam morbus aut non quieſcit, aut ſi quieverit ob relictam intus materiam ite-

rum redit (8). Id genus judicationum omnino frequentiſſimum eſt, tot fere hujus rei exempla ſunt apud Hippocratem quot ſunt in lib. 1 & 3 Epid. ægrotorum hiſtoriæ. Unum tamen proponam (9). " Anaxionem invaſit Febris acuta, cum dolore continuo dextri lateris, & tuſſi primis diebus ſiccâ, ſiti cruciabatur & inſomniâ, urinæ probe coloratæ erant, copioſæ & tenues. Sexto die deliravit. Fotus nil profecerunt. Septimo, moleſtè habuit; nam & Febris intendebatur, neque dolores remiſerant, & tuſſes infeſtabant, & difficilis ſpiratio inerat. Octavo, ſextâ in cubito venâ multus ſanguis, prout debuit, effluxit." Hæc prima evacuatio arte quidem facta, ſed ad naturæ normam directa, cùm ea ad expellendam Febrem vehementem, & ſolvendum lateris dolorem in primo ſeptenario nil molita eſt. Igitur ex V. S. minuebatur affectus. Sic pergit hiſtoria. " Dolores certe remiſerunt, verùm tuſſes ſiccæ perſeverarunt. Undecimo, leniores fue-

(9) Lib. 2. Epid. ſect. 1. Aphor. 27. ſect. 2. Prænot. 45. De Judicat. 54. Galen. lib. de Criſ. 4.

(18) Ægrot. 8. ſect. 2. lib. Epid. 3.

" runt

"runt Febres, paucus ſudor circa caput "prodiit, etiamnum tuſſes tenebant, & "humeſcere incepit morbus. Decimo "ſeptimo die cœpit pauca & concocta ex- "puere: allevatus eſt." Hæc altera evacuatio opportuna erat morbo; ſputa undecimo prodire inceperunt, a quo ad decimum ſeptimum ſenſim maturata fuiſſe videntur quo die cocta prodeuntia tuſſim & ſpirandi difficultatem doloreſque reſiduos, ut veriſimile eſt, allevarunt. "Viceſimo, ſu- "dore oborto, à Febre liber fuit". Hæc tertia evacuatio numeratur, quæ & die critico, poſt ſputa 17 cocta, & uti fieri debet, prodibat. Nulla adhuc facta eſt urinæ mentio niſi hiſtoriæ initio, ſi quæ mutatio in eâ apparuerat declaraſſet Hippocrates; cruda igitur fuit urina, atque ſputa licet indole proba, idoneâ tamen copiâ, non excreta ſunt. "A judicatione "vero melius habuit; ſitis autem vexabat, "nec probæ pulmonis expurgationes erant. "Septimo & viceſimo, rediit Febris; tuſſi- "vit, concocta plurima eduxit; in urinis "alba multa ſubſidebant; ſine ſiti erat, "bene ſpirans." Signa igitur perfectæ coctionis, & in urinis, & in ſputis huic,

 primo

primo circuitu ſecundi vicenarii, tandem apparuerunt. Sed urinæ & ſputa concocta ex criticis excretis ſunt. Atque in hoc ægroto ſitim & ſpirandi difficultatem, quæ hucuſque reliquiis inhæſerant, diſcernebant. "Triſicemo quarto, ſudore per totum "corpus diffuſo, Febre liberatus & prorſus "eſt judicatione abſolutus. Facile quidem prædici poterat, quod Febris ultra alterum hunc circuitum ſecundi vicenarii non excurreret; eum præcedente ſeptenario coctio perfecta & in urinis & ſputis viſebatur. Huic ægroto, omnes naturæ motus diebus criticis facti ſunt, & quævis evacuatio à vitio demebat; adeo ut detruncatus per eas plane erat morbus, antequam eam ſudor 34 deleverit. Itaque per omnes Evacuationes morbum judicatum eſſe dicimus. Atque idem omnino judicium de Evacuationibus commodis, ſibi invicem ſuccedentibus, tulit Hippocrates, utique in ſtatu tertio lib. 1. Epid. ita ſcribit. Ex quatuor maximè ſignis ſervabantur ægri, quibus aut ex naribus ſanguis bene profluxiſſet; aut urina multa, in qua quod ſubſidet copioſum eſſet, & laudabile; quique per alvum turbulenta, olioſa, tempeſtivè

de-

demitterent, aut in difficultatem inteſtinorum dilaberentur. Multis autem uſu venit, ut non ab uno ex deſcriptis ſignis judicarentur, ſed ut plurimum per omnia decurrerent, & gravius ſe habere viderentur; ſed hi omnes, quibus iſta contigerunt, incolumes evaſerunt.

Cum autem de excretionibus ſermo ſit, non alienum videtur, de iis Evacuationibus hic agere, quæ inter initia & incrementa morborum, aliquando ſponte adveniunt. Igitur qualeſcunque hoc tempore fiunt, pro certo Febres non finient. Nonnulla vero accidentia Febribus haud raro ſuperveniunt, quæ & Febribus vires addunt, & ægrotos excruciant, & paſſionis ſpatium extendunt, & periculum augent; nec tamen Febribus individua ſunt, quamvis à Febre aliquando concitentur: nam ea nonnunquam extenuat, vel removet commoda Evacuatio ſponte ſuâ nata, antequam Febris ipſa ſtatum attigerit. Hac ratione dolores vehementes capitis, vertigines, æſtus, & id genus alia, liberalis ſanguinis à naribus curſus, prorſùs inter initia accidens, frequentèr compeſcit. Sic ſtomachi faſtidium, oris ventriculi morſus, pectoris op-

pressionem, anxietates, &c. educendo corruptos humores circa ventriculum stabulantes, solvit aliquando vomitus; & id quidem secundo die, Nicodemo ægroto decimo in sect. 2. lib. 3 Epidem. contingebat. Larissæ autem, tertio die, & sequentibus dejectiones liquidæ commodè prodibant. Haud inepté itaque præcepta de sudoribus hisce Evacuationibus accomodari posse videntur: nempe sudores optimi quidem per omnes morbos acutos sunt, qui diebus judicatoriis contingunt, & penitus à Febre liberant. Boni vero qui toto corpore oriuntur, faciuntque ut æger morbum facilius ferat. Bona etiam & quævis alia evacuatio est, si vitio apta sit atque indole & copiâ laudabili efferatur, & morbum extenuet. Atque hæc, credo, Aphorismus quoque præcipit. In perturbationibus alvi, & vomitibus sponte evenientibus, & vasorum evacuationibus, si qualia oportet excerni excernantur, confert, & leviter ferunt. Sin minus, vice versâ (1). Itaque Evacuationes si bene ferat æger, si ab iis levetur, neque olim plectatur indicium est quod talia educantur, quæ educi oportet. In his

(1) Aph. 2. sect. 1.

quoque

quoque inſpicere oportet regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus convenit, aut non: iis enim quæ ſecundùm rationem levant, magis credere fas eſt, aliis minus.

Inter mali morbi ſigna ducenda ſunt omnia excreta, ſi non ſecundùm rationem eveniunt; ſi à vitio nil demunt; multo pejus eſt, ſi morbo addunt; omnium vero peſſimum & exitioſum, ſi indole improba aliis pernicioſis ſignis ſuccedunt, & circa ſtatum erumpunt. Ob vitium ſummum humorum, aut vehementiam Febris, aut corporis exolutionem, talia magnâ ex parte prodeunt; ea nunc copia minore ſunt, quam ut quicquam prodeſſe poſſint, nunc majore quam vires ferant, nunc ſpecie vitioſa exiſtunt; ex his ſunt ſtillæ ſanguinis nigri; tum ſudores inæquales frigidi, tum dejectiones bilioſæ, acres, æruginoſæ, nigræ; & id genus vomitus, qualia in ſtatu peſtilentiali frequentiſſimè viſa ſunt, & Hippocrates inter malas judicationes ſæpe meminit.

Abſceſſus autem eas Febres judicare conſueverunt, quæ tardius moventur, diutius excurrunt, & notas ſecuritatis oſten-

tant; ubi neque urinæ probæ reddantur, neque ſputa facilè excreentur, neque ſudores opportunè moveantur, neque ſanguinis profuſio, neque alvi dejectiones, neque vomitus criticè ſuccedant. Hi ut plurimum, hyeme Febribus ſuperveniunt, minuſque recedunt, & juniores 35 annis exercent. Citius quidem ad ſuperiora erumpunt, & plerumque citra diem viceſimum. In morbo igitur abſceſſui opportuno, ſi hypochondria mollia & indolentia fuerint, & ſpirandi difficultas ex improviſo irruat, moxque iterum deſerat, deinde gravitas, & dolor capitis, & ſopor ſuccedat; fore abſceſſum circa aures credibile eſt. Poſt viceſimum vero diem, ſi calor circa præcordia movetur, vel ad extremos artus ſubtus deſcendit; ſi gravitas, & tenſio & dolor aut inflammatio articulum, aut aliam aliquam particulam circa partes inferiores occupat, ibi abſceſſûs erit ſedes. Ubi doluerit quis aliqua parte, priuſquam minus valebat, morbus magnâ ex parte ad locum dolentem abſcedit; uti iis contigit, qui in Perintho tuſſi & anginâ laboraverunt. Quinetiam quibus a morbis exurgentibus dolores circa manus vel pedes

con-

contingunt, & inhærent, ibi loci futuri ſunt abſceſſus (2).

Is autem abſceſſus ſalutaris eſt, qui longius à partibus nobilioribus erumpit, aut ſedem minus utilem corporis occupat; ſi confertim aſſurgit; ſi adeo inſignis eſt, ut paſſionis magnitudini par ſit; neque tamen major quam viresferant; ſi erumpens ſedat morbum, vel ſaltem levat; ſi loco conſiſtit; ubi inflammatio exquiſita eſt; ſi in pus laudabile cito convertitur; ubi Eryſipelas, ſi non temerè recedit; ubi articulis inſederit, vehementes dolores inferens, ſi non deſerit, antequam materia vitioſa digeratur.

In his etiam conſiderandus eſt ſingularis conſenſus, qui inter quaſdam corporis ſedes obſervatus eſt. Facilius utique abſcedunt morbi in partes, quæ è directo ſunt, quam in oppoſitas. In ſpirationis difficultate abſceſſus ad crura utiliſſimi ſunt. Tuſſes per tumores teſtium inſignitèr ſolvuntur. Inſaniam varices in ano multùm dolentes tollunt. Ex peſſimâ anginæ ſpecie fere tantum evadunt ii, quibus rubor circa pec-

(2) Prænot. 43. 44. 45. Aphoriſm. 31. 32. 33. ſect. 4 Coac. Præſag. de Humoribus, 49.

tus aut cervicem effuſus eſt. Bilioſum alvi profluvium ſurditas judicat. Comatoſos in Febribus ardentibus affectus finiunt tubercula juxta aures extantia. Inſignem pectoris oppreſſionem cum ſubitâ virium ruinâ, mentiſque languore, ab afflictione præcordiorum non inflammatoria natam, efflorеſcentes circa cutem papulæ præ cæteris abſceſſibus ſedant.

Si vero natura fruſtra excitare abſceſſum conatur, vel ſi excitatus iterum ſine ratione recurrit, neque urina multa craſſa, neque evacuatio aliqua apta, & inſignis, neque alius abſceſſus exceperit; id fere exitioſum eſt. Bonum autem eſt, ſi abſceſſus ad inferiora aſſurgens, abſceſſum circa caput vel proxime ſuperioribus ſedaverit. Abſceſſus commodiſſimè ſolviſſe viſum eſt, urinam multam craſſam ſubſidentem, ſanguinis profluvium, alvum bilioſam purulentam, & ſputa multa probata. Ita tamen ut ſanguinis per nares curſus, maximum ſit incipientis abſceſſus præſidium; præcipue ſi inter Febres acutas erumpit, & partes ſuperiores occupat. Sputa vero eos, qui circa pectus, vel fauces exiſtunt, ſive inflammatos, ſive jam ſuppuratos, exhauriunt,

riunt. Per dejectiones, & urinas probatas, omnes ſubducuntur; ſed cum urina efferri, qui circa hypochondria aut ventrem non ſunt, tutiſſimum eſt(3).

Inter abſceſſus etiam criticos omnino recenſenda ſunt, quæ circa cutem erumpunt exanthemata. De his ita Hippocrates, Quinetiam bona ſunt, quæ in cutem abſcedunt foràs erumpentia tubercula, velut putreſcentes aut purulenti quidam tumores, aut ulcus, aut reliquæ hujus generis in cute efflorеſcentes puſtulæ, deſquamatio, glabratio, capillorum defluvium, vitiligines, ſcabies, aliaque hujuſmodi; quæ conferto & repentino quodam confluxu, non autem dimidiato & ſemirepente abſcedunt.——& ſi non indignè morbi excretioni reſpondeant(4). Quaſdam hic boni abſceſſus conditiones more ſuo præterit Coüs ſenex. Iiſdem utique legibus exanthemata critica, ac reliqui abſceſſus aſtringuntur; debent enim opportunè exire, quod quidem in altera conſtitutione die quarto fit, in altera ſeptimo, in altera ſerius, ſed plerumque

(3) Lib. de Humor. 51. De Judicat. 55. Aphor. 74. ſect. 4. lib. 1. Epidem. 956. Coac. Præſag. 151. lib. 1. Epidem. Conſtit. 3. Galen. lib. 3. de Criſ.

(4) Lib. 2. Epidem. 1002.

que die aliquo ex criticis. Si vero citius vel tardius compareant, quam indoli morbi & constitutionis solenne est, malum. Malum quoque est si intra brevius intervallum recedant, quam id genus papularum consuevit. Confert autem ut pustulæ fastidiatæ sint, ut vibices rubescant. Si exanthemata prodeuntia mala accidentia extenuaverint, vitium ab interioribus ad exteriora vertitur. Si nil boni præstiterint, malos succos tam intima quam extima obsidere verisimile est. Si funesta accidentia auxerint, à morbo natura vincitur. Petechiæ nigræ humorum gangrænam, malum ægrè superabile, denuntiant. Febres benignæ vix unquam petechias extrudunt. Cæterum ipsæ solæ petechiæ magnis affectibus solvendis raro sufficiunt, aliquando tamen id visum est: siquidem è Febre petechiali, quæ Mutinæ ab anno 1693 ad 96 vulgaris fuit, quicunque evaserunt, per petechiarum circa septimum diem apparitionem, & earundem per totum corpus ad extremos usque artus expansionem, & earundem lentam evanescentiam sine ullo sensibili humorum excretione, salutem assecuti sunt(5). Sed

(5) Ramazzini Constitut. Epidem. Annor. 1693, &c.

fre-

frequentiſſimè alterum quoddam præſidium deſideratur. In quadam conſtitutione papulas per totum corpus erumpentes lethale fuiſſe obſervavit Hippocrates, ſi purulentus abſceſſus non accedebat; maximè autem circa aures is erupit(6). Galenus ſcribit, quòd qui ex peſtilentia in ſuo tempore graſſante evaſuri erant, eos ante papularum eruptionem evacuabat alvi profluvium, & unà etiam aliquando vomitus(7); ſed alvi fluor; authore Hoffmanno, tempeſtivè petechiis ſuperveniens Febres ſolvit(8): Judicium autem ſecuriſſimum fit, ſi critico quodam die poſt commodam papularum eruptionem ſudores diffluant, & urina cocta reddatur; uti in petechiali conſtitutione ſemel atque iterum Coloniæ comparente Donckers expertus eſt.

Bilis quoque circa cutem ſeptimo die, vel quovis alio poſt hunc critico effuſa, ſi modo dextrum hypochondrium non induruerit, feliciter, & interdum ſine alio abſceſſu aut excretione, affectum tollit (9).

(6) Coac. Præſag. 133. (7) Lib. 5. Method. cap. 12.

(8) Med. Rat. Syſt. tom. 4. ſect. 1. cap. 10. & 11. Ballon. Conſil. Med. lib. 2. Comment. ad Hiſtor. 5.

(9) Aphor. 62. ſect. 4. De Judication. 53.

Ubi autem quævis materia critice abſcedens intempeſtive recedat, frequenter admodum nobiliores partes obſidet; ſi caput, naſcitur repente phrenitis, vel ſopor, vel alia capitis paſſio; ſi pulmones, ſpirandi difficultas; ſi præcordia, eorum dolor, intentio, æſtus vel oppreſſio, anguſtiæ ad ſcorbiculum cordis, ſingultus, vomitiones, animi marcor, anxietas, pulſus parvi frequentes, vel alia quædam hujuſmodi accidentia: Quæ omnia, ex recurrente abſceſſu orta, inter fatalia plurimùm ſunt.

Senioribus 30 annis abſceſſus purulenti minus frequentèr criticè erumpunt; ſed Febres talibus diutius inhærentes haud raro in intermittentes convertuntur. Itaque ſi incertis horis Febres hiſce redeunt id expectare oportet; ſi inſtat hyems, ſi friget ætas, intermittens potiſſimum erit Quartana (1).

Hactenus explicare conatus ſum, unde morbis acutis tanta nominum diverſitas; quæ cruditatem & coctionem denotant; quæ ſecuritatem, periculum, & exitium oſtendunt; quæ judicii tempus præmonſtrant; qualia auxilia ad depellendas Fe-

(1) Lib. de Prænot. 45.

bres

bres natura accommodavit; quæ vitia ſingula evacuatio ſedare apta eſt: denique ex Evacuationibus & abſceſſibus non criticis, quæ utilia, quæ mala, quæ pernicioſa ſunt. Proximè ad curationes morborum acutorum veniam. In his nemo inficias ibit, quin ars ad naturæ normam dirigenda eſt. Scire itaque debet artifex, quando materia turgeat, vel exire parata ſit; tum qua inclinet; tum per quas vias commodiſſime detrahatur: vel ars quidem in evacuando malè naturam imitabitur. Antequam vero dico, in quibus vitiis quæque evacuationis ſpecies per artem commodè educi poſſit; haud alienum videtur exponere, quâ ratione febricitantes victu curandi ſunt. Scitu enim id omnino neceſſarium eſt. In hoc præſidio multus eſt Hippocrates, cujus maximum partem inventor exiſtit: & ex præceptione Celſi cibus opportunè datus, optimum eſt Febris medicamentum.

COMMENTARIUS QUINTUS.

De Victus Ratione in Morbis acutis.

VICTUS autem neque nimis parcus aut tenuis esse debet; atque ex altera parte, neque nimis copiosus aut crassus. In illo enim deficiunt ægri; in hoc obruuntur. Itaque conjectare oportet, & robur & modum morbi cujuscunque & naturam & victum singuli ægrotantis, non ciborum solum, sed etiam potionum (1).

Victus humidus tenuisque omnibus febricitantibus aptus est (2). In hoc vero tres gradus sunt; est utique tenuis, exquisitè tenuis, & summè tenuis. Tenuis autem est ptisana, exquisitè tenuis ejusdem cremor, summè tenuis mulsa, vel quodlibet poculum idoneum. Tot igitur species victûs humidi & tenuis existunt, quot

(1) Hip. de Ration. Vict. in Morb. Acut. 390.

(2) Aphor. 16. sect. 1.

sunt

ſunt morborum acutorum quoad celeritatem differentiæ; & in genere quidem altera alteri accommodatur. De facultatibus autem ptiſanæ audiatur Hippocrates. Ptiſanæ quidem rectè videtur omnibus frumentariis eduliis præferri, ſaltem in hiſce morbis acutis, eoſque qui eam prætulerunt, laudo: nam & lentorem habet lenem, & continuum, & ſuavem, & lubricum, & mediocritèr humeſcentem, & ſi quid elui debet probè abluentem; neque aſtringit, neque malam turbationem facit, neque in ventriculo intumeſcit; cibus etiam imbecillus eſt, Et facillimè concoquitur(3). Ptiſana autem hac ratione parabatur: ſumebant hordeum optimum cortice exutum, idque lentè at ſatìs diù, in aquâ molliſſimâ decoquebant; hordeum fortè eâ quantitate adhibebant, ut poſt coctionem aqua inſtar cremoris lenteſceret, unde ſuccus percolatus cremoris nomen obtinuit. Cæterum hæc materia abſque colaturâ, ptiſana & aliquando tota ptiſana dicitur. Non modo autem ſufficit, illam cibi ſpeciem invenire, quæ morbo idonea eſt, eamque per totum ejus decurſum adhibere: ſiquidem Febres,

(3) De Rat. Vict. 385.

maximam partem, non eâdem vehementiâ à principio ad finem usque inhærent; cùm Febres autem vehementissimæ sunt, tunc vel tenuissimo victu utendum est(4). Circa statum ergo, cùm Febres vehementissimæ sint, tenuissimè quidèm cibare oportet, quo vero longius à statu fuerit, eo pleniùs: si peracuta talis Febris sit, statim aderunt vigores; statim igitur in his tenuissimus victus præcipiendus est; quibus autem in posterum vigor futurus est, his ad illud, & paulò ante illud tempus subtrahendus est cibus; antea vero pleniùs alendus est æger, ne deficiat(5). In Febribus iis, quæ secundùm exquisitè ardentium normam, ad judicationes usque continuò increscunt, hæc quidem servanda sunt; in aliis neutiquam: nam universa lex est, cum Febris vehementior est, cibus debet essetenuior; sed continua Febris quibusdam, ubi incepit, floret, & viget maximè, & gravissima est; circa judicium vero, & ipso judicio extenuatur. Nonnullis vero lenitèr & latentèr incipit, increscit autem in dies exacerbaturque; sed sub judicium & ipso judicio

(4) Aph. 8. sect. 1. (5) Ibid. Aph. 7.

abundè

abundè emicat. Et eſt, ubi ex moderatis initiis augeſcit & exacerbatur; & ſimul atque vigorem acceperit, ad judicium uſque ſub ipſumque judicium, rurſus ſe remittit. Atque hæc in omnem Febrem cadere ſolent. Ex his autem benè ſubductâ ratione victum offerre convenit(6). Porro his, qui per circuitus exacerbantur, nil dare oportet, neque cogere, ſed auferre de appoſitionibus ante acceſſiones; hoc itaque ab initio, & per totum morbum ſervandum eſt; ut ſi quando pedes frigeſcere incipiant, quod ſignum inſtantis acceſſionis eſſe ſolet, æger abſtineat; at quum ad pedes poſtea calor deſcenderit, cibum ſumat; inclinat enim jam acceſſio: in Febribus autem continentibus, tempora ſi quæ liberiora ſunt, ea cibo aptiſſima ſunt(7).

Præter hæc quidem contemplanda ſunt ægrotantis ætas, natura, cœlum, & conſuetudo; tum anni tempus Febriſque accidentia. Ex ætatibus autem ſenes, ex naturis, qui pituituoſi frigidique ſunt, omnium facillimè jejunium ferunt; difficillime vero pueri, præcipue qui inter eos alacriores ſunt,

(6) Lib. 1. Epid. ſect. 3. 963.

(7) Aphor. 11. ſect. 1. de Rat. Vict. Acutis Morb. 386. 398. 403.

ex hominibus, qui πικρόχολοι, parte supernâ dicuntur, (utique quibus plurimum bilis amari & acris circa ventriculum confluit) calidi etiam & strigiles(8). In vere & hyeme ventres naturâ calidissimi sunt, & somni longissimi; igitur tunc temporis cibi citissimè concoquuntur(9). In æstate & autumno cibos difficillimè ferunt, ægreque conficiunt(1): hoc verum est si quidem ex valentiori materia cibus sit; atqui bilis, hoc tempore, maximè acervatur & acerrima fit, & homines calidissimi sunt; qui vero biliosi & calidi sunt, difficillimè inediam ferunt; igitur frequentes cibi in æstate necessarii sunt, sed ex imbecillâ materiâ esse debent. Ex his quoque facilè patet, quæ victûs species singulo cælo apta nata est. Cæterum accidentium inter Febres ratio talis est. Quibus cibus statim inclusus est, si quis, non subevacuato illo, sorbitionem dederit, si dolor circa præcordia, aut latus est, adaugebit; si non adest, protinus provocabit; frequentiorque reddetur spiritus, quod malum est; nam pulmonem exsic-

(8) Aphor. 13. sect. 1. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 389.

(9) Aph. 15. sect. 1. (1) Ibid. 18.

cat, fatigatque tum ſeptum tranſverſum, tum præcordia, tum ventrem imum(2). Iterum ſi cibi plures quam oportet, intus maneant, ſubactique ſunt, & homo non purgatur, & alii cibi ſuperingerantur; corpus, ab humore & priore, & recente repletum, caleſcit, & Febris ex eo homini oboritur: corpus utique ~~dum~~ impletur, & venæ à plenitudine premuntur, & calor & dolor corripiunt, æſtate quidem citius, hyeme tardiùs(3). Præterea, ubi dolor lateris aſſiduus fuerit, & ſputa non prodierint, ſi ptiſanam, ita ſe habentibus quis dederit, antequam morbum, ſive per venæ ſectionem, ſive per alvi purgationem, extenuaverit, eos trucidabit(4); pulmonum enim morbi eò pleniorem victum requirunt quò ſpiratio liberior & ſputa faciliùs excreantur; & eò tenuiorem, quò ſiccior fuerit affectus, & ſtrangulatio gravior(5). Vehemens quoque vigilia imbecilliores cibos exigit; ſiquidem hoc accidens cum cibos tum potiones cruda & incoctiora reddit(6). De-

dum e

(2) De Rat. Vict. in Morb. Acut. 385. 398.
(3) Lib. 4. de Morb. 504.
(4) De Rat. Vict. &c. 386. (5) Ibid.
(6) De Rat. Vict. &c. 392.

nique si Febres anxiosæ sint, & præcordia intendantur, & ægri loco quiescere nequeant; nil aliud his exhibebis, quam acetum mulsum aquosum; neutiquam vero sorbitiones, donec urina concocta fuerit, vel Febres inclinaverint(7). Alvus autem cita & crassiores & copiosiores cibos postulat (8).

De tempore vero cibis oportuno, in plane contrarias à medicis itur sententias. Nam quidam ante Hippocratem, initia Febrium abstinentia excipi voluerunt; alii, ad septimum usque diem, ægros suos à cibis continebant; alii ultra judicationes. Post Hippocratem Erasistratus cum totâ ejus scholâ, ex authoritate præceptoris Crysippi, inediam sanguinis detractione,& alvi purgatione substituit. Deinde, circa medium seculi 39, Asclepiades (celebris ille medicus qui veterum medendi rationem ex magna parte mutavit, & Romæ authoritatem & honores medicinæ, antea famosæ, primus omnium conciliavit) ipso quarto die, cibos ægrotis primùm permisit. Insuper his universa methodicorum secta, idem tempus atque Asclepiades, aptum cibo judicavit; & post quartum diem alternis solummodo die-

(7) Ibid. 399. (8) Ibid.

bus

bus, iisque paribus, cibos præbuerunt*. Doctissimus vero commentariorum de veteri medicinâ author D. le Clerc, & is quoque, qui scripta Cælii Aureliani aperienda suscepit, Galenum quidem reum erroris agunt, quod quartum diem, & deindè pares omnes à methodicis cibis esse destinatos enarraverit(9): siquidem Cælius ubique ipso *diatrito*, seu tertio juxta ipsos die, cibare præcepit. Stat firma utrinque authoritas: Galenus utique cum methodicis versatus est, & Cælius ex methodicis erat. Soranum quoque suæ sectæ principem vertere professus est; neque de verbis dubitari admodum potest. Si autem id fiat tertio morbi die, & deinde alternis, id est imparibus, necesse est, ut in ipsis Febrium insultibus vel saltem eo tempore quo ab illis expectabantur, ægrotos suos & cibis, & magnis curationibus destinarent; quod tamen religiosissimè evitare præcipiunt. Igitur hæc ratio vel satis est, sententiæ doctissimorum virorum evertendæ; sed methodicis sibi ipsis conciliandis non valet; si vero hi diatriton suum secundo die morbi numerabant, a

* Celsus de Med. L. 2. C. 4.

(9) Method. Med. lib. 10. cap. 6.

omnis cedit difficultas: atque ſanè ab eo numerabant, modo fides penè Celſum ſit. At Themiſon nuper (ſic ille) non quando cœpiſſet Febris, ſed quando deſiſſet, aut certe levata eſſet, (*id eſt ſimul atque prima receſſio inclinaverat*) conſiderabat; & ab illo tempore, expectato die tertio, ſi non acceſſerat Febres, ſtatim; ſi acceſſerat, ubi ea vel deſierat, vel ſi aſſiduè inhærebat, ſi certè ſe inclinaverat, cibum dabat. (Hic Themiſon, vel notum eſt, methodum ſenex invenit.) Aſclepiadi etiam Cornelius, in hac re, ſicut in pleriſque circa curationes conſentit; digeri enim corpus imminuique materiam ſuperantem inediâ primis diebus voluit; & ubi aliqua neceſſitas non impediverit, diem quartum, ad initium cibi aptiſſimum eſſe cenſuit; & poſtea quidem alternis diebus morbum abſtinentiâ oppugnare, & alternis cibo viribus ſubvenire, is etiam author eſt (1).

Contra horum omnium authoritatem graves rationes urget magnus Hippocrates (2). Nempe, omnis ſubita ſuprà modum mutatio, ſive in hæc, ſive in illa, ſanum

(1) De Medic. lib. 2. cap. 4.
(2) In lib. de Rat. Vict. in Morb. Acut. 388.

ho-

hominem & valentem lædit; quanto ergo magis imbecillum atque ægrotantem: ita ut vitiosa victûs ratio, cum in potu tum in cibo, quæ semper sui similis sit, omnino ad sanitatem tutior sit, quam si quis ad aliam meliorem, magnam mutationem facit. Quinetiam magnæ mutationes, in assumendo cibos assuetos, pariter lædunt; adeo ut, si cœnam solummodo assumere consueti, prandium devorent, confestim ægrè se habebunt, & toto corpore graves & inhabiles & pigræ efficiuntur; quod si insuper cœnaverint, acidum forte eructabunt, & aliquibus venter profluet; quod si tèr in die cibis saturetur, graviora erunt accidentia. Multi vero sunt, qui ter in die copiosum cibum facilè ferunt, quòd ita assueti sint. Ex alterâ quoque parte, qui bis in die cibum sumere consueverunt, nisi pransi fuerint, debiles & infirmi sunt, & ad quodvis opus timidi, & oris ventriculi dolore vexantur; iis etiam suspensa esse viscera videntur, calidam quoque & nimis ruffam urinam reddunt, & stercus exuritur: nonnullis quoque os amarescit, oculi gravantur, caput dolet, & extrema frigescunt (hæc utique notæ sunt ventriculi bile, vel cor-

rupto quodam humore laceſſiti): ac plurimi non pranſi cœnam vix appetunt; &, ſi cœnaverint, ventriculum gravant, difficiliuſque nocte quieſcunt, quam ſi pranſi fuiſſent. Si tam inſignes turbationes, ob dimidiatæ diei victûs à conſuetudine mutationem contingunt, quid ni fieret? Si quis per totos dies à cibis contineretur, & præcipuè, ſi ex eo derepente ſe iis impleret, & ſi hoc quidem in ſanis, quanta mala Febre acutâ laborantibus, & infirmatis inferuntur? Utique ubi quis primis diebus inedia vaſa exinanierit, & mox quarto aut quinto, cibis infarcierit, præſertìm ubi cibi ex valentiore materiâ fuerint? Præter enim, quod in his mutatione ſubitâ & magnâ bis peccatur, eo tempore ex vaſorum inanitione, in ſorbitiones tranſeunt, quo plerumque ſenſim ex ſorbitionibus, ad vaſorum inanitionem accedere oportet; parcior enim & tenuior victus, ubi Febres vehementiſſimæ ſunt, uti dictum eſt, deſideratur. Propter hanc perperàm victus inſtitutionem, niſi mites fuerint Febres, cruda interdum à capite attrahuntur, à thoracis vero legione bilioſâ, vigiliæque iis accedunt, ob quas non concoquitur morbus, valde triſtes & amaru-

lenti

lenti ægrotantes evadunt, & delirio tentantur, & ſplendores falſi oculis objiciuntur, aureſque ſono implentur, extrema perfrigeſcunt, urinæ crudæ, ſputa tenuia fiunt, & ſalſa & ſincera & pauca; ſudores circa cervices exprimuntur, anxietates eos malè habent, ſpiritus creber & magnus eſt, & in faucibus eliditur, ſupercilia quodammodo ampliantur, accedunt etiam animi defectiones, & veſtium à pectore rejectiones, & manuum ſubſultus, & interdum tremula labii inferioris agitatio: hæc quidem ſuper concoctionem contingentia judicium inſtans præſagiunt, atque inter initia Febrium grave delirium. Ex his ſanè pauci evadunt, iique vel abſceſſu, vel ſanguinis per nares curſu, vel puris craſſi excreatione; neque alitèr ſalutem conſequuntur. Cæterum, ubi debilitatis ex inediâ medicus accerſitur, is modico, & tenuiſſimo victu, primo ſuccurrere debet, & deinde quietem inducere, ſenſimque ad eam cibi rationem quam morbus exigit aſcendere.

Igitur cibus ex eâ materiâ, quæ omnibus æſtimatis aptiſſima videtur, ſive ptiſana, ſive ejus ſuccus, ſive potio quædam con-

grua ſit, ratione conſuetudinis, ſemel, aut bis, vel ſæpius, ipſo primo morbo die, ſi neceſſitas aliqua non impediverit, exhibendus eſt; atque ipſæ horæ, quibus aſſumi conſuevit cibus, ſi modo eo tempore Febres non ſint vehementiores, ei aptiſſimæ ſunt; cum verò per acceſſiones moventur, inclinatâ acceſſione, optima cibandi opportunitas eſt: cæterum inter acceſſiones ſi cibus deſideratur, tenuiſſimâ ſorbitione, potionibus non ſufficientibus, æger ſuſtinendus eſt. Primo autem morbi die ſorbitio, neque multa, neque craſſa eſſe debet. Sed ut conſuetudinis cauſâ aliquid ingeratur, & ne multa vaſorum inanitio fiat. His autem qui ſemel in die cibum capere conſueverunt, paulatim progrediendo, ſi fieri poteſt, bis (ſi quid adjiciendum videtur), danda eſt (3).

Antequam verò hoc de ſorbitionibus argumentum abſolvam, conſiderandum eſt id, quod movet Lommius: an qui Græcis febricitantibus convenit ex ptiſanâ cibus, noſtratibus etiam ſufficiat? Is enim negat; at Sydenhamus populares noſtros inter Febres ſimplicite acutas, juſculis avenaceis, &

(3) De Rat. Vict. &c. 385.

hor-

hordeaceis, materiâ neutiquam cremore ptiſanæ valentiori, commodè ſuſtineri poſſe experientiâ comprobavit: ſiquidem regio noſtra frigidior pleniorem victum poſtulat, ſed Anglis natura magìs quam Græcis pituitoſa inediam facilius fert. In genere verò paulò plenior dieta exquiſitâ nimis & tenui tutior exiſtit (4).

Potiones præterea, quæ ex vulgari uſu ſunt, ad victus rationem pertinent; harum autem virtutes recenſere utile viſum eſt. Igitur varia vinorum genera ægrotis ſuis conceſſit Hippocrates, ſed aqua ut veriſimile eſt juxta antiquorum mores diluta. De vino alio dulci, alio vinoſo, alio albo, alio nigro, in libro, qui de victu acutorum eſt, agitur (5). Dulce utique ſputa magis educit, faciliuſque per alvum tranſit; ſedendæ autem ſiti non commodum eſt, idem flatus etiam circa ventriculum, & inteſtina ſuperiora, excitat, &, ſi bilis abundat, præcordia tendit. Vinoſum autem album ad veſicam maximè penetrat, & urinam citat; ad accelerandam ergo urinam hoc utiliſſimum eſt, (has certè facultates Rhenanum & mo-

(4) Aphor. 5. ſect. 1.
(5) 392.

Moſellanum poſſident) atque album aquoſum ſitim lenit, omnium minimè caput petit, præcipuè ſi inodorum, tenuiſſimum & leve ſit. Auſterum denique nigrum, & meracius præſtat, ſi alvus roboranda eſt, & ſiccior reddenda; itaque in alvi fluoribus, & inteſtinorum difficultate, cæteris omnibus palmam præripit. Ubi vero gravatur caput, menſve percellitur, aut ſputum difficiliùs excreatur, aut urinæ tarda eſt, id genus vini omnino evitandum eſt: atque omne genus capiti nocet, ubi id grave eſt, vel dolet, vel aliquo alio vitio tentatur. Si nihilominus tamen aliquod accidens vinum exigit, album inodorum exhibendum eſt, & inſuper aliquid aquæ ſuperbibendum; hac enim ratione, vini robur caput mentemque minùs feriet. Febres etiam vehementiſſimæ videntur vino minus opportunæ. Prudens autem quis, ex his facile ſciat, quod genus vini, ex iis nobis uſitatis, ubi imbecillitas corporis, vel marcor mentis id deſiderat, ægrotanti ſingulo aptiſſimum ſit.

Ex potionibus quidem, mulſa familiariſſima fuiſſe videtur. Eaqve ſimplicitèr admiſcendo aquam melli, vel poſt admiſ-

tionem, concoquendo & interim ſpumam auferendo, parabatur. Mulſa cocta pulchrior eſt aſpectu, debilior quoque, & minus alvum movet. Summoperè utilis eſt mulſa, ubi Febres ſorbitiones non admittunt, cæteriſque potionibus præferenda; nutrit quidem magis vino albo, ſi alvum non exturbaverit, & plus ipſo ſitim ſedat. Ea porto mulſa quæ aquoſior eſt, magis pulmonem emollit, ſputum modice educit, atque urinam citat: meracior autem magis alvum movet, & inteſtina deterget; cum vero ſinceras, ſpumantes, bilioſas, & calidas dejectiones civerit, nocet; hæ enim ardorem, & tenſionem circa præcordia minimè ſedant, ſed revera omninò augent, & anxietatem & jactationes addunt; malè etiam adhibetur mulſa, ubi bilis ventriculum laceſſit; ſiquidem in tali caſu præcordia flatibus diſtendit (6).

Mulſæ admixto aceto, id genus potionis fit, quod oxymel dicitur. Hujus tres ſpecies erant, utique acerrimum, parùm acre, & quod ſolummodo acetum ſaperet. Quod quidem valdè acre eſt, nil moderati efficiet ad ſputa quæ non facilè exeunt; nam ſi ea

(6) De Vict. Rat. &c. 393.

edu-

educeret, quæ ſtridulam in faucibus aſperitatem faciunt, & lubricitatem induceret, & veluti guttur dilataret, pulmonem utique leniret, cùm ipſum emolliat; quæ ſi quidem contingerent, magnam utilitatem præſtaret; interdum vero id ſputum minimè educit, ſed magis glutinoſum reddit, noxiumque facit. Maximeque ita affecti ſunt, qui cum alioqui pernicioſé habent, neque tuſſire, neque ea quæ intus retinentur excreare, poſſunt. Ad hoc igitur ægrotantis robur conjicere oportet, & ſi de eo ſpem conceperis, exhibere; & cum dare volueris, perquam tepidum, paulatìmque hujuſmodi, neque affatim exhibebis. Quod autem parum acre eſt, os quidem & fauces humectat, ſputum educit, & ſitim ſedat, præcordiis & viſceribus ibi contentis eſt benevolum. Nam acetum mellis noxias inhibet, cum, quod in eo bilioſum, eſt corrigat; flatus etiam ſurſum erumpere facit & urinas promovet; inteſtini tamen inferiorem partem plus æquo humentem reddit, & inteſtinorum difficultatem inducit. Interdùm quoque & in acutis morbis obeſt, ſiquidem flatum deorſùm erumpere vetat, quinetiam ſurſum recurrere facit; præter

hæc

hæc autem aliàs debilitat, & extrema refrigerat. Exiguum autem ejusmodi potum nocte quidem, & jejuno, ante sorbitionem, propinare convenit, qnanquam & longo, post sorbitionem, intervallo, nil vetat bibere. Qui vero solo potu, citra sorbitiones in victûs ratione utuntur, iis hoc uti semper, & perpetuò ob id non convenit, & maximè quidem propter intestini abrasionem, vel exasperationem; nam, cum stercore sit vacuum, citiùs hæc fient, idque, accedente vasorum exinanitione. Postea autem, & aqua mulsa vires suas amiserit: si tamen multum hujus potûs usum ad totum morbum conferre posse speraveris, paulum aceti, ut tantùm agnosci possit, affundere oportet. Ita enim & quæ lædere solet, minimè lædet, & proderit quibus prodesse opus est. Ut autem in summâ dicatur, aceti aciditas biliosis naturis magis convenit, quam melancholicis, his enim acidi sunt & mordentes circa præcordia humores; amara biliosa utique dissolvuntur, & in pituitam transeunt, dum ab ipso efferuntur, nigra vero biliosa fermentantur, efferuntur, & multis partibus augentur; acetum namque nigra evehit. Mulieribus autem, quam viris, acetum longè magis est adversum; nempe

cum uterum dolore afficiat: id autem fit, cum gravidis dyſenteriam infert ex qua fœtum excutiendi periculum eſt (7).

Aquæ autem, præterquam quòd in morbis acutis bibitur, nullum quidem aliud munus habeo, quod conferam. Siquidem neque tuſſim lenit inter pulmonum inflammationes, neque ſputum educit, vel cæteris minùs, ſi quis perpetuò aquæ potione utatur. Verùm ſi inter acetum mulſum, & aquam mulſam, exigua aqua ſorbeatur, ſputum educit, propter potuum qualitatis tranſmutationem. Alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat; ſiquidem bilioſis naturis bilioſa eſt, & præcordiis mala; ſeipſamque malitia ſuperat, & bilioſiſſima eſt, vireſque maximè labefactat, quando vacuis etiam exhibetur. Lienem etiam, & hepar ſuccenſum ubi fuerit, auget, intus fluctuat, & innatat. Nempe qùod frigida ſit, & non cocta, tardè quoque permeat, & neque dejectiones, neque urinas movet; nonnihil etiam inſuper lædit, quod natura ſtercoris expers ſit. Quod ſi pedibus etiam dum frigentibus, aliquandò ebibatur, multo magis nocebit ad horum quodcunque

(7) De Rat. Vict. &c. 393.

tan-

tandem inclinaverit. In ejusmodi tamen morbis, ubi vehementem capitis dolorem, vel mentis læsionem affore suspicatus fueris, vinoque omninò abstinendum est; tunc aquâ utendum, aut vino aquoso albo dato, post illius potionem aquæ exiguum superbibendum (8).

Aliarum, præter has, potionum, in libro De ratione victûs in morbis acutis mentio fit; quæ minùs tamen ad victum pertinent, sed inter medicamenta potius recensendæ sunt. Medicatarum quarundam porro descriptio, & facultates, in libro tertio morborum proponuntur (9).

Hæc autem medicinæ pars, quæ victu morbos curat, haud eâ, qua debuit diligentiâ, ab hominibus, qui veterum disciplinam neglexerunt, agitatur. Hi vel maximam partem eundem cibum omnibus febricitantibus concedunt, vel nil fortè in hac re nisi abstinentiam a victu crassiore præcipiunt; totamque victûs rationem aniculæ permittunt: paucissimi admodum spatium quod decursura est Febris ut cibis modum statuunt præsentire solliciti sunt.

(8) Ibid. 394.
(9) Ibid. 395. 496. & 97.

Eadem autem mala hodie atque olim per ineptam victûs rationem ægrotis accersuntur, licet vulgus hominum eadem non despiciat quandoquidem non eo præditum sit ingenio ut assequi possit quæ a morbo, quæ a medico, quæ ab ægro concitantur vitia (is nodus Hippocrate vindice dignus erat). Sed quicquid humanitùs acciderit, id malignitati morbi imputatur. Atque hujusmodi callidis commentis ignorantia celatur artis.

COMMENTARIUS SEXTUS:

PROŒMIUM.

UT Febres per naturam ſine excretione quadam inſigni vix ſolvuntur, ſic per artem abſque opportunâ evacuatione tempeſtive inſtitutâ rarò diſcutiuntur. Pròfecto in Febrium quarumlibet curatione, judice Sydenhamo, is omne punctum tulerit, quâ portâ excludenda veniat materia febrilis, qui certo norit, venæ ſectione v. gr. ſudoribus, catharſi, aut ſi qua alia eſt magis adpoſita(1). Vix ullæ autem, quæ paulo vehementius invaluerint, ex authoritate J. Freind, medicinâ qualicunque, ſi ab evacuandi inſtituto diſceſſeris, reſtingui poſſunt. Quamobrem medici ſummopere intereſt cognoſcere quæ indicia ſanguinis miſſionem, quæ alvi purgationem, quæ ſudo-

(1) De Morb. Epidem. Hiſtor. ſect. 6. cap. 1.

rum provocationem vel aliam quamlibet evacuationem desiderant (2).

Lex generalis esto. Quæ educere oportet quo maximè vergunt, eò ducito per loca convenientia (3). Utique ubi ista "quæ excerni desiderant & sedando morbo apta sunt," de se significationem præbuerint, neque ea sponte suâ natura dimittit necessarias vias quasdam invenit ars, per quas vi impulsa natura ea emittat: remissa vero & languida artis peritis quæ porro facienda sunt plane indicat (4). Cæterum, ut evacuatio rite instituatur, cautione opus est, & multa consideranda sunt, quæ quidem sub initio libri De humoribus, brevissime perstringuntur. Sed hæc in genere; explicare autem enitar quemadmodum singula evacuatio ad naturæ normam arripiatur. De sanguinis detractione primò agam.

(2) Sub. fine Comment. ad Hip.
(3) Aph. 21. sect. 1.
(4) Aph. 2. sect. 4. de Arte 7.

De

De Sanguinis Detractione.

IIS accidentibus venæ ſectio utilis eſſe conſuevit, quibus profluvium ſanguinis ſponte ſuperveniens prodeſt. Igitur inter Febres vehementes, ubi æger ætate vigeat viribuſque valeat, ſanguinis è naribus curſus magis accidit & plurimum proficit (5). Idem dolores atroces, & præ cæteris pulſatiles, circa caput, collum, lumbos, atque ad loca infima ſolvit (6), rubores etiam & tumores vultûs colli faucium, vertiginem, inſaniam, oculorum teneritudinem, & inflammationem (7), ſpinæ diſtortionem, (ſi quidem æger ex mentis voluntate ad dolorem lateris levandum ſpinam flectat) ſpirandi quoque difficultatem (8), præcordiorum intenſiones, æſtus, afflictiones, diſcernit (9). Ab abſceſſu denique (inflammatorium intelligo & recentem) brevi liberat (1).

(5) Lib. 1. Epidem. Stat. 3. Coac. Prænot. 140. 142.
(6) Prædict. lib. 1. 80. Coac. Prænot. 135. 136. 143. 145. 151. De Judicat. 55.
(7) Coac. Præſag. 164. 172. 207.
(8) Coac. Præſag. 168. (9) Præſag.
(1) Prædict. l. 1. 108.

Naturæ autem res non permittitur, donec ipſa ſanguinis profluvium excitet; quia in Febribus acutis, corpore robuſto, & ſanguinis pleno, magnum gravis inflammationis, aut diſſilientis fortè venæ, circa viſcus aliquod nobilius, impendet periculum; quod præcavere quidem facilius eſt, quam natum tollere; atque ubi jam protinus inter initia inflammatio exiſtat gravis, ea longe frequentiùs in pus convertitur, quam à naturâ reſolvitur, ſi morbus ægrotum non priùs interemerit. Porro quæ ſedare ſolent cum poſtea apparent, ea ſi priùs fiant ne ſuperveniant impedimento ſunt (2).

Hic ergo ars laboranti naturæ optimè ſuccurrit. In acutis itaque morbis ſanguinem detrahes, inquit Hippocrates, ſi vehemens morbus videatur, vigeatque ægrotantis ætas, & virium adſit robur(3). Utique in ætate vigente ſolâ, voluit cautus ſenex ſanguinem mitti, quia tantùm ferè in eâ, commodè ſponte erumpit. Sed poſteriores medici ultrà eum audendo, in minùs integrâ ætate, ubi morbus exigit, & vires validæ ſunt, feliciter poſſe detrahi, ſciverunt;

(2) Lib. de Humor. 51.
(3) De Rat. Vict. in Acut. 396.

ita

ita ut firmus puer, robuſtus ſenex, tutò curentur; quinetiam mulier gravida, valens, contrà ejus authoris præceptum, non modo id genus remedii inter Febres commodè recipit, ſed etiam citrà eas, propter ſanguinis abundantiam, aliquandò deſiderat; nil enim potentius contra abortum eo remedio facit: adeo ut quas ex ſanguinis miſſione, abortum feciſſe in Febribus obſervavit Hippocrates, illas propter Febres, & non hanc evacuationem, id paſſas fuiſſe, concludere licet. Igitur vires ægrotantis imprimis contemplare monet Celſus (4), eæque melius ex venis, quam ex ipſâ corporis ſpecie æſtimandæ ſunt. Ergo Febris vehemens, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, eo judice ſanguinis detractionem requiret. Galenus autem vires, ex venarum pulſu magis quam ex earum ſpecie, æſtimavit; itaque in hujuſmodi morbis, ſi pulſus valens ſit & plenus, is venam pertundere præcepit (5); & hoc imprimis venæ ſecandæ indicium omnes medici poſt illum probaverunt.

(4) Lib. 2. cap. 10.
(5) Lib. de Curand. Rat. per. Sang. miſſ. cap. 13.

Fallit

Fallit autem ubi arteria ſitu profunda eſt, vel ſpiratio difficilis, vel caput vel præcordia morbis opprimuntur(6). Habet & hæc res multas præterea cautiones, quia venæ, ſicut Celſus aliud agens edicit, ſæpe leniores celerioreſve ſunt, ætate, & ſexu, & corporum naturâ. Et plerumque ſatìs ſano corpore, ſi ſtomachus infirmus eſt, nonnumquam etiam incipiente Febre ſubeunt & quieſcunt, ut imbecillus is videri poſſit, cui facilè laturo gravis inſtat acceſſio. Contra ſæpe eas concitat metus, ira & quilibet alius animi affectus; adeò ut cum prìmum medicus venit, ſolicitudo ægri dubitantis, quomodo ille ſe habere videatur, eas moveat. Ob quam cauſam periti medici eſt, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium, ſed primum reſidere hilari vultu, percunctarique quemadmodum ſe habeat; & ſi quis ejus metus eſt, probabili ſermone eum lenire, tum deinde ejus corpori manum admovere. (7)

(6) Boerh. in cap. de Peripneumon. Sydenham. Sched. Monit. Galen. lib. 4. de Præſag. ex Pulſ.

(7) Lib. 3. cap. 6.

Cæterùm

Cæterùm ad præceptiones Hippocratis iterum redeo. Præcordiorum, septi transversi; pulmonum, laterum, sedium corporis superiorum, inflammationes; quinetiam universæ morborum collectiones, i. e. (interprete Galeno) quæcunque demum inflammationes, solvi non possunt, si quis temerariè alvum medicamento ducit; siquidem sanguinis detractio summum est his malis remedium (8). Metuit, uti videtur, Hippocrates, ne vires, ab alvi purgatione, tantùm convellerentur, ut post eam venæ sectioni locus non esset; adeo ut haud meminerim quòd is unquam hoc præsidio post medicamentum usus sit. Omnis inflammatio est reverà abscessus, cujus notæ rubor, calor, tumor, & (si locus sentiens sit), dolor; sed ab abscessu, ut dictum est, sanguinis profluvium copiosum brevi liberat.

Igitur ubi circà caput, cerebrum, fauces, pectus, præcordia, latera, lumbos, talis affectio insederit; atque tumores, & rubores, circa vultum, oculos, aures; dolores capitis, vertigines, deliria, aliasve cerebri affectiones, deglutiendi aut spirandi difficul-

(8) De Rat. Vict. 396. 397. 386. 387. Prædict. lib. 2. 108. &c. p. 180.

tatem;

tatem; pectoris, laterum, lumborum, præcordiorum cruciatus, & horum retractiones, aut intenſiones, dolentes valdè & palpitantes intulerit; quis ſanus medicus tantum auxilium a natura indicatum protinus non arripiet, ſi modo ſinant vires.

Atque ubi ex his aliquid viribus imbecillum detineat, perituruſque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quaque viâ fuerit adjutus; in hoc ſtatu boni eſſe medici, præcipit Celſus, oſtendere, quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit, faterique quantus in hac ipſâ re ſit metus; & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere(1). Simili uſus conſilio Aretæus, ſi inflammatio aliqua inſignis in præcordiis aut jecinore appareat, etiam in ſyncope ſanguinem mitti jubet. Conſulunt autem magis ſuæ famæ, qui anceps remedium in tanto periculo experiri recuſant, ne quem arte ſuâ non ſervaverint, quibuſdam videantur occidiſſe. Hoc quidem eſt callidi medici, illud honeſti viri.

Atque ſanguinis detractio, licet magis promptum & præſens auxilium, inflammationibus ſuperiorum corporis ſedium,

(1) Lib. 2. cap. 10.

quam

quam inferiorum ferat; nihilominus tamen & harum summum est remedium; sanguinis utique profusio dolores inferiorum partium vehementes solvit. Itaque ad inflammationes quascunque tollendas, & dolores vehementes ab iis concitatos, leniendos adhibeatur sanguinis detractio.

Sanguinem autem detrahere oportet, juxtà corporis habitum, & tempus, & ætatem, & colorem. Ubi hæc omnia fuerint curatione opportuna, plus & majore fiducia detrahendus est; & si dolor vehemens circa superiora existens, & Febris acuta unà cum his venæ sectionem desiderant, ad animi usque deliquium sanguis ducendus est(2). Hæc fuit etiam sententia Aretæi & Galeni. In anginâ præcipit is, ut incidatur vena cubiti; fiat autem incisio largior, ut cum impetu & confertim exeat sanguis; nam ita fluens erit ad colorem quam citissimè mitigandum, & ad strangulationem solvendam, & ad reliqua omnia mala imminuenda efficax. Neque parum adjumenti præstat, quoad anima deficere incipiat, non tamen omnino defecerit, continuetur sanguinis detractio: quidam enim ex ani-

(2) De Rat. Vict. in Morb. Acut. 401.

mæ

mæ defectione, post V. S. è vita decesserunt. Galenus autem in Comment. ad Aph. 23. sect. 1. hæc habet: Animæ defectio, quæ ratione evacuationis fit, nunc ab Hippocrate dicta est, esse mensura evacuationis, & in maximis inflammationibus, & in ardentissimis Febribus & vehementibus doloribus; oportet (sicut & ipse inquit) viribus integris & valentibus, tantam moliri evacuationem: & nos id præsidii plurimum prodesse experientiâ multiplici didicimus; nam detracto sanguine ad animi defectum, in ardentissimis Febribus, statim totius corporis habitus refrigeratur, & Febris extinguitur; plurimis autem alvus citatur, & sudores erumpunt, ex quibus alii statim convalescunt, alii longè faciliùs morbum ferunt, nec diu post integri fiunt: in maximis etiam inflammationibus, & vehementissimis doloribus, nullum majus novi remedium. Scribuntur duorum juvenum historiæ, qui hac ratione curati fuerunt; alter inclinato secundo die, alter incipiente tertio; huic Febris illicò finiebatur, illi sensim inclinavit & septimo omnino desiit (3).

(3) Method. Medend. lib. 9. cap. 4.

Lubet

Lubet autem hanc rem paulò altiùs agitare. Igitur, deficiente animâ, id quod circa genas labiaque rubrum esse solet, in pallidum convertitur; pallet quoque frigetque totus corporis habitus, atque universâ cutis sudore madescit. Hæc utique fiunt ob resolutionem fibrarum supremas arterias stringentium, & lapsum sanguinis ex vasis exilibus: ea autem si contingant arteriis inflammatis, solvitur illico inflammatio, necnon id genus Febrium ardentium, quod a generali fere arteriarum obstructione nascitur. Hæc ita contingere, si modo sanguis nondum vasis obstructis cogitur, vasaque ipsa integra sunt, suadere analogia & experientia confirmare videtur. Imbecilli profectò qui decubuerunt lecto affixi ubi erigantur in pedes, frequentèr admodùm animæ defectu corripiuntur: his utique humores, pondere suo in venas inferiores inanitas declives feruntur, simulque sanguini caput petenti additur resistentia, æqualis momento columnæ cruoris ejusdem altitudinis cum intervallo cor inter & cerebrum cedente. Eadem passio iis quoque supervenit, qui aquâ ventrem distenti sunt, vel pus colligerunt, ubi ea subito educantur;

cedere

cedere enim moti humoris est ubi minus resistitur: his itaque sanguis in vasa laxata circà abdomen faciliùs abibit sed a capite avertetur; in id ipsum hepar pondere deorsum trahens septum transversum, eoque pulmonis actiones lædens conspirare quoque videtur. Ex his, aliisque experimentis docemur, non tantum deficere animal, ob copiam sanguinis detractam, sed ob impetum ejus in cerebrum diminutum. Hinc intelligimus, cur homo ex longè minori sanguinis jacturâ animâ deficit, si is ex lato vulnere, in amplo vase, vel in pluribus simul inflicto, confertìm fluat, quam si ex parvâ plagâ sensìm stillat; & eo citius, si erectus stat. Propter hæc Aretæus, experientiâ sapiens, cum vires convellendæ sunt, venam largâ incisione secat (4), è contrà cum eæ debiles fuerint, ex vulnere exili sanguinem demit (5). Cæterum sanguinis ad animi deliquium evacuatio inflammationi inveteratæ inutile est; in phrenitide & cerebri morbis, spiratione quoque difficili (6), ex pulmonis inflammatione non

(4) Cap. de Curat. Angin.

(5) De Curat. Cardiacorum.

(6) Aretæus de Cura. adversus Phrenitidem & Peripneumoniam.

re-

recenti; & in omni morbo ubi vires non valentes ſunt, minùs tutum eſt. Periculi autem aliquid eſt ex hac curatione, ne materia cruda inflammatoria ex vaſis putà lateris dilapſa pulmones (7) vel cerebrum occupet: tum lateris dolori ſedato ſubito ſuperveniet peripneumonia aut phrenitis, quam ego intra paucas horas lethalem vidi.

Primi autem morborum dies omnino maximè venæ ſectione opportuni habentur; ob quam cauſam, hoc præſidium arripiendum eſt, quam primùm id accidentia deſideraverint, atque repetendum eſt, iterum atque iterum ſub eodem rerum ſtatu. Sanguis verò tenuis & ſanioſus repetitam V. S. raro admittit; contrà, denſus & copioſus ſæpe deſiderat. Præſtat utique ſi vires debiliores ſunt, debito minus mittendo ſanguinis, quam plus nimis educendo delinquere; nam ſi largiore detractione opus eſſe videatur, vena poteſt iterum incidi. Ultra quartum vero diem, plurimi medici venam pertundere vix auſi ſunt; atque profluvium criticum poſt hoc tempus ut plurimum evenit:

(7) Idem de Pleurit. curatione.

Hippocrates quoque Anaxioni pleuritide laboranti ſiccâ, eo quod 7 die Febres intendebantur, neque dolores remiſerant, & tuſſes infeſtabant, & difficilis ſpiratio erat, octavo venam feliciter ſecuit. Unde miror quòd Celſus, qui vires ægrotantis, magis quam ætatem æſtimavit, eaſdem magis quoque quàm morbi tempora non conſideraverit. Cæterùm ubi inflammatio vehemens quartum diem jam ſuperaverit, vix fieri poteſt quin in pus convertatur; ſed ut abſceſſus ille purulentus quam minimus fiat, & ut Febres miteſcant, & ut dolores leniantur, poſtea quidem efficiet venæ ſectio.

Alias atque alias venas, in diverſis morbis, veteres incidere ſolebant; eo quidem concilio, ut humorum fluxiones ad ſedes affectas interciperent, vel ex iis malos ſuccos educerent. Sed ita ut acritèr aliquando litigatum fuit, quæ nam vena in ſingulâ ferè paſſione pertundenda eſſet. Poſtquam autem Harvæus itum ſanguinis per arterias, reditumque per venas demonſtravit, dirempta lis eſt: hodieque aperitur vena, quæ ſectioni ſitu maximè opportuna eſt; niſi ubi interdum inciſâ venâ jugulari aut ſaphænâ derivationi aut revulſioni ſtudetur.

Punctâ

Punctâ etiam arteriâ ſanguinem detrahere novum non eſt; atque venas palpitantes deſtruere, cùm diſſectione tùm inuſtione, perantiquum. Vulnera autem arteriæ male audiunt imprimis propter aneuriſma, quod ea, non perſectâ arteriâ, ſequi ſolet: itaque cautè à chirurgis arteria ſcalpello attingebatur. Siquidem cruor tantâ vi in hoc genus vaſorum adigitur, ut eorum tunica, ſingula cordis contractione, validiſſimè quidem & octuplo plus quam venarum intendatur(8); ob quam cauſam arteriarum vulnera perpetuò divelluntur, ita ut inciſa arteria neque coire neque ſaneſcere credebatur. Attamen non eſt, quo minus arteriarum plagæ coeant, perindè ac aliarum partium æque nervoſarum vulnera; ſi modo vis illas diſtrahens tollatur; & id quidem nullo fit negotio, ubicunque arteria proxima & cuti & oſſi, uti circa tempora, decurrit: quippe, admoto iis locis, corpore quodam minùs cedente, modiceque adacto, intercipitur ſanguinis curſus. Hoc unuſquiſque in ſeipſo facilè experiri poteſt, ſi enim digito ſibi arteriam temporalem

(8) Hale's Hæmaſtick's Ex. 22. ſect. 8. & 10. & Table 42.

comprimat, nulla erit ultra digitum in eâ agitatio. Hac ratione Ægyptii (quibus familiariſſimum eſt omnes arterias circa caput, & illam inter digitum indicem pollicemque ſcalpello pertundere) detracto ſatis ſanguinis magnum æneum denarium arteriæ admovent, quem, ſuppoſito priùs Goſſipio, ſupra vulnus fortiter alligant, & per tres dies manere ſinunt, quibus finitis ligaturam ſolvunt. Nullumque videt ex plurimis ſic curatis Alpinùs, cui ſoluto vinculo, alio aliquo auxilio opus eſſet; ſed integrè omnes ſanatos obſervavit(9). Ex Europæis chirurgis olim quidam hac curatione tutò uſi ſunt; pluribus tamen ſuſpecta fuit; nuperrimè vero periti arterias capitis ſine ulla hæſitatione aut periculo incidunt; ſperandum itaque eſt, ut noſtri etiam homines huic auxilio tandem aſſueſcant. In longis quidem morbis, hactenùs, ut plurimum id remedium probaverunt. In acutis quoque, ſi quando ſanguis intra arterias coacervatur, neſcitque per earum anguſtias tranſire, ſive propter vaſorum conſtrictionem, ſive humorum craſſitiem, ſummum eſt remedium. Nil boni hìc præſtat venæ

(9) De Medicin. Ægyptor. lib. 2. cap. 12.

ſectio,

ſectio, ſed demendo ſanguinis tenuiorem particulam, quæ in venis eſt, & circuitum ſola obit, multum obeſt. Omnia autem accidentia, ſanguinis curſum à naribus inſtantem præſagientia, ejus ductus circa caput oppleri palàm declarant; &, uti veriſimile eſt, ex impedimento circa extremas arterias nato. Hæ enim a principio ampliori perpetuò ad finem anguſtiores fiunt, venæ è contrà latiores. In quibuſdam quoque Febribus ardentibus calor, rubor, ſiccitas totius externi corporis habitus ex eâdem naſci cauſâ videntur. Sectio denique cadaverum ex hujuſmodi Febribus mortuorum, cruorem maximâ ex parte arteriis infartum, & accumulatum, eumque valde denſum & coactum; in venis verò paucum & tenuem oſtendit: alioqui autem, ut notum eſt, venæ majorem partem cruoris a morte capere debent. Cùm ergo hic fuerit rerum ſtatus vix ulla ſalus eſt, ſine arteriæ inciſione, aut diſruptione ſpontaneâ. Hiſce altera arteriæ ſectionis addenda eſt utilitas; ſcilicet longè valentiſſima per eam fit derivatio, ubi adminiſtrari tutò, ſicut circa caput, poteſt.

Alium adhuc modum educendi ſanguinis, concidendo utique cutem, aptandoque ei deinde cucurbitulas, ars invenit. Uſus autem cucurbitulæ, cum ferro & ſine eo, apud Hippocratem frequens fuit. Integrâ cute ſpiritum per eàs extrahi, fluxioneſque revelli, creditum eſſet. Adhibetur maximâ ex parte cucurbitula, ubi non in toto corpore, ſed in parte aliquâ, vitium eſt; quam exhauriri ad profligandam paſſionem ſatis eſt. Itaque juxta ſedes dolentes & inflammatas, in Febribus uſum habet. Si eryſipelatoſum quid fauces, pulmones, vel aliam corporis ſedem internam obſederit, quanto ocyus, ad extrahendum id morbile turgensque verſùs exteriora, cucurbitulæ affigendæ ſunt(1). Atque ubi exquiſita inflammatio ſubeſt, poſt venæ ſectionem & valentiora remedia, aliquamdiu melius reſervantur.

In pleuritide, poſt ſeptimum diem, plurimum juvare cucurbitulam Aretæus obſervavit; quamobrem hoc remedio non præpoperè utendum eſt; neque enim mites ſunt morbi quicunque antè ſeptimum

(1) Vide Hip. curat. Angin. lib. 2. de Morb.

diem

diem cucurbitulam requirunt. Sic ille (2) methodici quoque, qui id auxilii valde amabant, ſeriùs quidem adhibuerunt: in phrenitide enim decimo demùm die cucurbitulâ hi, autore Cælio Aureliano, uſi ſunt. In acutis præterea morbis, ubi paſſio ſanguinis detractionem exigit, ſed vires ægrotantis venæ ſectionem omnino prohibent, cucurbitulâ opus eſt: hoc enim auxilium vires non convellit, & ne unquam quidem inter Febres periculoſum exiſtit, ita ut in ſyncope ex præcordiorum inflammatione, viribus prorſùs venæ ſectionem inhibentibus, huc confugit Aretæus. Cæterum, moniti a Cornelio Celſo, ſciamus hìc ut nullum periculum, ita levius præſidium eſſe, nec poſſe vehementi malo, niſi æque vehemens auxilium ſuccurrere (3).

(2) Lib. 2. de curat. acutor. Morb. & cap. 10.
(3) Lib. 2. cap. 12.

COMMENTARIUS SEPTIMUS:

De Alvi Dejectione, & Vomitu.

ALIIS per ſpontaneum alvi profluvium Febres ſenſim levatas fuiſſe, aliis valetudinem integram citò reſtitutam, in libris Hippocratis legimus. Scimus etiam, quod medicinæ parens, ad imitationem naturæ, ſæpe inter Febres alvum ducere conſueverit. Hunc deindè ſecuti maximi artis magiſtri, in eo morbi genere, id ipſum præſidium probaverunt, præſertim vero antiquiores; illi enim dejectionem, variis medicamentis, crebrâque alvi ductione, in omnibus ferè morbis moliebantur (1).

Hæc autem medendi ratio, in morbis acutis, judicio viri, tam in medendo, quam eloquendo, peritiſſimi, tam multas habet cautiones, ut neque ullæ de eâ ſatis accu-

(1) Celſus lib. 2. cap. 12.

ratæ tradantur regulæ, neque, nisi laboris & judicii plurimum accesserit, tradi possint. Nam & perito ita suam in hac re sententiam persequi, ne erret, haudquaquam facile; scriptis vero ita aperire, ut alii in errorem ne incidant difficillimum. Itaque medentibus, ut hanc usu atque exertitatione consequi possint intelligendi prudentiam relinquendum statuit(2). Hæc tanti sane viri sententia me a proposito ferè dejecerat, sed alitèr quàm experimento periculoso scire ardebam, cùm purgatio inter Febres desideretur. Ad eruendas igitur quasdam purgandi regulas, diligentèr inquisivi quæ vitia Hippocrates hâc curatione exceperit. Ea autem, quæ apud hunc aliosque medicos celeberrimos inveni, nonnullis fortè, qui hanc medendi rationem exercitatione non consecuti sunt, ex usu esse possint; agitanti autem mihi argumentum hoc novum & difficillimum, propitium, precor, præbeatis animum legentes.

Igitur præcordia, & intestini pars ventriculo proxima, per os, seu viam maximè idoneam, expurgantur; venter autem in-

(2) Freind. Comment. 7. ad lib. Epid. Hip.

inferior, sive altera intestini portio, per alvum. Propter hanc inter vomitiones & dejectiones affinitatem, purgationis, tum sursum, tum deorsum, regulas contexam; sed quâ ratione moderari alvum in Febribus citra purgationem expedit, prius ostendam. Alvum quidèm sempèr facilem inter Febres, præterquam circà judicationes, exoptavit Hippocrates. Is, naturæ invigilans, observavit, quod tales nequicquam hisce morbis acutis opportuni sint, quos cita alvus exercet(3). Sed è contrà, quibus alvus dura existit, necesse est, ut ii in tales proclives sint(4), tum quod gravissima accidentia (quæ in superioribus scribuntur), alvo compressâ, in Febribus contingant. Si itaque ægrotis alvus non descendat, atque secundâ utentibus valetudine consuevit, arte eam citari vult. Si Febris corripiat hominem, vetusto stercore non subeunte, aut a cibo recens accepto, sive cum dolore lateris, sive absque eo, à sorbitionibus abstinere oportet, donec ingesta ad infernam alvum descenderint; si vero descenderint,

(3) Hip. lib. de Aere, &c. 281.
(4) Id. ibid. 282.

&

& ſtercus ad finem inteſtini eſt, ſed intus remanet, gravitas erit quædam circa lumbos, & ſpiritus infra erumpens, ſtercus olebit: ubi hoc fuerit, & alvus tamen non opportunè deſcendit, glande ſuppoſito, vel clyſtere infuſo, ea ſubducenda eſt. Si vero recrementa non juxta ſunt, ſed in ſuperiori quâdam inteſtini parte hærent, potione ex mulſâ, vel præcipuè in bilioſis, mulſâ cum aceto uti oportet, ut ea deorſum ducantur; ſi autem hac curatione ad finem inteſtini ſtercus deductum ſit, ſed ibi adhuc tardaverit, glande vel clyſtere expediendum eſt. Valentibus & viribus & ætate clyſteres aptiores ſunt, glans autem imbecillis. Atque hæc quidem facere oportet, ſi ſponte non commodè prodierit alvus, non modo inter initia, ſed ad uſque ferè judicationes, circa eas vero contrahi debet venter, niſi hac viâ morbus exitum petat. Cæterum cum alvus retinetur, ſed initium ſorbitionis poſt primos morbi dies, ubi vires cibos deſideraverint; ſin minus, poſt judicationes, ubi eæ ſeptimum diem, aut nonum, non exceſſerint. Atque ſorbitiones, cum iis opus fuerit, neque multæ, neque craſſæ, dandæ ſunt(5).

(5) Hip. lib. de Ratione Victûs in Acut. 386, & 398.

Hac

Hac enim ratione, vacuis intestinis, vel saltem non infartis, musculosa illa compages, quæ septum transversum dicitur, nullo negotio in abdomen agens descendit; hujus autem actio præ omnibus spirationi inservientium organorum maximi ad explicandos pulmones momenti est. Sed neque hoc unicum est ex eo commodum; nam venæ circà totum abdomen, tam majores quam minores, minimè comprimuntur, undè expedita sanguini per eas via; præterea non modo recrementa ventris dejiciuntur, antequam vitium contraxerint, sed via est aperta, si natura quædam ab interioribus corporis sedibus per alvum expellere moliatur. E contrà vero, ubi intestina fæcibus fuerint oppleta, non satis spatii descendenti septo transverso conceditur; indè spiratio minùs profunda, compressa, & frequentior; duriores etiam, & plures septo transverso labores: pulmonis quoque jecinoris & viscerum intra præcordia angustiæ, obstructiones, secretiones turbatæ, ab eâdem origine nascuntur: tum omnium venarum in abdomine coarctationes; unde sanguis in superiora, latera utique & caput, majore copiâ & impetu pro-

propellitur. Ex his patet ratio ejus rei, quam Hippocrates obſervavit: nempè ubi cibi recrementum intercluſum eſt, ſi quis, non ſubevacuato illo, ſorbitionem dederit, dolorem lateris, ſi adeſt, graviorem reddere, ſi non adeſt, ſtatim inducere, & ſpirationem frequentiorem efficere. Quod quidem malum eſt: ſiquidem pulmones exſiccat, & laborioſum eſt, tum præcordiis, tum imo ventri, tum ſepto tranſverſo(6). Atque etiam præcepti ſequentis Celſi; ubi venter ſuppreſſus parum reddit, ex eoque inflammationes, caligines, capitis dolores, aliaque ſuperioris partis mala increſcunt, dejectio medicamento petenda eſt(7). Denique recrementa intra inteſtina diu retenta, ubi aeri obvia ſunt, calore febrili putridiſſima acerrimaque evadunt; quorum in venas repens ſubtilior particula, vel ſola Febri putridæ excitandæ, aut aliunde ortæ intendendæ velet; altera verò craſſior, inteſtinis inhærens, tormina excitat, & tandem valentiſſimi inſtar medicamenti alvum ducit. Ex tali alvi profluvio ægrotantes haud raró vitâ cedunt;

(6) Lib. de Vict. in Morb. acut. 385.
(7) Lib. i. cap. 3.

ſæpe

ſæpe autem, tum ex venarum inanitione, tum ex mole ſtercoris derepentè inteſtinis ſubductâ, animo deficiunt: nam hoc accidens plerumque ſupervenit, poſtquam jam à Febribus vires detritæ ſunt. Tanta autem mala cùm alvi profluvio ſupervenire viſa ſint; nonnulli ſummâ curâ alvum exſiccare contendunt, præſertim in eo Febrium genere, quod per ſudores diſcerni conſuevit; ſed inepto ſane conſilio, talis enim curatio vitium quod præcavere nituntur, accerſit. In Febre quâdam putridâ, quæ anno 1719 in Anglia graſſata eſt, haud paucis, circa diem duodecimum, aborta eſt diarrhæa, vires proſternens, raro mala accidentia leniens. Atque hoc contigit, etiamſi medicamento vomitus eductus fuiſſet; ruebant enim tali copiâ ex improviſo per alvum humores, ut ægrorum vires evacuationi fuerint prorſus impares: aliter autem iis res ſucceſſit, quibus lentè per totum morbi decurſum, alvus fluebat; quamvis enim raro, per has vias, judicationem paſſa eſt Febris, hos tamen minùs urgebant calor, inquietudo, & delirium; neque criſi obſtabat talis evacuatio, quin potius, ſymptomata allevando, citius induxit.

duxit. Sudores enim circa 16 diem Febres plerumque ſolvebant(8).

Purgantia autem medicamenta aliquando inter initia Febrium neceſſaria ſunt; ſed ſi imprudenter exhibeantur, ea ſaltem quæ valentiora ſunt, periculo non vacant. De iis talia præcipit Hippocrates. In acutis affectionibus rarò & inter initia purgante utendum eſt atque hoc, adhibitâ diligenti cautione, faciendum(9). Concocta autem purgare, & movere oportet, non cruda, neque inter initia, niſi turgeant; plurima non turgent(1). Materia igitur turgens, id ipſum eſt, quod purgans in principio Febris deſiderat. Quid autem ſit materia turgens, præceptor non definivit. Id ὀργᾶν, quod turgere vertimus, Galenus in diverſis locis expoſuit. Propriè quidem ſignificat, ad coitum impetu ferri; ab animantibus in venere concitatis, ad humores tranſlatum eſt: nam quemadmodum ea quieſcere non poſſunt, quodammodo titillata, & impulſa, atque ſtimulata ab ejuſmodi affectus impo-

(8) Clifton. Wintringham Comment. Noſolog. Conſtitut. 1719.

(9) Aphor. 24. ſect. 1.

(1) Aphor. 22. ſect. 1.

impotentiâ; ſic & humores plerumque, dum motu feruntur concitatiori, & ab unâ parte ad alteram transfluunt ſtatim initio morbi, hominem infeſtant, concitantes, & titillantes, nec quieſcere ſinunt, ſed & ipſi moventur, & tranfluunt, tantòque motu ægrum infeſtant(2). Porrò is in altero loco, ὀργᾶν dicit turgere ſignificare, urgere & ad exitum feſtinare; & humoribus attribui, ad exitum paratiſſimis & urgentibus (3). Ex Galeni quidem authoritate, omnes quotquot ſunt Hippocratis interpretes, hanc voculam eodem modo exponunt; & proculdubio ſignificationem ejus tenuerunt; ſed quærenti mihi, apud omnes ferè, certam rei notam, ut cognoſcerem, ubi purgans exhibendum eſſet, fruſtra fuit labor. Ad talem autem inveniendam, nam hoc deſideratur, alio inveſtigandi modo uſus ſum; utique, ſcripta Hippocratis exploravi, eo propoſito, ut intelligerem, quæ accidentia inter Febres ipſe purgante medicinâ excipi volebat: nam hæc erunt notæ materiæ turgentis; quandoquidem ubi ea non turget, medicamenta ſub ingreſſu Febrium prohi-

(2) Galen. Comment. ad Aphoriſm. citatum.
(3) Vid. Foeſ. Oeconom. Hip.

buit;

buit. Quamobrem paucas ſententias ex Hippocrate ſelectas, quæ totam rem complecti videntur, expromere haud alienum erit.

Si quidem in ventriculum effuſus fuerit humor iſte amarus, quem bilem flavam nuncupare ſolemus, quænam anxietates, æſtus, & impotentia, detinent? quibus interdum liberati, & purgati, vel ſponte vel medicamento, ſi quid horum tempeſtivè contingat, doloribus planè & calore defunguntur: quamdiù verò iſta retenta, inconcocta, & minimè contemperata fuerint, nullâ arte neque dolores neque Febres finientur. Præterea, quibus acuti, acres, & æruginoſi humores inſtant; quinam mentis angores, & viſcerum, thoraciſque cruciatus, animique abjectio, inde oriuntur? neque prius hæc quieſcunt, quam expurgati, dejecti & aliis permixti fuerint(4). *Thoracis cruciatus hic, credo, præcordiorum deſignat dolorem; totum enim ſpatii, quod coſtæ complectuntur, Hippocrates thoracem dixit; ita apud eum jecur in thorace ſitum eſſe legimus*(5).

(4) De Priſca Medicina, 16.

(5) De Arte, 6.

Quicquid autem bilis, in ventriculo & vesica fellis nascitur: quod quidem in ventriculo est, interdum per inferiora exturbatur; plerumque vero intra primos dies, aut quarto, aut quinto Febris die, ob hanc causam evomitur.

Qui toto capite gravitatem sentiunt, cum oris ventriculi morsu, & stomachi fastidio, ii biliosa & pituitosa vomunt (6).

Leipyriæ Febres, *utique, quæ ex malis succis circa ventriculum, & non ipsius affectione inflammante, aut ulcerante, oriuntur*, non nisi superveniente cholera solvuntur (7).

Si, Febre ex bile detinente, non purgetur, neque sursum neque deorsum æger, & dolor affuerit per totum corpus, tertio vel quarto die pharmaco leni, aut potione deorsum purgato (8).

Fit autem Febris ardens, cum resiccatæ venulæ acres & biliosos humores ad se attraxerint, & Febris multa detinet, corpusque ossariâ lassitudine vexatum laborat, & dolet.——Fit autem lingua sicca, & aspera,

(6) Lib. 1. Epid. 949.
(7) Coac. Prænot. 134.
(8) Lib. de Affectionibus. 519.

&

& nigra, & ob ventris morſum dolor eſt, alvi egeſtiones valde liquidæ, tum pallidæ ſunt; ſitis adeſt vehemens, & vigiliæ, interdum mentis alienationes. Huic aquæ & mulſæ coctæ, quantum volet, potui exhibeto; & ſi os amarum fuerit, vomere convenit, & alvum ſubluere; quod ſi ad hæc non ſolvatur, lacte aſinino cocto purgato(9). &c. *Exhibet quidem lac aſininum, ſi neque vomitus eductio, neque alvi ſublutio, oris amaritudinem, & ventris morſus ſolverit; Febris enim ſolutio aliâ judicatione ſperatur, quæ legi poteſt.*

Curare vero pleuritidem utplurimum velut phrenitidem & peripneumoniam oportet——. Si autem primo aut ſecundo die ſtercus prodiit purum, aut levitèr bilioſum & modicum, infuſum thapſiæ per clyſterem injicito: ſi vero alvus commota noctu quidem egerit, poſtridiè vero dolor aut tormina vexant, rurſus clyſterem adhibeto. At ſi æger bilioſus ſit naturâ, & non purgatus correptus fuerit a morbo, medicamento bilem expurgato, priuſquam ſputa bilioſa expuat (1).

(9) De Victu in Morbis acutis. 396.

(1) Lib. 3. de Morbis. 494.

Inter Febres, circa præcordia ſpectandum, num dolorem ſentiant, vel in tumorem attollantur, vel obliquitatem vel ſatietatem habeant, vel lateris dolor affuerit, ſimulque cum dolore aut tuſſiculâ, aut tormina, aut ventris dolor affligunt; ubi enim horum quicquam in præcordiis adfuerit, præcipuè alvum per infuſa ſolvere convenit, in potu aquâ mulsâ calidâ decocta utatur (2).

Præcordiorum dolores & tumores, ſi fuerint recentes citra inflammationem, ſolvit murmur in præcordio obortum; idque maximè ſanè, ſi flatus cum ſtercore vel urinâ erumpat (3).

Si eas, quæ ſub ſepto tranſverſo ſunt partes, dolor infeſtat, & nullum ad claviculum ſignum fuerit, ventrem nigro veratro vel peplio mollire oportet; veratro autem admiſceto daucum, vel ſeſeli, vel cyminum, vel aniſum, vel aliquid boni odoris, peplio autem ſylphii ſuccum. Cæterum veratrum tum melius ad judicationes ventrem ſolvit, peplium magis flatus diſcutit; dolorem præterea hæc ambo ſedant; ſedant & alia multa quæ expurgant medi-

(2) De ratione Vict. iu acutis Morb. 400.
(3) Coac. Prænot.

camenta,

camenta, hæc vero potiſſimùm id agunt; alioqui & ea, quæ in ſorbitionibus exhibentur, alvum ſubducentia medicamenta, opitulantur, quæ nec valdè injucunda ſunt (4).

In Febre ex bile, cùm os minime laboret, ſed ad imum ventrem tormina decumbant, medicamentum deorſum purgans exhibendum; poſteaque lac aſininum, aut ſerum, aut ſuccus aliquis dandus eſt (5).

Purgationes imparibus diebus ſupra fiunt ſi & circuitus, & conſtitutio ex ipſis acceſſionibus talis extiterit, ut plurimum hæ diebus imparibus infrà contingunt; ſic etiam, quæ ſponte eveniunt, juvant, niſi circuitus acceſſiones diebus paribus faciant, in talibus autem paribus diebus ſuprà, imparibus vero infrà fiunt; paucæ autem ejuſmodi ſunt, taleſque conſtitutiones difficiliorem habent judicationem (6).

Subpurgandi ſunt ventres in morbis, ubi purgandi matura fuerint; inferni quidem, ubi conſediſſe videris, ſignum habes,

(4) De rat. Vict. in Acut. 387.
(5) Lib. 2. de Morbis. 473.
(6) De Humoribus. 48.

si non anxii fuerint, neque capite gravati, & quum calores mitissimi, & quum post exacerbationes cessarint; superni vero in ipsis exacerbationibus. Tunc enim & hi elevantur, quum anxii & gravati supernis partibus fuerint (7).

Si liquidam alvum habenti Febris ardens oboriatur, si tibi medicamentum purgans idoneum videtur, id tribus primis diebus non exhibendum, sed quarto (8).

Quæ infra feruntur, plerumque purgare convenit; & id quidem non prope judicationes sed longius ab iis; in acutis autem raro multa ducere oportet (9).

Febricitantes, si quidem inter initia medicamento purgare volueris, id ante quintum diem faciendum, si venter murmuraverit; alioqui a medicamentis abstinendum; quod si murmuraverit venter, alvique egestiones biliosæ fuerint, scammonio exhibito moderatè purgandum (1).

Materia ergo turgens est aliquid molestum circa primas vias hærens, quod aut

(7) De Morbis vulgar. lib. 5. 1156. & lib. 7. 1226.
(8) De Rat. Vict. in Morb. acut.
(9) De Humoribus. 49.
(1) De rat. Vict. in Morb. acut. 401.

per

per os, aut per alvum, plerumque excuti poteſt, atque haud rarò ventriculum aut inteſtinum ad id ipſum expellendum irritat. Hujuſmodi eſt bilis flava, acris, æruginoſa, atra, tum humores, acuti, putridi, corrupti, acres, in ventriculum vel inteſtina concurrentia; tum flatus præcordia & ventrem diſtendentes. Materiæ autem turgentis circa ventriculum notæ ſunt; corporis totius laſſitudo, impotentia ſubita, horrores, lingua ſordibus obſeſſa, os amarum, cibi faſtidium, oris ventriculi morſus, præcordiorum moleſtiæ, & tumores facilè digitis cedentes, pectoris anguſtiæ & oppreſſio, dolor ventriculi, item lateris ſub ſepto tranſverſo, & intra coſtas hærens; ſed abſque præcordiorum inflammatione (qui nonnunquam cruciatus thoracis dicitur, nonnunquam dolor lateris ſurſum ad claviculas non tendens), extremorum frigus, capitis totius gravitates & dolores, vertigo, oculorum caligines, mentis marcor, animi abjectio, inquietudo, anxietas, jactationes, (ſi modo inflammatio abſit). Infra autem præcordia turgere materiam, & inteſtinis inſidere, ſignificant; genuum gravitas, lumborum dolor, ventris diſtentiones, murmura, tor-

mina, alvi egeſtiones liquidæ, ſinceræ, corruptæ & acres. Cæterum hæc mala accidentia, necnon Febres ab eadem cauſa concitatæ, non prius ullâ arte ceſſant, quam materia turgens contemperata ſit, vel commoda purgatione expulſa. Igitur ſecundum præceptum optimi magiſtri, ubi materia turgeat, inter initia Febrium omninò purgandum eſt; ſi autem ſursùm tendat, vomitum educere oportet; ſi deorsùm, dejectiones ciere: Siquidem proximâ quâque viâ, modo commoda ſit, morbus evocandus eſt. Præterea in his etiam naturam ducem ſequimur. Neutiquam vero expectare æquum eſt, ut ex his evacuationibus Febres, quæ crudæ ſunt, judicentur; ſed ſpes eſt ut gravia illa accidentia, quæ materiem turgentem indicant, leventur: ex quo ægri faciliùs ferent Febres, & illæ citius finientur. Ita uxori Theotimi, cum in ſemitertianâ Febre, anxietas, vomitus, & horror, ſimul cum Febribus inciperent, datum fuit melicraton, ex quo cùm evomuiſſet, horror & anxietas ſedata ſunt (2).

Præter hæc autem, inter initia morborum acutorum, alvi ductionem ab Hippo-

(2) Epid. lib. 7. 1234.

crate

crate probatam fuiſſe, ad educendam materiam malam ab internis etiam corporis ſedibus, invenio: nam ad ſubducendos humores a partibus inflammatis, purgantia exhibuit: in inflammationibus autem, circa capitis regionem & fauces, nunquam negligit (ſed notandum eſt, quòd Hippocrates morbos ex inflammatione Febres non dixerit.) Ubicunque autem Febris vehemens, aut partis alicujus inflammatio, ſanguinis detractionem deſiderat, vena ſemper priùs ſecanda eſt, & purgatio, ubi ea opportuna videatur, ſuccedat.

En præceptoris verba: Si angina, aut aliquis lateris morbus ægrum divexarit, medicamentis, quæ deglutiuntur, purgato; ſin vero detracto copioſo ſanguine, æger debilior videtur, infundatur clyſter tertio quoque die, donec æger in tuto fuerit(3). Præcordia in tumorem ſublata, non ex ſpiritûs interceptione, ſepti tranſverſi contentiones, protenſæ ſpirationes, cum erectæ cervicis ſpiratione ſiccâ, quibus pus minimè ſubeſt, potiſſimùm verò jecoris vehementiſſimi dolores, & lienis gravitates, atque aliæ inflammationes, & graviſſimi

(3) De ratione Victus in Morb. acut. 396.

ſupra

ſupra ſeptum tranſverſum dolores, & morborum collectiones, ſolvi nequeunt; ſi quis eas primùm medicamento purgante aggreſſus fuerit: verùm in his venæ ſectio præferenda eſt, deinde ad infuſa per alvum veniendum, niſi magnus & vehemens morbus fuerit, alioquì etiam poſtea medicamento purgante utendum; quod & poſt venæ ſectionem ſecuritate & moderatione indiget. Quicunque enim, protinùs inter initia morborum, inflammationes medicamento purgante ſolvere tentant, ii de contenta quidem & inflammata parte nil detrahunt, cum nil cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio. Quæ vero morbo reſiſtunt, & ſana ſunt, contabefaciunt; at debili reddito corpore, morbus ſuperior evadit, qui ubi corpus ſuperaverit, curationem non admittit (4).

Igitur inter initia morborum acutorum non protinus purgare convenit, ſed expectare, donec inflammationis vehementia venæ ſectione dempta fuerit, niſi materia turgens vehementèr offendit: tum enim quanto ociùs educenda eſt purgatio, præſertim, ſi ex acutiſſimis fuerint Febres;

(4) Ibid. 396.

nam

nam hic tardare malum eſt(5). Sed & eo quoque caſu, ſi opus ſanguinis detractione futurum ſit, is prius detrahatur; ſiquidem metuit ſemper Hippocrates poſt alvi purgationem ſanguinem demere. Atque haud minus malum eſt purgationes omittere, donec Febres vehementes evaſerint, & vires ægrotantis per morbum detritæ fuerint, & judicationes immineant; nam medicamenta, (ſaltèm ea acria, quibus uſi ſunt veteres) inter purgandum Febres vehementèr intendunt, corpus animumque perturbant, vires haud parùm convellunt, & criticam evacuationem aliorſùm vergentem avertunt.

Quamobrem, id intervallum morbo ineunte purgationi eligendum eſt, quod a Febribus magis liberum eſt. Propter hæc omnia, ſi Febres, diebus imparibus, ut æquum eſt, moventur, & morbus ex acutiſſimis non eſt, quartus dies commodiſſimè purgans recipiet; & is ideò ab Hippocrate plerumque eligitur. Nihilominùs tamen, in omni morbi tempore, dari poteſt medicamentum, & debet, ſi neceſſitas aliqua requirit, & vires ægri, & Febres, & accidentia permiſerint. Hæc utique ſemper in

(5) Aphoriſm. 10. ſect. 4.

omnibus,

omnibus, pluris quam tempus morbi æstimanda sunt.

Vomitus quoque tutiùs post venæ sectionem, ubi ea apta est, educitur. Is etiam inter primos dies excitandus est; sed inter initia accessionis hæc excretio sponte suâ prodire consuevit; eo quod hoc tempore biliosi humores magis in ventriculum concurrant, & superni ventres eleventur: ob quam causam, nisi labores maximi sint, emetica inter initia accessionis propinanda sunt; vel fortè meliùs paulò ante accessionem, ita ut peracta sit vomitio, antequam Febres moveantur.

Minùs autem commodè medicamenta purgantia ferunt Febres acerrimæ continentes, quia hæ nulla libera spatia habent. His igitur medicamenta dare non oportet, donec remiserit Febris, sin minùs, saltèm non intra quatuordecim dies; carnes enim ipsorum & ventres quum calidæ sint, medicamentum assumunt, sed nil inde expurgantur, & Febris major fit, & color alienatur, & morbi regii speciem præ se ferunt; commotâ enim bile & non purgatâ, non sorbere vult æger, neque bibere, sed omnia abo-

abominatur, & plerumque perit(6). Sed hæc quidèm, ut id iterùm moneam, à valentissimis veterum purgantibus expectanda sunt, ubi per alvum non dejecta, venas subeunt. Porrò, ægrè etiam purgationes ferunt Febres & inflammationes vehementes, antequam venæ sectione extenuatæ fuerint; tum morbi acuti, in quibus urina aquosa & tenuis est, præcipuè si vigiliæ vel vertigines vel capitis pulsationes adsint(7); ex purgatione enim his urina non concoquitur, sed citrà sudores, & judicationes, Febres, modò tutæ sint, diutiùs perseverabunt. Vitanda quoque est alvi purgatio, ubi os amarum, inferiora algida, aliave accidentia, humores corruptos in ventriculum concurrentes ostendunt; nam sursum per os his proximus exitus est. Atque etiam ubi extrema frigida instantem accessionem præsagiunt, medicamentum malè adhibetur. Periculosa est purgatio iis, qui partes circa imum ventrem valdè tenues & eliquatas habent(8); sed in morbis pectoris, postquam sputa rejici cocta inceperunt, ex-

(6) Lib. de Purgantibus.

(7) De ratione Victûs in Acut. 399.

(8) Aphor. 35. sect. 2.

itiosa

itiosa planè est: sputa enim sistit, unde æger, circa judicationes, suffocatur(9). Denique omnis evacuatio, ubi aliam opportunam natura molitur, ei si impedimento sit, pessima est.

Ubi itaque visum est alvum liquare, sed aliquid horum ejus profusioni repugnaverit, ad infusa per alvum confugiendum est. Hoc genus præsidii semper tutum est. Atque inter Febres vehementes, & harum etiam accessiones, & protinus inter initia, & circa judicationes, imo cùm critica evacuatio prodire inceperit, adhiberi potest(1). Ad ea autem non modo dejicienda, quæ circa ventrem turgent, & ad derivandos à superioribus partibus humores, sed etiam ad extenuendas ipsas Febres, infusis per alvum usus est Hippocrates. Alvum autem in peripneumoniâ, sic ille, primis quatuor aut quinque diebus subducere oportet, & hoc paulo ampliùs, quo & Febres obscuriores fiant, & dolores leniores; quum autem æger evacuatus sit, & debilis, infernam alvum tertio quoque die deorsùm ei commoveto, quo & corpus valens sit, & supernæ

(9) Lib. 3. de Morbis.
(1) Id testantur loci suprà citat.

regiones

regiones humoris exſortes; nam ſi multus humor a quinto die infrà ſecedat, ſummæ reſiccantur partes, ſiſtuntur ſputa, & ſuffocatio inducitur. Oportet ergo neque infernam alvum valdè ſuppreſſam eſſe, ne Febres fiant acutæ, neque etiam fluidam, ne ſputa ſiſtantur, ægrotique proſternantur vires(2). Itaque ex alterâ parte, in hac re contemplanda eſt Febris vehementia, ex alterâ naturæ robur, & evacuatio, ſi quam natura opportunè molitur; hoc utique alvi ſubductionem recuſat, illud deſiderat: facultatibus igitur utrinque æſtimatis, facilè perſpiciet rei medicæ prudens, quando in alvum infundere expedit.

Refert etiam, ex quânam materiâ clyſma ſit: ſi ea lenis eſt, eluit inferiorem inteſtini partem, fovetque; ſi acris, à ſuperioribus etiam partibus ducit; ita ut, medicamento triplici ferè doſe in ventrem infuſo, non minus validè fundetur alvus, quam ſi idem, juſtâ quantitate, devoratum eſſet. Ex ſuperioribus autem judicandum eſt, quænam materia, deſiderato clyſtere, ei aptiſſima erit.

Aretæus, qui Hippocrati & medendi & ſcribendi arte tantum cedit, præcep-

(2) Lib. de Morb. 3. 493.

torem

torem quoque in curationibus proximè assecutus est; adeo ut eum sua plurimùm ex Hippocrate traxisse censeat H. Boerhaave. Hic semper, inter morbos acutos febriles, intestina vacua servat; cum id solum propositum sit, clystere ex materiâ leni, utique sem. lini, fœnugræci, & malvæ decocto, utitur; sicut in curandis cardiacis, & venæ & arteriæ dorsalis affectibus. Aliquando, cùm, præter stercoris dejectionem, a parte superiori affectâ revellere materiam, aut flatus a præcordiis educere moliatur, sicut in curatione phrenitidis & peripneumoniæ, acribus alvum glandibus, aut illitionibus continentèr irritat: sin vero aliquandiu astricta manserit alvus, eam aquâ mulsa, oleo, & nitro ducit. Acerrimum autem est infusum huic in apoplexiâ probatum, quod præter nitrum, multum euphorbii & colocynthidis recipit. Purgantia etiam per os, ad extenuandas inflammationes, sicut in anginosâ passione post venæ sectionem exhibet. Cæterùm is quoque multò ante judicationes, in morbis acutis, evacuantibus, purgantibusque remediis uti præcipit (3).

(3) De Curat. acutor. Morborum. lib. 1. cap. 1.

Antiqui

Antiqui medici, exceptâ tantum Eraſiſtrati ſcholâ, ab Hippocrate aduſque tempora Aſclepiadis, eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo ſæpius alvum ſubtrahebant. Is autem, licet medicamento ſuſtulit, cibis tamen & potionibus alvum mollivit, & clyſtere etiam, non quidem ſæpè, ſed in omni ferè morbo ſemel vel bis ſubduxit(4). Hoc præſidio is utitur, ſi caput grave eſt, ſi oculi caligant, ſi morbus majoris inteſtini eſt, (quod Græci Κῶλον nominant); ſi in imo ventre, aut coxa, dolores ſunt; ſi in ſtomachum bilioſa quædam concurrunt, vel etiam pituita eò ſe, humorve aliquis, aquæ ſimilis, confert; ſi ſpiritus difficiliùs redditur; ſi nil per ſe venter excernit, utique ſi juxtà quoque ſtercus eſt, & intùs remanet; aut ſi ſtercoris odorem, nil dejiciens æger, ex ſpiritu ſuo ſentit; aut ſi corruptum eſt, quod excernitur; aut ſi prima inedia Febrem non ſuſtulit; aut ſi ſanguinem mitti, cum opus ſit, vires non patiuntur, tempuſve ejus rei jam præteriit; aut ſi multùm ante morbum, aliquis potavit; aut ſi is, qui ſæpè, vel ſponte, vel caſu, purgatus eſt, ſubitò ha-

(4) Celſus in lib. 2. cap. 12. & lib. 3. cap. 4.

bet alvum ſuppreſſam. Servanda vero illa ſunt, ne ante diem tertium ducatur, ne ullâ cruditate ſubſtante, ne in corpore infirmo, diuque in adverſâ valetudine exhauſto, neve in eo, cui ſatis alvus reddit quotidie, quive eam liquidam habent, neve ipſo acceſſionis impetu; quia tum, quod infuſum eſt, alvo continetur, regeſtumque in caput multo gravius periculum efficit: pridiè vero abſtinere debet æger, ut aptus tali curationi ſit; eodemque die ante aliquot horas, aquam calidam bibere, ut ſuperiores ejus partes madeſcant, tum dejicienda alvus eſt: ſi levi contenti ſumus, purâ aquâ; ſi paulò valentiorè, mulsâ; ſi leni, ex aquâ, in qua fœnum græcum, vel ptiſana, vel malva decocta ſit. Acris autem eſt marina aqua, vel alia, ſale adjecto, atque utraque decocta commodior eſt, acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle. Si acrior eſt, eo plus extrahit, ſed minùs facilè ſuſtinetur (5).

Multâ cautione in hac re uſus eſt Aſclepiades, atque multâ ſane opus eſt; cùm inediâ abſolutâ trium omnino dierum, vaſa prius fuerint exaninita, & vires eâ, luce,

(5) Celſ. loc. citat.

& vigiliâ, convulſæ, corpuſque dejeſtum. His utique infirmati validas per alvum evacuationes ægerrimè ſuſtinent. Quamobrem omnes, qui Aſclepiadem in ratione cibandi ſecuti ſunt, medicamenta damnaverunt, & a clyſteribus etiam frequentibus & acrioribus abhorruerunt. Quod apud Celſum, Cæliumque Aurelianum; videre eſt. Sed omnium primus Chryſippus, Eraſiſtrati præceptor, ſanguinis miſſionem & purgationem alvi rejecit, quòd corpus per inediam pariter atque per iſta præſidia juxtà evacuari perſuaſus fuerit(6).

Vomitum quoque, in iis Febribus quas bilis concitat, neceſſarium judicat Celſus: ergo omnibus, qui ante Febres horrore & tremore vexantur, omnibus qui cholerâ laborant; omnibus etiam cum quadam hilaritate inſanientibus; utilem exiſtimavit: Sed aſperioribus medicamentis opus non eſſe edicit: & eodem authore, ſi quid corruptum eſt; nil commodius eſt, id, quâ viâ primùm expelli poteſt ejicere; itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum ſunt, ad vomitum protinus confugiendum eſt; idem prodeſt ei cui pec-

(6) Galen. de V. S. adverſus Eraſiſtrat.

tus æſtuat, & frequens ſaliva, vel nauſea eſt, vel cui ſonant aures, aut madent oculi, aut os amarum eſt (7).

Hæ molles curationes admodum tutiores ſunt vehementioribus illis, quibus veteres uſi ſunt. Noſſe autem oportet, hic ut nullum periculum, ita levius præſidium eſſe, nec poſſe vehementi malo, niſi æquè vehemens auxilium ſuccurrere. Atqui Hippocratis præcepta, de expurgandâ materiâ turgente inter Febres, fuſiùs exponere, atque confirmare ex recentiorum obſervationibus juvat.

Igitur in eâ Febre, quam maximè exquiſitam, ex omnibus ſibi obſervatis, duxit Sydenhamus; bilioſam certe dixerat Hippocrates; æger plerumqùe animam tantum non agebat, vomituriebat, lingua ſicca & nigra, ingens ac ſubitanea virium proſtratio, & partium externarum ſiccitas, urina ubique vel craſſa vel tenuis, utraque, ex æquo, cruditatis indicium. In morbi declinatione diarrhæa, niſi fortè medicus in principio obſtitiſſet, ſuperjungebat; unde morbus pervicacior redditus, diutius adfligebat; ſed ſuopte ingenio, ac propriâ in-

(7) Celſ. lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 13.

dole,

dole, vix ultra diem decimum quartum, vel viceſimum & unum perdurabit; quo primum tempore oborto ſudore, aut potius leni madore, morbus ſolvebatur.

Curatio hujus talis fuit; ubi Febres vehementes & vires & ætas integræ ſunt, primum (inquit author) in curatione locum V. S. attribuo. Poſt venæ ſectionem, ſollicitus ſeduluſque inquiro, nunquid ægrum vel vomitus, vel inanis aliqua vomendi propenſio, ſub Febris initium, interturbaverit? Id ſi contigerit omnino, medicamentum emeticum præſcribo; niſi vel ætas tenella, vel nſignis aliqua debilitas, ab eo temperandum uaſerit. Sanè vomitorium propinare, ubi ſtiuſmodi prægreſſa eſt vomendi proclivias, adeo eſt neceſſarium, ut, niſi humor lle expellatur, in ſentinam complurium nalorum difficilium ſit abiturus, quæ cruem figent medico, toto durante medicationis empore, ægrumque in haud leve pericuum conjicient. Ex horum præcipuis & naximè ſolitis eſt diarrhæa, quæ utplurimum, in deferveſcentiâ Febris conſequiur, quotieſcunque emetica quando ea ſuaebat indicatio, omiſſa fuere. In Febris uippe progreſſu, ubi malignum in ventriulo humorem nonnihil ſubegerit natura,

& ad inteſtina amandaverit; illa ab acri humore, & ex hoc in ſtomacho fonte perpetim ſcaturiente; uſque adeo corroduntur, ut non poſſit non inſequi diarrhæa. Jam autem in eo verſatur iſtiusmodi diarrhææ periculum, quod æger ſatis jam morbe debilitatus, enervatur ulterius, & ſudores illi lenes, qui has Febres diſcernere conſueverunt, penitus hac evacuatione præpediuntur.

Jam vero nequid dubites, humorem hunc in ventriculo nidulantem, niſi fortè vomitu eliminetur, hanc tragœdiam (diarhæam dico) quaſi ex inſidiis aliquanto poſt daturum, inquiſitione inſtitutâ, nunquam ferè non comperies, ſi quando Febrem diarrhæa comitetur, ægrum in morbi principio in vomitum proclivem fuiſſe, nec tamen emeticum fuiſſe propinatum. Porrò etiam compertum habebis, etiamſi proclivitas illa ad movendum jampridem præterierit, diarrhæam tamen, quamprimum vomitorium exhibueris, plerumque ceſſaturum.

Emeticum, quale paſſim a me propinatur, recipit infuſ. croc. metallor. ℥vi. oxymel

mel ſcillit. ſyr. ſcabioſ. comp. ana ℥ſs. (& hoc quidem ex acrioribus eſt).

Sæpe miratus ſum, quì factum fuerit, ut ægri tantum levaminis exindè ſenſerint; nempe, vomitu peracto, ſæva illa ſymptomata, nauſea, anxietas, jactationes, ſuſpiria luctuoſa, linguæ nigredo, &c. quæ & ipſos excruciarunt, & adſtantes perterrefecerant, mitigari ſolent & ſolvi, quodque morbi reliquum eſt εὐθύμως tolerari.

Exhibendum eſſet vomitorium ipſo planè Febris initio, ſi quidem optio daretur; ita enim fiet ut abhorrendis illis ſymptomatibus ex humorum in ventriculo lociſque vicinis deliteſcentium illuvie ortum ducentibus præmuniamus, imo vero & fortaſſe morbum ipſis quaſi incunabulis opprimamus; qui aliàs cum ægroti periculo grandeſcet, & longævus evadet; nutritus nimirùm dictis humoribus, qui vel ſubſtantiâ ſuâ in penitiores corporis partes tranſmiſſi, cum ſanguine commiſcentur, & ex ipsâ morâ pejores facti, atque venenatâ pravitate inguinati, ex foco ſuo jugitèr pertranſeunti ſanguini malignam auram afflabunt. Hujus autem rei cholera morbus exemplum nobis exhibet; ſi enim intempeſtivâ operâ

vomitus in illo morbo cohibeatur, humores acres corruptique, qui evacuandi eſſent, hoc pacto repulſi, vires ſuas & ſævitiam in ſanguine excercent, Febremque accendunt, quæ ut mali moris, & gravibus ſymptomatibus ſtipata eſſe ſolet, ita niſi propinato emetico tolli vix poterit, ægro jam ne quidem vomituriente.

Quod ſi nobis, ut ſæpè fit, verò acceſſitis non licuerit emeticum inter initia Febris propinare, certè tamen convenire exiſtimaverim, ut quovis morbi tempore id fiat, modo vires ferant.

In Febribus tumultum ab emetico concitatum opio ſedare oportet.

Vomendi exantlato negotio, ubi vehementiam Febris ulterius extenuare opus fuerit, poſtridiè emetici exhibiti enema præſcribo; eumque, ſi ſanguinis nimis exæſtuet, ſingulis vel alternis diebus, prout res poſtulaverit, repeti jubeo, ad uſque decimum morbi diem. Verum, ſi magna vis ſanguinis miſſa fuerit, vel æger ſit ætate provectâ, enemata nulla impero, etiamſi ſanguinis multum efferbuerit; ab iis enim metuendum eſt, vim ſanguinis tantum relaxari, ut impar ſit natura, criticè morbum depellere. Elapſo vero decimo die, cum jam idoneis

his

his evacuationibus æger extra periculum positus fuerit, quantum ad illa ſymptomata attinet, quæ ex nimiâ ebullitione oriuntur; mox ad aſtringendam alvum memet accingo, atque negotio tunc temporis ad ſecretionem vergente, medicamentis calidioribus liberalius indulgendum cenſeo; quibus concoctio acceleratur, & judicatio citius peragitur, quæ circa 14 diem hâc methodo utplurimum evenit. Verum ſi refrigerantia quælibet ſerius adhibuerit, atque ita, eorum ope, effervеſcentia ſufflaminetur; mirum non eſt, ſi Febris ad viceſimum primum, quin & in effœtis corporibus malè tractatis multo longiùs excurrat.

Illud porro obſervatu dignum eſt, quandoque accidere ut æger clyſterum aliorumve catharticorum uſu, circa inclinationem morbi intempeſtivè præſcriptorum, parum alleviari videatur; imo nonnunquam apyrexiâ omnimodâ frui, poſt diem autem unum alterumve, ſenties novam Febrem accendi, quæ idem ſtadium ac prior decurſura eſt, niſi forſan in intermittentium claſſem ſe reponat(8).

Hæc adeo multa ex Sydenhamo exſcripſi, quòd ad unguem Hippocrati in cu-

(8) De Feb. contin. Ann. 1661, &c.

rationibus

rationibus aſſentiatur; ita ut jurares ab hoc illum ſua omnia hauſiſſe: vel ſi id non fuerit (ut fama percrebuit) utrumque ab eadem magiſtra, natura utique, ſuam artem didiciſſe, verſimillimum eſt.

Hujus autem medendi methodi commoda ulterius proſequar, oſtendendo, quæ detrimenta, ex neglectâ vel malè inſtitutâ materiæ turgentis expurgatione, eveniunt.

Iiſdem annis, quibus Febres à Sydenhamo deſcriptæ, in Anglia vulgares fuerunt; ſimiles ferè Piſis in Italiâ, plurimos invaſerunt, multoſque letho dedere. De his ita Borellus: Communiter incipiunt hæ Febres typum Febrium tertianarum ſimplicium habentes, cum capitis ſtupiditate, dolore ſtomachi, oris amaritudine; in ſeptimo Febris non intermittit, in undecimo fit maligna, & quibus alvi fluor non ſuccedit, ante vel poſt decimum quartum diem, moriuntur. Atque alvi fluor, à periculo non liberat, niſi bilis copiam ſubducat. Cæterum non modo in his Febribus, ſed omnibus aliis nunc graſſantibus morbis, nullus evaſit abſque ſpontaneo aut promoto alvi fluore. Citra Febres quoque oris amaritudo ſæpe atque ſæpius adeſt.

In quatuor cadaveribus, quorum ſectionibus interfui, nulla notabilis læſio in pulmonibus viſa eſt, exceptâ aliquâ ariditate, ab ardore febrili fortè inductâ; in reliquis ſani apparuere. Meſenterium pariter, & glandulæ in ipſo contentæ, nec putridæ nec corruptæ erant, ut dubitabatur; ſubſtantia quoque hepatis & lienis nullâ læſione afficiebatur. Veſica tantum biliaria inſigniter turgebat, & inſuper ventriculus eodem humore bilioſo affluebat, & in aliquibus inteſtina flavo colore tincta inventa fuere. Hoc eſt illud totum quod adhuc uſque obſervatum fuit in omnibus hujuſmodi morbo extinctis. Cunctis magnâ ſiti, & ventris dolore, laborantibus. Nonnullis delirio, oris amaritudine, vomitibus, inquietudine magnâ afflictis, poſt alvi fluorem levamen ſecutum eſt.

Patet nullius auxilii eſſe ſanguinis miſſiones, quia nulli, qui periit, deerat hujuſmodi remedium, etiam ad tertias vices repetitum. Neque plus auxilii tulerunt veſicantia; etenim omnes ad tumulum, brachiis, pedibus, & aliis partibus ulceratis, delati fuerunt. Hic in uſu non ſunt

magnæ

magnæ purgationes; ideo earum fructus ignoratur. Sed bilem contemperare spir. vitrioli & sulphuris nituntur, & ope clysterum subducere, nonnunquam medicamentum minorativum propinare audent. Si ex his dejiciatur bilis copia, spes est; è contrà, metus. Declarat id Antonii historia; purgato enim eo, deterritus est medicus, qui non observaverat effectus quos ipse per secessum & alia præsidia desideraverat; postea autem magna bilis copia per alvum expurgata, atque deinde postero die ex altero clystere excreta, remansit is satis liber, hilaris, & sereno capite, Febrisque diminuta est(9).

Quam ineptæ fuerint cum venæ sectiones tum vesicantia cuti admota, ad humores corruptos circa ventriculum hærentes educendos, unicuique palam est; parum quoque valent clysteres, vel etiam medicamenta minorativa dicta, Bili è vesica evellendæ: si autem in intestinum jam natura exinde depulerit, utiles quidem ad eam subducendam proculdubio sunt; sed hoc non semper fuit, & plurimi, nil obstante hâc medicinâ, succubuisse videntur, & vel eo quod bilem copiosè

(9) Ex Epist. Borell. in Oper. posthum. Malpig.

copioſè non profudiſſent. In hujus enim unica profuſione ſalus. Non poſſum quidem non mirari, quod peritiſſimi viri in ſecandis corporibus, & uſibus partium inveniendis, Malpighius utique & Borellus, bilem à veſicâ (cum intra bilem totum morbum ſiſti vidiſſent) emetico exprimere & ventriculo educere, minimè ſenſerint. Certè æquum eſt ex hiſtoriâ mali cenſere, ob neglectum emeticum plures interiiſſe. Sed id magis admirandum eſt, quòd nemo medicorum ex Hippocrate (cujus nomen in omnium medentium ore eſt) intellexerit, materiam turgentem commodâ purgatione educere.

Cæterùm præter bilem alii humores interdum etiam turgent, & haud minora vitia quam bilis pariunt. Qui maximam infantum partem affligunt, & e vivis tollut morbi, ab acido humore circa primas vias ſtabulante ortum ducunt, ut author quidem fuit Gualter. Harris. Poſt hunc igitur eorum morbos, exhibendo alkalica dicta, ad contemperandum acidum, & deinde contemperatum dejiciendo per alvum fere curant medici. Quando acidum ſubeſt, Hypocondria, acerbi dolores, aut ventrem tormina affligunt.

Pituita

Pituita quoque corrupta ventriculum & inteſtina laceſſere poteſt. Id quidem evidens eſt in morbo, qui colicus Damnoniorum dictus eſt: Quamobrem, & propter affinitatem, quam cùm aliâ paſſione poſteà proponendâ in quibuſdam habet, ejus hiſtoriam ex authore qui de ſuis popularibus optimè meritus eſt, ſummatìm perſtringere non gravabor.

Quovis autumno morbum iſtum colicum apud Damnonios videre eſt: quibuſdam vero annis maxime vulgaris is eſt, at ubi vulgatiſſimus fuit, nullum corripuit, qui neque poma cibo, neque eorum ſuccum crudum potione devoraverat; alvum vero aſtrictis graviſſimus fuit.

Exorſus eſt morbus ab angore ventriculi, dolore in epigaſtrio vehementi, pulſu debili & inæquali, ſudore frigidiuſculo, lingua interim muco erat obducta ſubviridi aut fuſco, halitus autem fætidiſſimus; ſubſecutus eſt vomitus enormis bilis viridis, nonnunquam atræ magnâ ſemper pituitæ quam maximè acidæ & valde tenacis comitante copiâ. Hiſce per diem unam alteramve perſiſtentibus, acceſſit alvus adſtricta admodum; imminutâ deinde paululum

lum vomitione, descendebat dolor, & umbilici regionem atrocissimè torquebat, deinde spinam & lumbos; cedentibus ventris torminibus, augebatur ad spinam dolor, isque jam per totum dorsum ad humeros usque excruciabat, brevique indè brachia invadens, juncturis præcipue fixus hærebat, motumque destruebat manuum prorsus; femora quoque, & crura haud multo leniores eodem tempore passa sunt cruciatus. Dum ab intestinis ad membra transiret morbus, pulsus vibrabat fortior, atque febricitabant læviter ægroti. Nonnulli etiam hoc morbi statu delirabant; his limpida fuit urina; & si per totum morbum urinam pallidam sine sedimento redidissent, hos subitò corripuit vel distensio nervorum, vel delirium, aut manuum paralysis. Cum morbus jam artus occupaverat, sudor multus fœtidus, acidum spirans, dolores lenivit; & si quis dolor ventris etiamnum permanserit, eo diffluente, evanuit. Quibusdam autem, nil obstante multo sudore, manus resolutæ sunt. Aliquando cum sudore benigno plurimæ eruperunt pustulæ rubræ purientes, eæque per totum ferè corpus, tum omnes dolores se mox subduxere. Hic

fui

fuit equidem optimus morbi exitus; at frequentiùs longè colicum dolorem excipiens rheumatiſmus, rheumatiſmum viſcerum tormenta, alternâ vice miſeros diu mactabant: Morbo nunc ad artus, nunc in inteſtina tranſlato. Aliqui, at perpauci diù multùmque boc morbo afflicti, inſultibus epilepticis correpti, fato ſuccubuere.

Ad vehementes dolores ſedandos venæ ſectio aliquando tentata prorſùs inutilis fuit, ſed grave penè animi deliquium arceſſebat. Optimum hujus morbi præſidium fuit vomitus, interdum ad quartam uſque vicem alternis diebus elicitus, quo & maxima copia pituitæ tenacis, circa ventriculum ſtabulantis & inteſtini ſuperiorem partem, educitur, nec non bilis corrupta penitùs expurgatur. Aliquandò ex peractâ vomitione ceſſant, ſaltèm pro tempore, artuum dolores. Cum jam vomitus conquieverit, quod exhibitis paregoricis citò efficitur, danda ſunt protinus medicamenta per alvum purgantia cum anodynis: hæc etiam ſæpiùs repeti debent; nam ſi quis alius morbus, hic profectò, frequentem purgationem & alvum diù ſolutam requirit. Inſupèr ad delendum, quod in venis vitium eſt, multa di-

diluentia ingerere, & deinde ſudores copioſos provocare oportet. (hucuſque ex illo) (1).

In hoc affectu, neminem latere poteſt, quòd vitium primò ventriculum, deindè inteſtina, affligat; a quibus mali ſucci in venas deferuntur, & articulos mox occupant, nervos potiſſimùm ibi lædentes: ad abſcedendum autem per cutem poſtea apti nati ſunt; ſiquidem ſudores, & puſtulæ morbum diſcernunt. Urina etiam, in qua multum ſubſidet, aliquid ab eo ſubducit. Pituita vero corrupta, propter acrimoniam acidam ex pomis ſibi adjunctam, ſingularia quædam accidentia infert. At citra pomorum vel fructuum acidarum uſum, pituitoſa colluvies circa ſtomachum inteſtinaque haud rarò colligitur. Unuſquiſque inter curationes medicas verſatus, proculdubio obſervavit, quantam pituitæ copiam emetica, ventriculo imbecillis & malè concoquentibus exhibita, educunt. Atque pallidas quidem virgines ferrum intra venas non recipere devorantes, ante-

(1) J. Huxham. in opuſcul. de Colico Damnon.

quam pituita a primis viis exturbetur, notum eſt. Poſſe & hanc materiam corrumpi nemo inficias ibit; ſed ex hac ſæpe proficiſci Febres lentas nervoſas vix aliquis, credo, (quoniam res nova eſt) facilè admiſſurus eſt. Hiſtoria autem morbi & accidentia quæ eum concomitantur id mihi ſaltèm probabile rediderunt.

Lentæ utique Febres, in regionibus minùs æſtuantibus, conſtitutione humidâ, circa loca uliginoſa, frequentiſſimæ ſunt. Imbecillos aut naturâ, aut caſu, aut mœrore exercent; tum eos qui pravo crudoque victu, præcipuè cucumeribus & melonibus veſcuntur. Idem quoque hominum genus, eidem victus rationi &c. aſſueti, præſertim ſi alvus ſtrictior fuerit, in Germania purpurâ infeſtantur (2). Id autem obſervatu maximè dignum eſt, quod in Scotiâ, circa Dumfries, dum Febres nervoſæ vulgatiſſimæ eſſent, illæ ne unum cibis lautis vinoque deditum occupare viſæ ſunt (3). Pauciſſimi præter

(2) Hofman. Med. rat. ſyſt. T. 4. Sect. 1. cap. 9.
(3) Medical Eſſays, &c. Tom. 4. Art. 23.

infimum genus hominum a Febre petechiali apud nos grassante correpti sunt.

Nonnulli sensim minus minusque valent; cibos fastidiunt, vel malè concoquunt, & animo marcent, antequam Febris palàm invadat: maximam autem partem homines levi vagoque horrore, incerto lenique calore, sub initio corripiuntur; accedit simul lassitudo, torpor, & oscitatio; deinde præcordiorum oppressio, nausea, gravitas capitis, aut vertigo quædam. Pulsus equidem frequens est, & plerumque debilis & inordinatus. Calor autem insignis haud unquam excitatur; sed, dum superiora calent, inferiora frigescunt. Post hæc, obrepente malo, quosdam habet cita alvus cum torminibus; multos vero sudores inæquales, nil morbum levantes, corporisque impotentia: sed omnibus indies caput magis tentat malum, jamque aut loqui aut moveri piget, & vel sopore nimio, vel vigiliis mirè anxiis, & fere perpetuis, detinentur; intra verba desipiunt, subsiliunt tendines, sudores frigidiusculi, inconstantes; aliquando vero profusi maximè, glutinosi,

tinoſi, &, ante mortem, haud rarò gelidi, contingunt; ſtragula contrectant ægri, floccoſque carpunt, pulſus exilis eſt & formicans; denique perpetua ferè & frigida ſuſpiria certiſſimam inſtare mortem denunciant. Lingua inter has Febres humida muco ſubalbido obducta eſt, niſi mediâ in parte, ubi & arida & fuſca fit. Tenuem plerumque reddunt urinam, ſaltem colore non magis tinctam, quam proſperâ valetudine eſſe debet, aliquando limpidam, haud rarò ſubnigram, ſæpeque aſperum albidumque ſedimentum ineſt.

Papulæ rubræ, copioſæ, floridæ, aut plurimæ puſtulæ miliares turgidæ, ſtatu morbi erumpentes, bona præſagiunt: præcipuè ſi accedunt ſputa liberalia continua, aut multæ craſſæ ſubſidentes urinæ. At nonnùnquam primâ puſtularum miliarium meſſe deciduâ, ſerotina viget, idem iterum iterumque, per plurimarum ſeptimanarum intervallum repeti aliquando viſum eſt; incerto tum plerumque ægri fato. Juvat etiam circa judicationes ſæpè lenis diarrhæa, blandus perſæpe juvat

per omnia membra diffusus æqualis tepidus sudor. Judicatione succedente pulsus fit plenus, valens, & bene ordinatus; atque, si talis non sit, vix convalescit æger, vel saltem morbum recidivum patitur. Eadem ferè de pulsu in Febre miliari observavit Hofmannus (4). Hoc quidem his Febribus proprium est; nam in Febribus acutis & ardentibus absque præcordiorum vitio, pulsus ante judicationes magnus est, & vehemens; post judicationes vero minùs valens & lenior.

Lenta Febris pestifera est semper, ubi apthæ nigræ aut petechiæ fuscæ, atræ aut vibices apparent; præsertìm si accedit alvus cita, plumbea, nigra, colliquans, aut sudores oleosi.

Hæc lentæ Febris historia ést (5): omnia quidem in illam ducentia, ex iis sunt, quæ ventriculum & intestina colluvie pituitosâ infarcire consueverunt. Deindè unumquodque ferè accidens, quocum

(4) Med. Syst. T. 4. sect. 1. cap. 9. §. 6.
(5) Contexitur maximam partem ex Huxham. Dissert. de Febre nervosa & Tractat. xxiii. Tom. 4. Act. Medic. Scot. Brit.

initio ſtipatur Febris, inter notas materiæ turgentis ab Hippocrate ponitur, excepto ſolo pulſu, quem is ſemper neglexit: ſed Galenus pulſus obſcuros & malè ordinatos ex notis eſſe ventriculi a crudis humoribus male affecti ſtatuit (6). In hac quoque affectione, ſicut in morbo colico damnoniorum, corruptâ pituitâ, prima tragœdia circa ventriculum agitur: non ſuccedunt autem ſolennitèr inteſtinorum tormina, quia hic paritèr non inſunt acidi ſales; ſiquidem ex omnibus humoribus vitioſis acidi inferendis doloribus aptiſſimi ſunt. Id autem aliquando obſervatum eſt: in Febre utique peticulari Coloniæ graſſante infeſtabat ægrotantes ut plurimum hypochondriarum, ſed præcipuè ſiniſtri dolor, qui, quod notandum, per lumbos ſecundum ſpinam dorſi aſcendens, lancinanſque, ad ſcapulas extendebatur; illi non raro ſe præbebat comitem pleuritis, vel angina. Dolor ille naſcitur, authore Donckers, ex vitioſis ſuccis, & flatibus à ventriculo deſcendentibus, cum inteſtina occupaverint; ea

(6) Method. medend. Lib. 12. Cap. 3.

autem

autem inteſtini pars, quæ à ſiniſtro rene antrorſum aſſurgens in varias flectitur incurvaturas, (progreſſu materiæ hic loci difficiliori,) præ cæteris obſidetur : exinde autem vitium vaſa lactea ſubiens, & ad venam ſubclaviam properans, dolorem juxta lumbos & ſpinam concitat ; tandem ſanguini admixtum haud infrequenter inflammationem pulmonum, laterum, fauciumve inducit, vel cerebrum obſidet, aut meliore fortuna ad cutem defertur (7).

Ad hæc, puerperas ideo in Febres exanthematicas & purpuratas tam frequentèr incidere credit Hofman. (8), quòd primas vias a ſordibus gravitatis tempore contractis non convenientèr pharmaco expurgaverint : quando enim prima regio corruptâ & impurâ materiâ obſeſſa eſt, levis animi affectus, aut ira, aut terror, vel improvida corporis refrigeratio illam commovendo, & ſanguini invehendo, Febrem exanthematicam concitat. Vel forſan, ut mihi videtur, motus, calor,

(7) IdeaFebris Petechialis.
(8) Med. Syſt. T. 4. S. 1. cap. 9. & ob. 5.

& turbatio, quæ in partu contingunt, vel febricula, lactis proventum præcurrens, congesta recrementa potissimùm corrumpunt. Quòd humores vitiosi ab intestinis ad cutem deferri apti nati sint, olim novit Hippocrates; siquidem iste notat, quòd suppresso bilioso alvi profluvio, si fastidium sit, exanthemata circa cutem efflorescent, oculi quoque inflammantur & illachrymant (1). Exanthemata autem, hac ratione concitata, aliquando miliaria fuisse, observatum est in Germania; nam in acutis Febribus, variolis, & morbillis, si alvus diutiùs astricta est, vel diarrhæa contingens sistatur, purpura subsequi solet (2). Si Febres catarrhales malignæ, & exanthematicæ alvi fluxu solutæ fuerunt, ægri à purpuræ albæ incursu immunes perstiterunt, quæ haud raro, declinante morbo, non sine magno periculo, supervenit (3). Quemadmodum autem in morbo superiori colico mali ab succi, ad intestinis invenas translati, artus

(1) Coac. Prænot. (208.)
(2) Hofman. l. c. observ. 7.
(3) Idem ibid. cap. xi. obs. clin. §. 4.

protinùs

protinùs occupant, ita in hac Febre nervosa caput potissimum petere videntur. Singularis enim cuique materiæ est indoles quà alia hanc, alia illam partem obsidet; quod quidem observatu facile, explicatu vero difficile est. Obrutis autem sopore, pulsus neutiquam tardus & plenus fit, sicut in aliis morbis soporosis sentiri solet; & ob eam fortè causam, quòd ventriculus hic laborat, a cujus affectionibus pulsus parvus, frequens, & inæqualis, individuus est. Sic quidem spiritus rarus & magnus proprium delirii accidens habetur; at delirantes crebrò, minimèque altè spirant quando alia quædam affectio (puta inflammatio circa thoracem) spirationes breves efficiens, delirio accedat (4). An igitur tum primùm liberantur primæ viæ, ubi pulsus circa judicationes plenus & valens tangitur? talis utique conjectura veri non absimilis est; nam in illo morbo colico, de quo dictum est, quamprimum dolor intestina deserit, pulsus fortior vibrat. Atque hæ

(4) Galen. de diffic. Respirat. Lib. 2. Cap. 4.

Febres

Febres per evacuationes criticas non finiuntur; vel, si desierint, iterum redeunt, cum pulsus non insurgat: fonte enim circa primas vias inexhausto, nova materia in sanguinem, ad jacturam expulsæ resarciendam, derivabitur. In promptu igitur ratio est, cur Febres lentæ tam diu sæpe inhæreant, totiesque revertuntur, etiam postquam probabili judicio decretæ sunt; nempè cùm pituitosa colluvies sensìm corrumpatur, & corrupta demum in venas transeat, longum erit intervallum, antequam tota (modo copia ejus adsit) hac ratione absumetur. Atqui licet ea, quæ intra venas est, urinâ, sudoribus, & exanthematibus efferatur, nova iterum, brevi intervallo, a primis viis sanguini admiscebitur. Hisce omninò consentit experientia; etenim ex observatione Germanorum, in quorum regione Febris miliaris, prius quàm in nostrâ afflixisse creditur, constat, quod id morbi genus ex alvo inter Febres strictiori pabulum nanciscatur, & longius extrahatur (5). Quinetiam ex nostris medi-

(5) Hofman. l. c. cap. 9. Ob. clin. §. 5.

cis nonnulli per alterum ferè mensem, vel ultra, haud [illegible]ò perstitisse Febres miliares viderunt, ubi intra provocationem sudorum, strictâ interim alvo, curatio instituta fuerit. Sudores quidèm, fateor, quod in venis hìc vitium est, educunt; sed non impediunt, quominus materia corrupta a primis viis ei succedat, imo potius eam promovent. Porro inter Febres lentas, ex observatione J. Huxham, (6), haud rarò pituita, tenax admodum, totas adeò opplet fauces, ut strangulationem penè minitetur; dato autem emetico, quocunque demum morbi tempore, mirum est, quantum levamen hoc affert ægrotis, quam immensa vis glutinosæ colluviei, albumen ovi referentis, & sæpè vel eo multo crassioris, ejicitur; ex quo mox sæpe apthæ, coma, nausea, singultus, linguæ terrificæ, nigrities facessunt. Et dubitavimus adhuc an pituita talia vitia concitaverit? quum eâ eductâ illicò ferè cessent. Nec minus utilis est, eodem authore, alvi purgatio sub morbi finem, interpositis subindè cardiacis, & paregoricis; crisim enim naturæ, utcun-

(6) J. Huxham. Differt. de Feb. nervosa.

que

que imperfectam, permovet: imo facit sæpe, ut Febris, quæ hucusque nullum certum servabat ordinem, remittentis plane, aut intermittentis typum induat. Atque ita non diarrhæum aut dysenteriam, quas tantopere timent nonnulli, inducit, ut hoc modo præcaveantur optimè. Hæc ille. Minimè verò expectare oportet, uti opinor, donec pituita eousque turgeat, ut in ipsis faucibus conspiciatur: signa equidem sunt haud incerta pituitæ ventriculum lacessentis mox à morbi invasione; frustrà autem unico emetico a pituitâ tenaci & viscosâ liberare totas primas vias moliuntur medici: cujus rei (ne longius abeamus) exemplum curatio colici morbi luculentum nobis exhibet. Neque ad inclinationem usque morbi commodo purgantium careat æger; eo enim tempore, detritis viribus, evacuationes ægriùs feret. Quocunque vero morbi tempore ad educendum malum intestinorum farcimentum Febrisque fomitem, utilia esse possunt purgantia; modo imbecillitas non deterreat, neque natura in extrudendo vitio per cutem occupata sit.

ſit. Id ſcimus, ſi puſtulæ circa cutem extantes, vel ſudores tepidi per totum corpus diffluentes, præcordiorum afflictiones ſedaverint, & pulſus pleniores effecerint; tunc enim religioſè a ſolvendo alvum abſtinere oportet, donec puſtulæ recedant, vel Febris ipſa quieſcat. Efflorescentibus enim exanthematibus, purgantia vitioſos a cute ſuccos ad præcordia revocant, qui ibi hærentes, pectoris oppreſſionem, anguſtias, inquietudinem, anxietatem, pulſus obſcuros & frequentes, impotentiam corporis, atque animi, excitant. Cùm autem hæc nil obſtiterint, purgantia quoque morbi tempore propinavi, ex quibus minimè concidiſſe vires, ut vulgò timetur; ſed præcordia levata fuiſſe, pulſuſque invaluiſſe, ſæpius obſervavi. Non quidem mihi in uſu eſt alvum fortitèr ducere, ſed ſubindè medicamento, quod rheum aloemque recipit, leniter exturbare; mediis autem intervallis veſicantibus & paulo calidiori medicinâ arterias ad validiores motus incito, & ſimul ſudores lenes moveo. Interim etiam viribus vino & juſculis conſulo.

Hac

Hac enim ratione, vitium & a venis & a primâ corporis regione, evocare molior. Cæterùm hanc methodum mihi faustè cessisse affirmare possum, atque aliis, qui experiri haud aspernantur, cessuram; vel melius quam vulgata ea, quæ in sudoribus exprimendis tota est, spondere audeo. Vellem quidem quod purgantia vomitiones a tergo protinùs inter initia sequerentur, dum & vires valent, & vitium nondum altas radices in venas egit; & deinde succederent remedia quæ motum sanguinis incitant, & sudores eliciunt. Si quando Febris a purgatione intermittat, (quod haud raro accidit, ubi morbus fuit inveteratus) facilè cortici cedit.

Hæc autem vel ideo non admittent nonnulli, quia neque vetustatis sanctione, neque splendidi nominis authoritate, suffulciantur: ut his aliquantulum satisfaciam, ostendere operam navabo, quod id genus morbi, licet novo nomine Febris nervosa dicta, olim & visa fuit, & methodo huic non absimili a medicorum principibus curata.

Igitur,

Igitur, quaſdam a pituitâ putreſcente concitari Febres medici paſsìm agnoverunt; has autem, licet genio non abhorreant, diverſis nominibus diſtinxerunt. Deſumptâ quandoque denominatione, a quotidiano acerbationum reditu, Quotidianas dixerunt; quandoque Epialas, utique cum calor & frigus ſimul ægrum tenent; ſed, quum interiora æſtuent, & extrema algeant, Leipyrias (7); quum in animi defectiones proclives fuerint ægri, Syncopales humoroſas (8); tum a materiâ, ex qua ortæ ſint, Febres ex cruditate (9); atque ex ſede morbi fomitis, Febres Gaſtricas & Meſentericas (1): ſed & alia nomina præter hæc apud Arabes reperiuntur. In confeſſu tamen apud omnes eſt, quòd hujuſmodi affectus concitentur per humorem crudum, lentum, tenacem, circa primam corporis regionem corruptum; & quòd ideo imbelles, frigidi, otioſi, malè concoquentes, aut

(7) Galen. Lib. 2. de Feb. different.
(8) Avicen. Lib. 4. Fen. 1. Tract. 2. cap. 53.
(9) Holler. de morb. intern. lib. 2.
(1) Ballonius & Baglivi.

crudo

crudo victui assueti, his vitiis oportuni sint.

De hoc morbi genere in lib. 12. methodi medendi, & cap. 3. agit Galenus: Febricitare incipiunt nonnulli, inquit, unâ cum oris ventriculi offensione, ubi maximam crudorum succorum copiam, vel ex cruditatibus, vel aliâ occasione, congesserunt: his & præcordia inflata, & corpus tumidius videtur; color aliquando pallet, aliquando in lividum inclinat: semper autèm pulsus minores sunt, quam pro caloris ratione; obscuri quoque, omninòque inæquales. Ad hæc animi defectio ferè instat, facillimeque accersitur. Cùm enim (ut ipse alio loco disserit) præ crassitie, copiâ lentoreve excrementi, vel meatuum stipatione, vel suâ ipsius infirmitate, natura nequit excernere omnem humorem pravum; is diutiùs cunctans, necesse est, ut corrumpatur; nullus enim alius humor talis manere potest, qualis initio; nedum is, qui adeo vitiosus est, ut amplius naturæ cultum recipere non possit (2). Hisce adjicit

(2) Lib. 2. de different. Feb. cap. 5.

Ballo-

Ballonius; itaque pituita, ſicut & alius humor, in ventriculi regione cunctando, vitium acquirit, & utroque modo naturæ gravis, vitæ noſtræ ſtamina videtur præcidere; præſertim ſi os ventriculi, aut natura, aut alio modo ſit delicatius; eoque plus negotii datur, quo magis ille humor movetur & putreſcit. Ut inde vires ſæpe vacillent, ac labaſcant, quod ſæpe in Febribus quotidianis apparet aut quas pituita aut acida aut vitrea procrearit; nam & pulſus parvus, & urinæ confuſæ & crudæ, ἐφίδρωσις, defectiones animi, virium languor, apparent; quæ omnia terrifica ſunt, & ab audendo ſolent medicum avocare. Sicut enim in tertianis Febribus, Leipothymiæ ob mordacis bilis affluxum contingunt; ita in Epialis ob contumacem materiam languores & exiguæ animi defectiones cernuntur. Quicunque enim morbus ventriculum occupat, is cum virium imbecillitate ſemper junctus eſt. Caput etiam ſæpiſſimè unà cum ventriculo pati conſuevit (3). Ad hæc, Febres, ex pituitâ ortæ, non re-

(3) In Tract. de morb. mulier. cap. de Epial. Feb.

repentè & vehementèr irruunt, sed sensìm & leni refrigeratione, dum sinceræ sunt, invadere solent; calor deinde pedetentìm augescit, & magnâ quidem inæqualitate; ita ut mòdo calor, modò frigus sentiatur. Sed neque in statu multum ardorem & cutis ariditatem concitant. Urina plerumque colore diluta est, aliquando aquosa, sed raró sanâ coloratior; sæpe autem conturbatur, & sedimentum crassum, divulsum & asperum inest (4). Hujusmodi Febres sæpe incidunt, diu inhærent, & quamvis fere debiles sint, periculo non vacant. Siquidem ad malum faciei colorem, urinarum cruditatem, pulsuum inæqualitatem & parvitatem, si accesserint; etiam totius corporis gravitas, tarditas, motus mentis, & sensuum hebetudo, de remediis cogitandum non est, authore Hollerio, & de morte prænunciandum; multo magis si qua subsit inflammatio ventriculi, vel hepatis; illic enim & crudorum succorum plenitudo est, & vires admodum

(4) Holler. l. c.

infirmæ; a quibus, & ſyncope & mors expectanda eſt.

Cum itaque affectus, a ſuperioribus noſtris pituitæ corruptæ, aſcripti, & ex eadem occaſione ortum ducant, & idem genus hominum corripiant, & eadem accidentia habeant, atque Febres nervoſæ, vel ſaltèm ea ipſa, quæ has ab omnigenis aliis maximè diſtinguunt; ſiquidem præcordiorum afflictio, cordis oppreſſio, pulſus parvi & obſcuri, corporis ſubita impotentia, animi marcor, & in defectionem proclivitas, ſenſuum tarditas, febres debiles diuturnæ periculoſæ, urinæ crudæ pallidæ, phlegmaticis pariter atque nervoſis Febribus juxta communes ſunt; æquum eſt igitur ut concludamus, hæc nomine tantum, non re differre; & ſi quam differentiam aliquando exhibeant, eam quidem ex regione, conſuetudine, vel omnium maximè a curatione planè diverſa, oriri veriſimile eſt.

Curationem autem quod attinet, haſce paſſiones tolerare poſſe ſanguinis profuſionem ex magno conſenſu negatur, niſi qua ſubſit inflammationis, vel Febris calidioris

lidioris nota: Arabes itaque, rubro tinctâ colore urinâ, aliquid ſanguinis demere ſub initio auſi ſunt; de quo auxilio mentionem Græci non injiciunt; quippe qui de affectione ſimplicè tantum egerunt. Hi quoque inſupèr a purgante medicamento abhorrent, ubi pulſus parvi & inæquales fuerint, & magna virium imbecillitas, ne animi deliquium accerſeretur. Attamen, protinus inter initia mulſam, in quâ decoctum fuit hyſſopum, vel quid ſimilis virtutis, tum ad extenuandam pituitam, tum ad eam per alvum expurgandam, præbebant; ſin ~~minus~~ alvus per mulſam non liquata eſſet, dejectionem clyſtere moliebantur; citatam autem ſinebant, ad detrahenda ſupervacua, quouſquè vires ſuſtinerent; quibus interim idoneo cibo, vinoque ſuccurrebant; ſimul continuis ferè frictionibus adhibitis. Arabes autem, qui fuſiùs de eo morbi genere ſcripſerunt, ubi animi defectiones non omninò deterrebant, præter hæc, vomitum raphano excitari, ſeu maximum præſidium, ubi nauſea fuerit, aut ſapor in ore alienus, voluerunt.

Pituitam

Pituitam quoque extenuantia, & per alvum, non validè quidem, expurgantia medicamenta, probaverunt; dederunt quoque ea quæ ventriculo & inteſtinis roborandis præſtant; tum etiam aliquandò diuretica. Porro, ex recentioribus medicis, Ballonius, inclinante morbo, ſudores elicere conſulit: ſudores autem moventia, eodem authore, ſub initio non proſunt, quia materiam crudam in venas raperent.

Jamque ſatis ſuperve multa de materia turgente licet dicta ſint; nihilominus tamen huic argumento non ſatis feciſſe, mihi videbor, ſi omnino præterierim, quæ de hac materia ſcitè propoſuit eximius in exercitio artis vir Baglivius. In his brevitatis ſtudens, ejus verba non ſemper ſeverè tenui, ſententiarum præterea ordinem mutavi.

Vulgus medicorum & vulgus hominum eas vocat malignas Febres, quæ variis graviſſimiſque ſtipantur ſymptomatibus, ruuntque continuò in deteriùs. Dantur aliquando proculdubiò Febres a venenato fermento productæ, ſed raro eæ

 viſuntur,

visuntur. Malignæ autem, quæ nobis videntur, ex viscerum inflammatione, & ab apparatu pravorum & crudorum humorum, vel in primis viis, vel in massâ sanguinis, concitantur. Quando ego solus ægrotorum meorum curam suscipio, raró tales malignas Febres observo, sed, inceptâ ab aliis curatione, neque secundùm oracula naturæ, neque divina senis præcepta, mille differentiæ & gravia accidentia occurrunt; quæ frequentèr soboles sunt methodi depravatæ, non veró naturæ morbi, licèt hæc pasśim ac quotidiè in praxi succedant. Succedit etiam, ut pluries vidi, dari Febres nonnullas in ipso principio, graves statìm & periculosas: has vulgus vocat malignas, & veneni causâ aromatica, alexipharmaca, calida, volatilia propinat, & mille id genus, quibus, quod præcavere volunt periculum, advocant & augent.

Romæ pravorum & crudorum humorum apparatus frequentissimi sunt in primis viis, non ita in sanguine, qui Febres producunt, quas Mesentericas dico.

Inter signa, quæ talium humorum apparatum

paratum in primis viis denotant, sequentia sunt, patientèr observando acquisita. Os amarum, sapor in eo alienus, lingua sordibus obsessa, nausea, præcipuè horis matutinis, halitus olens, dentes luridi & conspurcati, stercora multum fætida, & spiritus infra erumpens gravissimus. Caput aliquandò nutat & gravitat, aliquandò continuè dolet cum gravitate & pulsatione circa tempora, quæ post prandium & cœnam magis urgent, aures sonant; urinæ naturales, vel non multum a naturalibus abludentes sunt. Febres post prandium quoque & cœnam augentur, & ordinem Febris duplicis tertianæ continuæ observant. Calorem aut in volis manuum, aut pedum, aut circa hypochondria patiuntur; appetitus decidit; vultus pallet; alvus exsiccatur. Dignissimum observatione, quod caput in his passionibus magis patitur, quam mesenterium morbi sedes. Hypochondriacis & ventriculo imbecillis graviora accidunt mala, si humores nimium corrupti sunt; lingua statim nigrescit; pulsus exiles sunt, extrema frigescunt; anxietates, & id ge-

nus accidentium urgent; quæ vulgo malignitati imputantur, ſed hic falsò, quia eductis & contemperatis humoribus ventriculum laceſſentibus, protinùs ceſſant.

In Febrium Meſentericarum curatione, inutile eſt vim dierum criticarum obſervare; nam cruditas morbi in vehementiâ ſymptomatum conſiſtit, coctio vero in ab illorum remiſſione. Quando vel minimùm remittere, & miteſcere accidentia, obſervo, ſtatim purgationem inſtituo, eamque frequentèr repeto; clyſteres etiam injicio, & totam dirigo curationem in educendo per purgationes meſenterico apparatu, interpoſitis quidem ſtomachicis remediis, ut aq. theriac. rutæ, &c. At patientia opus eſt; humores utique crudi in glandulis meſenterii hærentes, (ita quidem ille credidit) lentè & paulatìm educuntur; ergo ſtomachica digerentia interpono, ſicque curantur hæ Febres fælicitèr Romæ.

Poſtquam autem is ulteriori experientiâ edoctus erat, in curationis methodo aliquid mutavit. In principio Febrium quoties de purgatione res agitur, inquit,

inquit, obſervare ſtatim ſoleo, an in primâ regione pravorum humorum congeries adſit, cum magnâ humorum turgeſcentiâ: ſi id ex notis animadverto, purgationem probo; nam putris cachochylia, niſi tempeſtivè educatur, peſſimè ægrum in poſteris affliget; eodem vero tempore uſurpanda ſunt, quæ digerendis humoribus apta ſunt. Si quædam ad vomendum propenſio ſit, emetica ducentibus alvum medicinis admiſcenda ſunt, ſed civibus jam Romanis non benè cedunt: itaque ſingulis vel alternis diebus alvum decocto ſenæ, & ſyr. rhei expurgo. Si poſt quinque horas ab aſſumpto medicamento, alvus non reſpondet, clyſtere ſolicito. Totum ventrem quoque decocto calido cichorei, agrimonii, altheæ, & nitri foveo. Si æger purgationibus impar ſit, clyſteribus quotidiè utor. Quolibet mane jus pulli cum cichoreo & ſem. citri contuſis exhibeo, præterea & aquam theriacalem, vel alia ſtomachica. In his ægrum uſque ad ſeptimum diem contineo; poſt ſeptimum denuò obſervo, quam periodum, & in quibus ſymptomatibus

tibus accedit Febris, et methodo cuilibet necessariâ occurro.

Id autem pro certo dicam, me præfatâ medendi methodo, Febres cum apparatu humorum, quas voco Mesentericas, circa decimum quartum, vel ad summum, vicesimum primum diem, tollere. Salutis vero spes circa nonum vel undecimum illucescit. His Febribus cort. Peruvian. summopere obest.

At contrà, si vel minima suspicio appareat acuti & inflammatorii morbi; cujus notæ sunt lingua arida, urina rubra, calor ingens per totum corpus cum siccitate cutis, sitis magna, &c. a purgatione omninò abstineo. At in his etiam Febribus, si dolor sit ad præcordia, & apparatus pravorum humorum; licet obsit purgatio morbo primario, attamen causâ turgentis materiæ a purgatìone curatio incipienda est (5). Eamdem quoque Ballonio fuisse sententiam video; is alias Febres esse venosas, alias esse gastricas, nota-

(5) Hæc omnia apud Baglivium sunt, in lib. 1. Prax. medic. cap. de Febribus malignis & mesentericis, & in epist. ad D. Andry.

vit;

vit; quæ venosi sunt generis, hæ primo quoque tempore per V. S. cessant, quæ alii sunt generis, non facile V. S. solvuntur, & contra cathartico egent (6).

Quinetiam in Febre petechiali, experientia comprobatum est multiplici, purgationem ventris ineunte morbo summum fuisse remedium; purgationis quidem necessitatem, (ut verbis utar medici in curanda ea Febre longe felicissimi) & bonos effectus non tantum suadet ratio, sed experientia etiam mihi confirmavit adeo frequens, adeo certa, ut si hæc falsa sit, aut esse possit, nulla certa aut sit, aut fuerit, aut futura est, (hæc ille) (7). Usurpanti quoque mihi id genus præsidii in Febre petechiali, apud nos hoc tempore epidemica, ex votis successit eventus. Imo novi aliquoties, ubi vertigo, gravis dolor capitis, insignis præcordiorum oppressio, multus mentis corporisque languor, in hac constitutione cum Febre ingruentia, per eam medendi rationem protinus submota fuerint, suppressâ Febre

(6) Ballon, lib. 2. epidem.
(7) Donckers, id. Feb. petech.

petechiali

petechiali in ipsis incunabilis; sic quidem videtur, cum hæc ex præcipuis sint notis, quas aliquis ineuntis habere potest morbi. Atque inhærente penitùs Febre, lenis alvi per rheum subductio, præsertim ubi antea astricta fuerat, veternum, delirium, inquietudinem, & tendinum subsultus interdum profligavit; quæ iterum tamen brevi intervallo redibant, nisi alvus sponte perstabat tenera, aut subinde per medicinam emolita esset. Sed inveterato fateor malo minus certum erat auxilium, imprimis ubi medicina calida ventrem diutius constipans, quicquid erat in eo vitiosi & maligni humoris, ad venas deduxerat, jamque cerebrum, & in præcordiis viscera eodem oppressa erant. Raròque admodum ulli remedio id vitii auscultavit.

Ex his omnibus apparet, quam diversa sit materiæ turgentis indoles, quantaque mala cum circa præcordia hærens, tum in venas delata, febricitantibus inferat. Atqui anxietas, animi abjectio, mentis angor, corporis impotentia, præcordiorum & viscerum dolores, æstus, atque Febres,

quæ

quæ a vitiosis humoribus circa ventriculum confluentibus nascuntur, prius non cessabunt, (ut monuit Hippocrates) quam vitium contemperatum sit, vel commodâ purgatione eductum. Igitur ex ejusdem præceptione, ubi materia turget, (apud nos frequentissimè turget) cùm ad delenda accidentia ex præcordiorum afflictione exercentia, tum ad præcavenda ista ex vitii in venas delatione expectanda, medicamento purgante inter initia morbi utendum est.

Id autem hìc monere juvat, affectum inflammantem, aut erysipelatosum, præcordia, ventriculum, intestina aliquandò, occupare, qui pariter atque apthosa earundem partium ulceratio, quasdam habet materiæ turgentis notas; sed vomitum, & validam purgationem, difficultèr hæc ferunt; prudentissimi inde decepti fuerunt medici. Sydenhamus utique adversus dolorem capitis acerrimum, & vomituritiones immanes in constitutione ad pestem vergente emetica, infaustè adhibuit. In statu quoque pestilentiali multis alvus biliosa, & pinguia, & liquida

quida demittebat, & tormina cum doloribus aderant; itemque convolutiones malignæ, multis in corpore existentibus, & suppressis; at neque exeuntia dolores tollebant, atque ad ea, quæ adhibebantur, non facilè habebant: nempè plurimos purgationes magis offendebant, quapropter, qui ita habebant, mortui sunt, & plerique quidem subito (8). Verisimile est, quòd his ignes sacri, tunc temporis vulgatissimi, intestina obsesserint.

Præterea illa altera purgandi ratio, ab Hippocrate ad extenuandas, post venæ sectionem, inflammationes, instituta maximorum medicorum habet suffragia.

Chirurgi quoque optimi, tam veteres quam novi, adsolvendas inflammationes externas, postquam vehementia æstus venæ sectione levata est, purgantia præbent. Quando igitur videtur vel ipsis oculis, nil potentiùs ab externis inflammationibus detrahere, idem auxilium internis inflammationibus, ubi venæ sectio non tutò iteratur, vel ægrè admittitur, aptissimum esse concludere licet. Præ cæteris vero inflam-

(8) Lib. 3. Epid.

mationes

mationes partis superioris extenuat; sed minimè aptum est morbis pulmonum & laterum, fortè quòd sputis impedimento sit futuris. A pleuritide aut peripneumonia occupato, alvi profluvium accidens malum est (1). Lippientem alvi profluvio corripi bonum (2). Surditatem fluxus alvi biliosus solvit (3). Tubercula circa aures ventris profusio æquat.

Est autem quædam Febris species, quæ huic curationi maximè opportuna est. Eam utique intelligo, in qua sanguis detractus lentâ crustâ obducitur; neque tamen calor acris est, neque pulsus vehemens, ut in Febribus sinceris inflammantibus, fit (4). Proclivis hic affectus est, tum ad phrenitidem, tum coma, tum anginam, tum morbum lateralem, tum peripneumoniam, tum dolores rheumaticos; præsertim ubi calidiore medicinâ

(1) Hip. aph. 16. sect. vi.

(2) Ib. aph. 17.

(3) — aph. 28. sect. iv.

(4) De hujusmodi affectione agit Sydenham. in cap. de Peripneumonia Notha in postscript. ad Tractat. de hydrope & schedul. monit. Ramazinus etiam in Const. epid. anno 1691.

sanguinis

ſanguinis curſus acritèr urgetur. Attamen, repetita ſanguinis miſſio non adeo felicem ſortitur eventum, & inter initia ſudorum expreſſio periculoſiſſima eſt. Quotannis fere, præſertim ineunte vere, ſparſim occurrit, quibuſdam autem annis admodum vulgaris eſt morbus.

Nimia ſanguinis ad concreſcendum diſpoſitio maximum in his videtur eſſe vitium, ob quam cauſam minus aptus eſt ad tranandos anguſtos cerebri, pulmonum, & aliorum viſcerum, ductus; ſed cum vi adigatur, nunc hìc, nunc ibi hærebit. Si vero ſanguinis nimium detrahatur, humoribus ad ſuperandas extremas arterias deerit vis neceſſaria.

Imminutâ ſanguinis copiâ V. S. purgantia hunc lentorem ſine multa humorum agitatione, aut virium dejectione comminuunt, ſolvuntque. Ea ad tertiam uſque vicem, alternis diebus propinans, adverſus hujuſmodi affectus feliciſſimo ſucceſſu adhibuit Sydenhamus. Poſt purgationem ad turbas inde natas compeſcendas, laudanum utiliſſimum eſſe is invenit. Hujus ſententiam, jam ſenis,

&

& multiplici experientiâ freti, de hac medendi methodo proferre haud dubitabo. Cum autem, inquit, catharſis iſthic imperata, curationi hujus Febris obeſſe nonnullis fortè videatur, pro comperto affirmo, nil ita certo, atque ita potenter, ægrum refrigerare, atque catharſim poſt V. S. celebratam; —— & porro, teſtatur enim experientia catharſim, modo poſt eductum ſanguinem tentetur, quibuſlibet aliis remediis felicius certiuſque Febrem domare, &c.—— Has itaque ob cauſas, & prudenti uti ſpero fiduciâ adfirmare lubet, quod dicta methodus curationis per venæ ſectionem & purgationem experiendæ, plus alia quavis præſtabit, in Febribus quamplurimarum ſpecierum expugnandis (5).

Ubi autem ſanguis inter initia Febrium rutilus eſt, tenuis, & nimis diſſolutus, ſicut in Febribus exactè putridis; purgantia, quæ ſanguinem liquant, vehementer nociva eſſe videntur. At leniora, quæ alvum tantum exturbant, vel potius clyſteres ex leniſſimâ materiâ, temperan-

(5) Schedul. Monitor, &c.

do cum motum arteriarum, tum ſanguinis calorem, egregiè juvant.

Hæc qua ſcire potui ex præcipuis ſunt, quæ purgantia ante Febris concoctionem deſiderant, aut commodè recipiunt, aut ægrè ferunt. Circa judicationes autem uſum habet id genus auxilii, ubi materia morboſa excerni per cutem inepta eſt, ſi eam neque cum urinâ eliminare, neque in abſceſſum relegare, moliatur natura. Bilioſa quidem & purulenta, per cutem minimè evacuari, ſed per alias vias efferri conſueverunt; ita quos ſexto die morbus regius prehendebat, ipſos per veſicam expurgatio, aut commota alvus, aut larga ſanguinis e naribus profuſio, ſublevavit. Quale quid Heraclidi contigit; is enim largum e naribus ſanguinem profudit, & alvum conturbatam habuit, & per veſicam expurgatus eſt (6). Atque in conſtitutione peſtilentiali, illud Febribus inerat, ut quæcunque per inflammationem abſcederent, ſi vel inſignis aliqua alvi turbatio, aut probarum urinarum tranſmiſſio extitiſſet, per ea ipſa ſolutio

(6) Stat. 3. lib. 1. Epidem. (951)

pro-

procederet; ſin quibus nil horum contigiſſet, vel temerè & ſine ulla ſignificatione ſolutionis evaneſceret, mortem inferebat (7). Adhæc, vix quenquam, graviter variolis correptum, ſalvum fieri vidit celeberribus vir Richardus Mead, (qui tot in hoc morbo curavit) niſi cui declinante Febre aut largiter profluens urina, aut reſolutus venter ſaluti fuit (8). Purulenti denique abſceſſus haud rarò per urinas & dejectiones exhauriuntur, ſed infrequentèr admodùm per ſudores. Ob has itaque rationes materiâ purulentâ in variolis ſub exitu morbi copioſè ſanguini admiſtâ, cùm neque per renes excernetur, neque in artus pro dignitate morbi abſcedat, nunquam non utilis eſt alvus cita; præſertim cum in hac paſſione ſpiracula cutis obturata exitum etiam materiæ perſpirabili negent.

At non modo in variolis, ſed in omnibus ferè cutis aſperitatibus, recedentibus papulis, poſtquam pro ratione morbi conſtiterunt, purgatio plurimum confert.

(7) Sat. 3. lib. 3. Epid. (1083)
(8) Epiſt. ad J. Friend, de purgant. in variolis.

Febres quoque bilioſæ, quæ ſub initio, oris amaritudine, cibi faſtidio, nauſcâ, anxietate, & præcordiorum oppreſſione infeſtantur, ſub incremento & ſtatu, vigiliis, delirio, jactationibus, ſurditate, flaviore cutis colore, ſi quidem bilioſi humores circa ventriculum concurrentes non expurgati fuerint, bilioſâ alvi profuſione ſponte natâ vel arte concitatâ judicantur. Id palam fuit in conſtitutione epidemica Piſæ, anno 1661, de qua ſuprà. Longè vero melius eſt, ut materia turgens morbo ineunte evocetur.

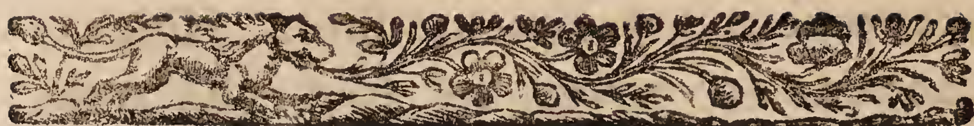
Denique purgatio poſt Febrium diſceſſum probatur, ne relicta intus aliqua materiæ morboſæ particula morbum recidivum faciat. Ex Febribus, putridæ, æſtivæ & autumnales magis inflammatoriis & vernalibus redire ſolent. E contrà purgatio Febres intermittentes cortice Peruviano inhibitas ferè ſemper revocat.

Cæterum dejectiones crebræ, tenues, copioſæ, ſi neque Febres ſolvunt, neque accidentia leniunt, comprimendæ ſunt. Vires enim convellunt, morbi concoctioni obſtant, & naturalibus & criticis ex-

creti-

cretionibus impedimento ſunt. Hinc vel mortem accelerant, vel ſalvâ vitâ morbos protrahunt & graviores reddunt. Aliquando autem in malis morbis accidit, quod bilioſæ dejectiones valde obſint prodeuntes, ſed magis noceant repreſſæ. In his ubi vomitus, purgatio, & ſucci vitioſi contemperatio fruſtra fuerint uſurpata, alvum ita moderari oportet, ut ex altera parte virium ruina, ex altera maligni humoris intra corpus retentio, præcaveatur.

COMMENTARIUS OCTAVUS

De Sputorum Rejectione. De Cura item adversus Pulmorum & Lateris Inflammationem.

UBI spiratio difficilis, pectoris oppressio, tussis multa, spiritusque æstuosus, pulmones in Febribus inflammatione obsessos significaverint, ejusmodi passionem per sputa finiri speravit Hippocrates. Is quoque in morbo laterali ad sputa summopere attendebat; & huic quidem affectioni peripneumonia sæpe admodum accedit: tum propriæ inflammati pulmonis notæ ultra lateris dolorem contingunt. Vidi equidem, cum ejusmodi esset morbus, dolorem lateris ex proba sputorum rejectione primùm quievisse, & deinde spirandi difficultatem, &c. atque id certe, cùm neque evacuatio celebrata esset, neque fomen-

tum

tum adhibitum, quo dolor ille leniretur. Pleuriticorum dolores ſtatim ſponte deſinunt, authore Hippocrate, ubi commodè expurgari ſputa cœperint (1). Ad ſolvendos itaque laterum dolores inflammatorios apta ſunt ſputa. Non hìc ſingulares inveſtigare oportet vias, per quas materia latus affligens a ſede ſuâ in pulmones deferatur; cum non per alias, quam venas & arterias, ejuſmodi materia ab inflammatis pulmonibus ad crura, aliaſve partes aliquando abſcedat, vel mediantibus urinæ ductibus, aut inteſtinis, ex corpore efferatur. Sed pleuritidem concitans materia, minimè per pulmones educi poteſt, priuſquam a ſua ſede expediatur: quamobrem curationem eo dirigere, ut ſputa eliciantur, dum intra latus totus ſiſtitur morbus, ineptum planè eſt. Contrà, ubi materia a latere extricata pulmonem ſubierit, verſuſque aſperas arterias vergat, idem tentare utiliſſimum. Pulmonum gravitas tuſſiſque ex ejus rei notis ſunt.

(1) De vict. rat. in morb. acutis. (385)

Sputa multa prorsùs inter initia aliquando extunduntur, quæ sinsim exinde concoquuntur; sæpius autem post quartum diem apparent, & haud rarò tardiùs humescere incipit morbus.

His passionibus ineuntibus, vel saltem antequam sputa cocta sunt, sanguinem detrahere, & alvum subducere, oportet, quoties Febris doloris & inflammationis vehementia, aut passionis accidentia, requirunt. Cùm autem sputa probra facilè expurgari incipiant, a quacunque aliâ evacuatione insigni abstinendum est: ita tamen, si Febres nimis acres sint, clyster lenis ad eas extenuendas, monente Hippocrate, subinde admitti debet (2).

Institutis evacuationibus idoneis, si sputa intus remanent, & spirandi difficultas urget, & nullæ notæ sunt, quòd aut per alvum, aut per renes, natura morbum submotura sit, aut in abscessum relegatura; omnia, quæ provovent sputa, tentanda sunt. Igitur, in difficultate spirationis quamdiu morbus siccus est & vehemens, æger ab omnibus sorbitionibus prorsus

(2) Lib. 3. de morb. (493)

ſus continendus eſt; eo enim victus genere magis ſtrangulabitur, quamobrem hìc pariter, atque in Febribus vehementiſſimis, victu exactè tenui juxtà opus eſt. Is ſit maximam partem ex mulſâ ſimplici cui aliquid aceti haud malè interdum admiſcetur: id genus victus & ad ſputum educendum, & ſpiritum faciliorem reddendum, aptiſſimum eſt. Adhæc autem, vinum album dulce concedendum eſt (3). Ex medicamentis confert illud, quod nucem pineam, galbanum & mel atticum recipit, vel quiddam ſimulis virtutis (4). Ubi autem morbus gravior eſt, & pulmo ſtridet, & tuſſis vel abeſt, vel, quæ intus in pulmonibus ſunt, ſputa educere nequit, acerrimum acetum cum melle perquam tepidè ſorbillatum aliquando prodeſt (5). Extremum vero hujus paſſionis remedium eſt emeticum validum. Si pro ratione, inquit Hippocrates, exſpuere non valet, ex medicamentis ſurſum educentibus dato.

(3) Hip. de rat. vict. in morb. acut. (386) (393 & 94)

(4) Ibid. (402)

(5) Loc. cit. (393)

to. (& deinde.) Medicamenta ſurſum educentia, ſexto & ſeptimo & nono die propinato, ſit autem medicamentum veratrum album, &c. Quod ſi ſputum non probe expurgetur, & ſpiritus fuerit frequens, & purgatio non prævaleat, prædicendum eſt nullam ſpem vitæ reliquam eſſe, utique ſi purgatio nil efficere poſſit. (6).

Ad educenda quoque ſputa in morbis ſuppuratis, idem præſidium adhibetur. Sic quidem Metoni pure in pulmonibus latente, quum ſputa non exirent, datum fuit medicamentum, quod bilioſa per ſuperna eduxit. Is tertio die poſt aſſumptum pharmacum purulenta expuebat, & quadrageſimo die ab ægritudinis initio repurgatus eſt, & intra alios 35 dies ſanus evaſit (7).

Lateri autem dolenti medicinæ parens fomenta admovere conſuevit. Dolorem lateris (ſic ille) ſive ab initio, ſive poſtea, fomentis quidem diſſolvere tentandum eſt, ex fomentis optimum eſt aqua fervida

(6) Lib. 3. de morb. (493)
(7) Lib. 7. Epid. (1234)

vida in utre, ſeu veſica, aut vaſe æneo, aut teſta. Atqui ſi aqua in vaſe duro ſit, molle aliquod corpus, quale eſt lana, interponendum eſt. Si humidum magis deſideratur, ſpongia mollis amplaque aquâ fervidâ expreſsâ commodè adhibetur: ſtragulis quidem fomentum contegere oportet; nam diuturnius ſic ſufficiet, ſimulque præcavebitur, ut vapor moleſtus ægro non ſit; niſi ex hoc quid commodi expectetur, aliquando enim confert. Inſuper autem hordeum & ervum in aceto diluto, ita ut paulo acidius ſit, quamquis bibere poſſit, diſſoluta & fervefacta in marſupio conjecta, apponere oportet; convenit eodem modo & turfur uſurpatus. Siccum vero fomentum præbent ſal & milium torrefactum, quæ in laneis ſaccis admovenda ſunt. Diſcutiunt autem talia fomenta non modo dolores lateris ſub ſepto tranſverſo ſed eos etiam, qui ad claviculam pertingunt (8).

In aliis etiam affectibus fomenta ipſe probavit. Metoni, quia poſt judicationem

(8) De rat. vict. in morb. acut. (387)

cum

cum pervigilio præter rationem loquebatur, hoc præſidium adhibitum eſt; ille quidem à capitis perfuſionibus quievit, & mente conſtitit (9). Morbis capitis, anginoſis paſſionibus, &, ut verbo dicam, omnibus inflammationibus & doloribus auxiliantur fomenta. Singulare profectò fomenti genus adverſus anginam, & quoſdam uteri affectus adhibetur; vapores ſcilicet, qui ex diverſa materia ſecundum vitii indolem parantur. Hujuſmodi fomentum contra anginam tonſillas occupantem, & ex lento humore natam, probatur; atque poſt neceſſarias evacuationes optimum quidem hujus paſſionis remedium eſt; ſputa enim educit, & tumores validiſſimè diſcutit. Recipit id nitrum, origanum, & naſturtium, quæ aceto & pari aquæ copia excipiuntur, & pauxillum olei inſuper admiſcetur. Tali autem artificio uſurpari debet. Sumitur olla, quæ hac materia ad duas tertias plus minus implenda eſt, ollæ deinde operculum exactè adaptatur, cujus umboni perforato arundo ſemicubitalis vel

(9) Lib. 1. Epidem. ægrot. 7.

paulo

paulo altior immittitur, adeo operculum cum arundine infundibulo noſtro haud abſimile erit. Ollæ, his ita paratis, ſupponendus eſt ignis, donec ebulliat humor; tunc detracto igne vas favillis obruendum eſt, ut adhuc prodire perſtet vapor, ſed minus urens, is autem per arundinem in locum affectum dirigendus eſt (1).

Præterea, ſi conjicere liceat, ea paſſio, cui auxiliari vaporem aquæ cum ſpiritu hauſtum medicus innuit, peripneumonia eſt; ubi ſputa craſſa difficulter extunduntur, vel omnino retinentur.

Balnei etiam utilitates, quo totum corpus commodè foveri poteſt, in lib. de vict. in morbis acutis recenſentur; ſed tunc temporis paucis inter morbos acutos balnei fuit opportunitas, & hodie apud nos nuſquam eſt.

Sed de eò redeam unde digreſſus ſum. Ubi ſævire perſtet lateris dolor, licet ſanguis idoneâ detractus copiâ, aliaque præſidia incaſsùm tentata fuerint, ad cu-

(1) Lib. 2. de morb. (469), & Lib. 2. de morb. mulier. (648)

cur-

curbitulas, antè summâ cute incisâ, confugiendum est. In vetustiori casu Celsus, & post septimum diem Aretæus hoc remedium probavit (2). Hic etiam ad calefaciendas carnes, & eliciendos sodores, multam flammam sub cucurbitulâ accendi præcipit, & sanguine deinde pro ratione dempto, sal & nitrum linteolo unguine madefacto injecta, vulnusculis admoveri, tum postero die cucurbitulam iterum accommodari vult : Secunda enim cucurbitula, eodem authore, Ichores evocat, & magis adjumenti, quam prior, adfert. Ubi vero sanguinis missio haud desideretur, utpote inanitis vasis & languentibus viribus, cucurbitulas siccas, & vesicantia sedi dolenti admota, valde proficua fuisse novi. Fausto quoque successu, in pertinaci passione vesicantia, post cucurbitulas incisæ cuti imposita sunt.

(2) Cels. lib. 4. cap. 6. Aret. acut. morb. curat. lib. 1. cap. 10.

COMMENTARIUS
NONUS.

De Morbi Derivatione per Urinæ Ductus.

PROFLUVIUM crudæ urinæ nequaquam Febres ſolvit. Id autem læve, album, æquale, quod in urinâ coctâ ſubſidet, modo inſigni copia, & conſtanter prodeat, hoſce morbos ſemper extenuat & ſubmovet. Huic quidem ſigno maximè fiſus eſt Hippocrates, eoque ſecundum rationem ſuperveniente, morbi ſolutionem brevi expectavit; & raro admodum fallit hoc judicium, ubi curatio ad ejus præcepta dirigitur. Quòd ſi data eſſent medicamenta, haud minus certò urinam moventia, quam alia alvum ducunt, aut ſudores eliciunt, vix aliquid iis proficeremus adverſus Febres, niſi ea probabile ſimul ſedimentum eduxerint: ſed

tota

tota curatio, ad optimam rationem instituta, urinarum concoctionem maximè promovet.

Ubi autem materia Febrilis exitum petit in primis per vesicam, sedimentum multum, crassum, quasi purulentum, urinæ inesse consuevit, quodque in transitu per urinæ vias haud raró difficultatem parit. Hoc in casu, medicamenti aliquod ex iis, quæ urinam citant, præbere oportet, tum potiones idoneas majori copiâ exhibere, tum ductus urinæ, fomentis foras juxta renes admotis, & clysteribus lenibus per alvum infusis, laxare; alioqui venter siccandus est, cutisque densandâ; & hoc quidem ne serosi humores, quibus materia Febrilis elui debet, a renibus avertantur.

Cæterum, ad educendos sales lixiviosos, oleum urinosum, & serum corruptum, magnoperè necessarium est, ut urina inter Febres semper probè exeat: istis enim iter solenne per renes constituit natura, sed hæ sordes longe majori copiâ in Febribus, quam integra valetudine, gignuntur, uti experimentis Helmontii, & Brown

Browne Langriſh, pro certo ſcimus (1). Iis vero retentis, quod ſit, ubi urina ſiſtitur, vel aquoſa redditur, peſſima vitia, uti omnes norunt medici, capiti imminent. Ad has ideo vel eluendas ſordes, potiones in Febribus uberiores, quam in proſpera valetudine, requiruntur.

(1) De pondere urinæ ab eodem homine ſano & Febricitante emiſſæ, vid. Helmont. Tract. ſcholar. humoriſt. cap. 4. art. 31.

See a Chemical Analyſis of the Blood and Urine, both in Health and ardent Fevers, in The modern Theory and Hiſtory of Fevers, by *Browne Langriſh.*

COMMENTARIUS DECIMUS.

De Sudorum Evocatione.

SUDORES, vel ſaltem lenis mador, ſub exitu Febrium ferè ſemper deſideratur: morbi enim omnes ſolvuntur, authore Hippocrate, aut per os, aut per alvum, aut per veſicam, aut alium quendam ejuſmodi articulum; ſudor vero omnibus communis eſt (1). Idem confirmatur hiſtoriis ægrotorum in primo & tertio morborum vulgarium: ex his enim omnes, qui convaluerunt, tribus exceptis, exſudabant; ita ut liberationem, per alias evacuationes inceptam & provectam, ſæpiſſimè perfecerint ſudores. De alio eorum, qui Febribus abſque ſudore defuncti ſunt, obſervatur, quòd viceſimo die Febris conquievit, ſed non

(1) De rat. vict. in morb. acut. (403)

ſudavit,

ſudavit. Vitium autem, quod intus remanſit, circa diem 27 ad coxendicem decubuit, atque ibi non diu perſtante, tubercula, quæ ad aures erant, extabant & dolebant. A triceſimo die alvi profluvium, inteſtinorum difficultas, & urinæ craſſæ, cùm abſceſſum tùm morbum ſenſim debellarunt; tandem circa 40 diem oculi dextri dolor ſubortus eſt, hebetior viſus eſt, conſtitit (2). Quamobrem & huic judicatio, ſine ſudoribus effecta, admodum laborioſa, & diuturna fuit. Atqui horum alter non ante 80 diem (3); & tertius circa 120 judicatione abſolutus eſt (4).

Sudores vero conſtantes, tepidi, a toto corpore manantes, & poſt probatam urinæ concoctionem opportunè prodeuntes, ſine aliâ aliquâ criticâ evacuatione Febres perfectè diſcernunt. Exemplo ſint ægrotus ſextus, & decimus in ſect. 2. lib. 3. Epid.

(2) Ægrot. 9. lib. 1.
(3) Ægrot. 5. lib. 1.
(4) Ægrot. 9. ſect. 2. lib. 3.

At ſudores licet copioſi, & calidi, die critico erumpant, non tamen morbum prorſus ſubmovebunt, ſi urina concocta non fuerit; vel ſaltem, ſi aliud quoddam non accedat præſidium. Sic profecto ægroto 7. lib 1. Epid. & 12. ſect. 2. lib. 3. morbus per ſudores judicatus, non reverſus eſt, licet urina cruda fuit; ſed alteri ſanguis poſt judicationes crebrò e naribus erupit, alteri per uterum profuſus eſt. Cæteris ferè ægrotis ſudores accidentes, dum cruda eſſet urina, vel Febres non ſuſtulerunt, vel tantum intervallo ſedaverunt.

Nihilominus tamen conferunt ſudores, ſi aliquid a Febribus detrahunt, vel ægrum faciliùs ferre morbum faciunt; ni in poſterum magis officiant, utique incraſſando ſanguinem circa initia morbi, vel inhibendo utiliorem evacuationem circa ſtatum. Boni ſudores magnâ ex parte ſub fine acceſſionis erumpunt, hoc intervallum ſudoribus maximè opportunum eſſe Febres intermittentes oſtendunt. In Febribus itaque bene conſtitutis, ſudores diebus imparibus ſeu criticis ſperavit Hippocrates;

crates; qui ſi aliis diebus, & extra acceſſiones contigerunt, laborem metuit, & morbi longitudinem (5).

Malorum autem ſudorum alios ex corporis exolutione, alios ex vehementiâ æſtuantis ardoris concitari notavit medicorum ſagaciſſimus (6). Atque jam hodiernâ experientiâ demonſtratum eſt, quòd, imminuto humoris vitalis impetu, per ſanguinis detractionem ad $\frac{2}{3}$, protinus accedent ſudores viſcidi, frigidique (7), quales in ægrotantibus plerumque obſervamus, ubi in propinquo ſit mors, aut animi defectio. Tales equidem ex reſolutione fibrarum, extremas arterias & poros glandularum cutanearum amplectentium, apparere veriſimile eſt. Pulſus parvi & inæquales, natos ex hac cauſa ſudores denotant, & hujuſmodi excretio in Febribus lentis nervoſis frequens eſt. Quemadmodum autem in corporis exolutione, humoribus a vaſis dilabentibus, ſudores apparent; ſic etiam

(5) Lib. prænot. (38) Coac. prænot. (209)
(6) Lib. prænot. (38)
(7) *Hales*'s Hæmaſtaticks, Exp. 1.

in Febris ardentis vehementia, vi impetus impellentis exprimente humores per arterias. Ex notis hujus est pulsus vehemens, aut celer admodum & frequens, cum ingenti corporis æstu.

Incredibile sanè foret, tantam humoris copiam per cutem & vias spiritûs quotidiè benevalentibus abditè diffluere, nisi id certo Sanctorii experimento constaret. Ab eodem etiam inventum est, quòd perspirationem plurimùm augeat calor; ita ut copiosiùs perspiretur in regionibus calidis, & ibi æstate, & inter æstatem diebus fervidissimis. At calor non modo copiam, sed acrimoniam quoque humoris perspirati auget, quamobrem in Italia, ejus evacuatione inhibitâ inter æstatem, calor molestus mox sentitur, & brevi Febris arcessitur maligna; hieme vero idem accidens nil hujusmodi efficit (8). Materiam autem perspirabilem acrem reddi, vel calore externo, vel motu humorum violento, vel morâ intra corpus, autor est Sanctorius (9),

(8) Sanctor. aph. 35. sect. 2 & aph. 78. sect. 1.
(9) Ibid. aph. 37. sect. 2.

Hu-

Humores equidem animalium, vel leniſſimi, ex corpore educti, calore penitùs diſſolvuntur, & putreſcunt, & eo citius hoc fit, quo propius calor accedat ad eum gradum, qui ovi albumen cogit, modo non attingat. Conflatur id liquamen ex ſalibus oleoſis acerrimis volatilibus latici inhærentibus, quibus plurimum exaltatis putrefactione, (uti chemici loquuntur) nil vitæ magis inſidiatur: minima enim particula ovi ex incubatu corrupti, ſi devoretur, horrorem, vomitum, anxietatem, tormina, alvi profluvium, æſtum, ſitimque concitat, atque ſanguinem vel inſtar veneni peſtis diſſolvit. Quinetiam vel olidi tantum cadaverum fœtores talia efficere poſſunt (1). Prorsùs verò admirandum eſt, quòd canis detentus calore, qui naturalem hominis teporem dimidiâ parte haud excedit, intra 30 forte minuta necatus fuerit, humoreſque ejus brevi hoc ſpatio prorſus diſſoluti, & in putidum liquamen converſi; adeo ut minimè abfuerit, quin athleticus vir, propiùs accedens, ſolo nidore

(1) Boerhaav. chem. proceſſ. cxiii.

 exani-

exanimaretur (2). Quam cito intra corpus hujus animalis per calorem solum fusi erant succi! quam acerrimi & venenati redditi! verisimile itaque videtur, quòd quò ferventius cœlum sit, eo vehementiùs omnium animalium humores ad dissolutionem & putredinem inclinant.

Secretioni & excretioni talium particularum, quæ vel tritura comminutæ, vel calore solutæ, inutiles sunt & subtilissimæ, moxque putridæ evasuræ, poros circa cutem, & asperas pulmonum arterias, aliasque spiritus vias, construxit natura. Activæ particulæ, tam sudoris, quam abditè diffluentis per cutem humoris, salinæ oleosæque sunt, quibus pro vehiculo inservit aqua. Hinc conjecturâ haud levi assequimur, quapropter fervidiori cœlo plenior perspiratio necessaria sit, & cur tanta mala ex ejusdem defectu corripiant. Facile porrò concedetur, credo, quòd organum singulum excretorium, proprium sibi humorem commodè tantum admittat, alienosque ferè excludat. Sic

(2) Ibid. Vol. 1. (276)

quidem

quidem ad excernendam urinam, cui renes accommodavit natura, ductus sudoris inepti sunt: nam ex urinæ retentione citra renes, quantacunque sudoris copia effluat non præcavebuntur vitia, inde capiti imminentia. Demendo sanè laticem, urinæ defectum partim compensant sudores, sed ea salia & olea, ad quæ excernenda renes nati sunt, intus reliquunt. Neque sufficere videntur renes ad secernendam eam materiam, quæ per cutem evacuari debet. Atque ob eamdem rationem, materia Febrilis vix poterit educi, sive per renes, sive per cutem, sive per alia emissaria, antequam illi assimiletur humori, qui per ista organa colari consuevit. Id autem, quod per cutem evacuatur, omnium recrementorum corporis subtilissimum est; itaque particula Febrilis, huc evasura, maximè comminuta & concocta esse debet; quamobrem post alias evacuationes plurimum superveniunt sudores critici. Neque his aliena est medicinæ patris sententia: sudores enim in Febribus hac de causa fieri præcipit, quibus morbi in diebus judicatoriis,

catoriis difcernuntur, & Febrilis ignis dimittit, in his de pituitâ & bile (has utique materiam Febrilem ille habuit) quod tenuiffimum eft, eliquatur, & fecernitur, & fecedit, partim extra corpus, partim intus, & ifthic in corpore reliquitur, partim præ calore attenuatur, & vapor fit, & cum fpiritu permixtum foras procedit. Hæc igitur funt ejufmodi, & ex his fudor oritur (3). Tantam autem molituram, & fubactionem, vix videtur requirere materia Febrilis, ut urinæ naturam induat; nam ea ferè in urinâ cernitur cocta, antequam fudores critici erumpunt: & fi prius fudores contingunt, raró morbum finient. Ex notis autem optimæ concoctionis in urinis, materiam Febrilem aptam natam effe cum fudoribus exire cognofcimus.

In hoc ftatu veteres, fi ardens erat Febris, fi vires valentes, fi nullum inflammationis, aut vifceris alicujus infarti fignum, plena pocula frigidæ ægrum confertim devorare cogebant, ex quo vel vomitum, vel dejectionem, vel fudorem,

(3) Lib. 1. de morb. (458)

fed

ſed hunc ſemper poſt illas evacuationes, expectabant, quibus pro ſpe cedentibus Febris protinus ſublata fuit (4). Verùm ex hujuſmodi curatione, gula aliquando læditur; ut æger vix devorare ſuſtineat, modo ventriculus, aut jecur, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum, aut alia quædam pars corporis nobilior male affligitur. Id præſidii itaque haud temerè arripiendum eſt.

Cæterum præter coctionis notas in urinis, alia ſigna criticos ſudores præcedunt: calor utique, ſed non urens, externum corporis habitum, extremoſque pervadit artus, cutis, prius aſtricta, molleſcit; tendines circa carpum minus rigidi ſunt ad tactum, linguaque humeſcere incipit; ſed minimè fallax, & proprium critici ſudoris imminentis judicium eſt pulſus plenus mollis & valens; is cùm humores aptos eſſe ad ſubeundos poros, tum poros benè diſpoſitos eſſe ad tranſmittendos humores, oſtendit. In exprimendis igitur ſudoribus, non temerè inhærebit medicus, naturæ ſervus, priuſquam hæc viſa

(4) Galen. method. medend. lib. 9. cap. 5.

ſint;

ſint; ſed præſentitâ per ſudores judicatione, iſtiuſmodi motum expectabit, eumque arteriis conciliare quamprimùm momolietur. Id autem non ſine diverſo, & plane contrario remediorum genere, aſſequi poterit; ſiquidem in lentis Febribus, ubi pulſus, qui exilis & languidus fuit, appropinquante judicio invaleſcat, & plenior tangatur, is calidiori medicinâ eouſque incitandus eſt, donec normam a natura præſcriptam attigerit. Contrà, in acutis & inflammatoriis Febribus, ubi pulſus in vehementia & duritie peccat, commodis evacuationibus, potionibus aquoſis, & medicamentis nitroſis, exceſſum ſubducere oportet, donec is ultra modum valens non ſit, & mollis ſentiatur. Deſideratâ vero conditione pulſuum obtentâ, ſudores, ſi tardaverint, provocandi ſunt; eoque magis ſi iſto tempore, & Febris moveatur, & morbus judicari ſoleat. Hippocrates quidem, naturâ excretionem per cutem moliente, ex exhalationibus aquarum calidarum ſudores ciendos eſſe aliquando monet (5):

(5) Lib. de arte (7).

atque

atque æger in hoc rerum ſtatu, reſolutâ cute per calidæ vapores, ſi ſub veſte ſatis multâ contineatur, facilè exſudabit. Cæterum, ad provocandos ſudores, ſingulare præſidium rariſſimè uſurpaſſe, ſed artificiosè curationes dirigens, donec ii ſponte ſuâ diffluerent, utplurimùm expectaſſe, videtur medicorum optimus. Ex immensâ autem remediorum internorum ſudores moventium farragine, quæ in uſum traxerunt recentiores, nullum certiùs, aut minori cum corporis turbatione, excretiones per cutem citat, quam quod opium camphoramque recipit. Opium fortè fibras muſculares ſpiracula cutis conſtringentes relaxat, camphora autem ſubtilitate omnibus aromatibus præcellit, & cutem inſuper petit. Adhæc potiones aquoſæ, in quibus maceratæ fuerint plantæ aromaticæ, ſi fervidè ſorbillentur, ſudores promovent, materiam Febrilem eluunt, & ſanguinis denſationi impedimento ſunt. Sed hæc curatio, ut id iterum moneam, ubi urina cocta & pulſus mollis atque plenus fuerint, optimo ſucceſſu inſtituitur.

Quibuſdam

Quibusdam vero, observantibus Febres universas sudoribus fere finiri, multasque (nempe diarias & concitatas a vitio sex rerum non naturalium) cito solvi, verisimile visum est, omnigenas Febres per sudorum provocationem optimè submoveri posse. Inde cœpit ab Arabum usque temporibus in immensum serpere remediorum sudores moventium varietas, quæ quidem, nil expectatâ materiæ Febrilis præparatione, protinùs inter initia Febrium, omnibus indiscriminatim propinari videmus.

Contra maximum hunc, & vulgatissimum medentium errorem, firmitèr obnixus est Sydenhamus, qui in Febribus ad eliciendos sudores medicinæ calidioris, ægrosque multa veste involvendi usum, non modo repudiavit, sed eos etiam sponte sua inter initia morbi diffluentes coerceri vult (6): pessimi enim ominis accidentia ab eâ curatione concitari observaverat, Febresque aliâ methodo certiùs, citiùs, & jucundiùs, curari expertus est. Invidia autem, pessimaque

(6) Sect. 2. cap. 3.

maque calumnia, ex hac re optimo viro obortæ ſunt. Ex unaquaque enim vitæ ſorte hominum genus eſt nefarium, qui nil laude dignum aſſequi poſſunt, & ideo alios fama ſpoliare ſatagunt; ut cum longè ſuperati ſint in ipſis quas profitentur artibus, ita eſſe populo ne palàm videantur. Ab eâ bonorum peſte futum fictum eſt, Sydenhamum in contradicendi ſtudio totum, id unicè ſibi propoſuiſſe, ut medendi rationem, aliis probatam, everteret; ſed bene de republica merentibus æqua plerumque eſt poſteritas, & hunc celeberrimi in arte noſtra viri, uno ferè ore, ſummis dignum laudibus, imo omni laudi ſuperiorem, judicaverunt.

Si ratio autem curandæ Febris intra ſudorum expreſſionem ſiſteretur, non eſſet ars longa; ſudores enim quamprimum elicere, eoſque effluentes ad depulſionem uſque morbi ſervare, unicus erit ſcopus, totumque officium medici: atque in eligendis medicamentis ſudorem moventibus, nulla eſt difficultas, cum a lenioribus incipiendum ſit, ſenſimque ad validiſſima (ſi opus fuerit) progrediendum;

nec

nec unquam omiſſis veſicantibus, ubi grave quodvis ſymptoma urgeat. Quandoquidem igitur ad aſſequendam hujuſmodi curationem, nec plurimum vel judicii, vel laboris, deſideretur, quin & ei adminiſtrandæ pharmacopæus tyro, pariter atque gravis annis medicus, juxta ſufficiat; minime mirari oportet, quod homines inertes, deſidioſi, ineruditi, hanc præ ceteris exercuerint. Ea autem, ſi ita in medendo felix erat, quam intellectu facilis eſt, omnibus palmam præriperet; ſed quod dolendum eſt, iſta methodus, quæ materiam febrilem per poros cutis eliminare ſatagit, ut minus habet certitudinis, ita plus habet & faſtidii, & moræ; utpote, quâ morbus ſæpius ad ſeptimanas aliquot producitur, cùm æger hac modo primum in ipſo ſepulchri margine, ſi forte Libitinam evitet, conſtituatur, & per longum illum Febris decurſum, denſo remediorum agmine infeſtetur, quibus ea expugnantur ſymptomata, quæ imperita morbi tractatio advexit. Hæc Sydenhami verba ſunt (7), cujus judici-

(7) Schedul. monitor. de novæ Febris ingreſſu.

um

um magna medicinæ lumina Mead, Freind, Boerhaave, aliique multi viri celeberrimi, in ſuis ſcriptis confirmaverunt. Tanti itaque momenti ſpernere monita, iis utique, qui civium valetudini, & vitæ præſunt, facinus eſt; at methodum arripere notatam, ut trahendis morbis quæſtum ſibi faciant, venificium.

Cùm autem ea medendi inſtitutio, quæ in remediis calidioribus poſita eſt, etiamnum nimis frequens ſit, cauſas accuratiùs inveſtigare haud ineptum videtur, unde tot inde oriantur mala.

Igitur, natura ipſa vix unquam materiæ eliminandæ febrili per ſudores valet, excepto in peſte, antequam ad eam maturandam, idoneum inſumpſerit tempus; ita ut ſudores, qui ſponte ſuâ, ineunte morbo, largius diffluunt, Febres minimè diſcernant, ſed longum affectum & difficilem ſignificant, vel faciunt. Ea etiam curatio ventrem inter initia conſtipat, & alvi profluvium haud raro in Febribus putridis circa judicationes concitat: maximè vero & facillimè Febribus defunguntur ægri, quibus, contraria planè lege,

alvus ſub initio mollis eſt, ſed paulo ante judicationes, & ſub iis aſtricta. Ab alvi ſuppreſſione intercluditur ſtercus, diſtenduntur inteſtina, turgentique materiæ, ſi qua fuerit, negatur exitus: quantas hæc, qualeſque pariant noxas, ſuprà explicatum eſt. Atque ubi vitioſi ſucci ab initio non fuerint in primis viis, brevi quidem intervallo ibi gignentur: ſiquidem bilis utraque, ſtomachi & inteſtinorum mucus, humorum ciborumque ſordes, per alvum quærentia exitum, intercipiuntur, liquantur, corrumpuntur, deinde venas (prius interdum afflictis locis circa quos ſtabulaverunt) ſubeunt, ſanguini admiſcentur, novas Febres incendunt, flexuoſos & ſubtiles cerebri & viſcerum ductus ægrè ſuperant, ex obſeſſione partium nobiliorum peſſima oriuntur mala. Cæterum, ubi ex votis res ſuccedit, hæc maxima ex parte ita fiunt, nec prius ceſſant turbæ, quam materia corrupta, quæ per alvum dejicienda eſſet, ad cutem abſcedat, vel cum ſudoribus evacuetur. Inſuper his, ex ſudoribus copioſis, ſi venam incidas, ſanguinem craſ-

ſum

ſum utpote ſero privatum, totumque fere in grumum condenſatum, authore magno Harveo, invenies. Sudoribus igitur, inter initia Febrium, præſertim inflammantium, calidâ medicinâ expreſſis, in quibus ex maximis vitiis eſt ſanguinis tenax lentor, vehementiſſime denſabitur humor vitalis, & inde ineptus erit ad ſuperandas exilium arteriarum anguſtias, ſed vi multa jam adactus hærebit, & implicabitur. Id ſi in cerebro fit, accerſitur inſania, vel veternus; ſi circa pectus, ſpirandi difficultas, aut lateris dolor; ſi circa præcordia, eorum diſtentio, calor, dolor, pectoris oppreſſio, anxietas, jactationes, &c. feliciori quidem eventu, idem circa articulos & carnes contingit; ſed inde etiam dolor multus, vel forte claudicatio, ex morbo rheumatico, vel articulari, ſuccedit. Hujuſmodi autem accidentia frequenter admodum ſequi iſtam medendi methodum triſtis probavit experientia. In Febribus quoque lentis, ubi calidior medicina ad excitandum motum vitalem omnino deſideratur, cavendum eſt, ne nimium in ea ſimus. Quam

 graviter

graviter calida & alexipharmaca medicamenta in Febre miliari noceant, docuit sanè uberius experientia; qua constat, eadem cum æstuoso regimine in causa esse, quod ingruente primum hoc morbo, omnes fere perierint, cum jam sub temperato plurimi evadunt (8). In vicino quodam oppido, plurimi Febre petechiali hoc anno laborantes, medicina calida & continente sudorum expressione curati fuerunt, ex quibus vix tertia pars superstes est.

Ubi autem materia morbum efficiens subtilissima est, & neque humoribus crassis involvitur, neque poris implicatur, si præterea experientia docuit eam per cutem posse evocari, sudores quamprimum eliciendi sunt, ut mala materia educatur, antequam humores ab ea prorsus corrumpuntur. In peste itaque sudorum valida per calidiorem medicinam expressio, cum potione interim largiori, summum est præsidium; si quidem id arripiatur, priusquam venenum pertinaciter alicui sedi inhæserit. Hujusmodi autem cura-

(8) Hofman. med. rat. system. Tom. 4. sect. 1. cap. 9. observat. clin. §. 2.

tio

tio multorum capitum damno in variolis tentata eſt, quandoquidem venenatum id variolas concitans, neutiquam per poros cutis cum ſudoribus perpelli poteſt. Cæterum in hac affectione raro moriuntur ægroti, quia venenum a ſanguine non expulſum eſt, ſed frequentiſſime propter abſceſſum majorem a variolis natum, quam vires ferre poſſunt, qui abſceſſus medicinis calidis magnopere promovetur.

Sed licet copioſa ſudorum profuſio ante concoctionem, excepto in peſte, ferè mala ſit, plenior perſpiratio, aut lenis interdum cutis mador, modo ex malo morbo natus non ſit, plurimùm confert. Febricitantibus enim ex motu humorum perniciſſimo, & calore quoque ſummo, copia materiæ perſpirabilis longe major, quam ſanis præſtò erit; ea autem ſi intra corpus retineatur, & morâ, & motu, & calore freta, acerrima cito evadet, quæ vel ipſa homini benevalenti Febrem inferre malignam abundè ſufficit. Cutis ſanè linguaque vehementer ſiccæ & torridæ inter malas notas jure poſitæ ſunt, molles autem & humidæ inter bonas.

Lingua enim minimè arida perſpirationis bene procedentis in ſedibus, quæ ſpiritum recipiunt, indicium eſt; hæ plerumque eodem modo conſtitutæ ſunt, ac externus corporis habitus, ita ut dum cutis madet, erunt os linguaque fere humida, niſi ſingulare aliquod accidens, has partes affligens, impedimento ſit.

In his regionibus non opus eſt, ut benevalentibus vapor circa cutem cernatur; in æſtuantibus vero inter fervores id utiliſſimum eſſe videtur. In Ægypto per alteram æſtatis partem unuſquiſque aliquoties in die largiſſimè ſudat, & eo tempore incolæ ſemper ſecundiſſimâ fruuntur valetudine (9).

In Italia, dum corpora in ſummo æſtu ob ſomnum vel nocturnum vel diurnum abundè perſpirant, vel ſudant, redduntur leviora, & nullo illo die vexantur calore (1). Sed quibus aliquid perſpirabilis in vehementiſſimis caloribus æſtivis exhalare prohibetur, calor eſt moleſtus, &c (2). Atque in Febribus acutis

(9) Alpin. de medic. Ægypt. lib. 1. cap. 18.
(1) Sanctor. aph. 28. ſect. 2.
(2) ——— aph. 78. ſect. 1.

lenis

lenis ſudor, præſertim inter ſomnos, neque ad ſummam Febris vehementiam, neque corporis exolutionem, apparens, ægrum ferè ſemper faciliùs ferre morbum facit; ſedat enim mala accidentia, quæ ex retentione materiæ acris perſpirabilis, ſupra Febris noxas concitari ſolent. Ex his ſunt capitis gravitas, corporis confractio, ſitis, calor, inquietudo (3), quinetiam hæc mala ab ea cauſa mox oriunda plenior perſpiratio, aut blandus ſubinde ſudor præcavet. Optimi ſudores ſunt, ex obſervatione Hippocratis, qui poſt notas coctionis criticis diebus ſuperveniunt, & morbum ſolvunt; boni vero ſunt, qui toto corpore oriuntur, faciuntque, ut æger morbum facilius ferat. Illos quidem materiam Febrilem educere, hos autem crudâ prorſus affectione acrem perſpirabilem excernere, veriſimile eſt. Sed juxta ejuſdem monita, quæ ſponte ſua prodeuntia juvant, ea ſi intus retineantur, arte evocanda ſunt: itaque ubi cutis & lingua exſuccæ ſint & torridæ,

(3) Sanctor. aph. 113. ſect. 1. aph. 23. ſect. 4. & alibi.

excretionem materiæ perſpirabilis protinus prudens molietur medicus, non quidem intendendo eouſque Febrem, ut per ejus vehementiam ſudores exprimantur, ſed laxando vaſa, diluendo & reſolvendo humores, & moderando motum vitalem; ita enim ſimul malis accidentibus, & morbo primario conſulitur. Contra imprudentes, præſentia ſi ſciunt levare mala, id agunt, de futuris vix ſolliciti, indeque gratiam cum ægris & adſtantibus ineunt, atque ſibimetipſis de re bene geſtâ plaudunt, ſed haud raro eadem operâ magnas moleſtias, & ſummum vitæ diſcrimen in
11 poſterum arceſſant. Neque frequentiùs unquam, quam in exhibendis cardiacis, & exprimendis ſudoribus, ejuſmodi error commiſſus eſt; jucunda utique promittitur curatio, opinioni vulgi arridet methodus, eam uſus familiarem reddidit, ægerque diffluentibus ſudoribus melius ſe habere inter initia videtur, & iiſdem poſtea ſuppreſſis vehementius æſtuat, ſitit, & inquietus eſt. Cæterum ſudor qui ineunte morbo ſatis promptè elicitur, appropinquante vigore ſæpe ſiſtitur prorſus,

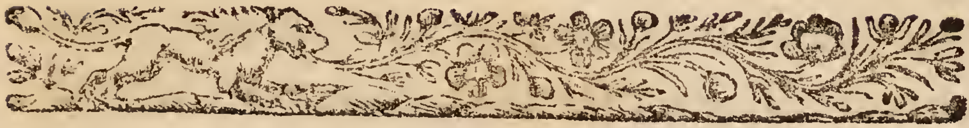
sùs,

sùs, nec calidiſſimis revocari poterit remediis; & licet fluere pergat, pro certo expoſita in ſuperioribus ſecum trahet mala. Sed adhæc licet veteres, ſtudioſiſſimi naturæ viri, eam medendi rationem nunquam admiſerint, recentioreſque in ſacris medicinæ myſteriis penitiùs eruditi ſemper rejecerint, nulla ſpes eſt, quòd aniculæ, quas penes impunè occidendi homines licentia eſt, ſe a ſuâ curatione avelli ſiverint: id vero in votis eſt, ut medici ratione utentes rem, miſſis opinionibus præjudicatis, ſuo momento ponderarent, atque hanc a ſalubri arte procul relegarent perniciem.

A ſuperioribus autem (ut ingratum hoc argumentum tandem demittam) manifeſtum eſt, quòd vias omnes, per quas corporis recrementa quotidie in ſecundâ valetudine egeruntur, patulas inter Febres tenere ex maximis ſit artis præſidiis. Nam ſanis ex eorum retentione, ut notum eſt, concitantur Febres, omnigenaque ferè mala. Quanto autem magis ea Febricitantibus fient, cùm vires corporis ex alio morbo proſternantur,

tur, & omnia recrementa longe maleficiora ſint indole, & majori intra venas conficiantur copia. Interim Febris omnium malorum, quæ ſupra ipſam aliunde naſcuntur, falsò exiſtimatur auctor. Sed quibus medicamentis, latente cauſâ, expugnabuntur iſta? inſuper his, eâ medendi ratione non modo id mali præcavemus, quod a retentis ſordibus ortum ducit; ſed hoc etiam commodi conſequimur; nempe, ut materiæ ad exeundum paratæ via pateat naturalis, quocunque demum vergit.

COMMENTARIUS

UNDECIMUS.

De Curatione Abſceſſus critici.

COGNITIS ratione, modoque evacuationum, reſtat, ut curationes, quæ circa abſceſſus criticos verſantur, explicem.

Ubi Febris, neque per ſanguinis profuſionem, neque per dejectionem, neque per ſputa, neque per urinam, neque per ſudores, judicata fuerit; inter ea accidentia, de quibus dictum eſt, abſceſſus demum expectandus eſt.

Cauſa quidem, abſceſſum efficiens, videtur eſſe materia ſubacta quodammodo, ſed non adeo exactè, ut naturales vias, inteſtina utique, renes, & cutem, ſubire poſſit; atque ſanguinis motus imbecillior, quam ut arterias diſrumpere queat: ſiquidem

quidem eædem ferè notæ in vehementibus Febribus ſanguinis curſum per nares oſtendunt, ac in minus concitatis abſceſſum circa aures. Febres autem illico miteſcentes ex abſceſſu inſigni opportunè erumpente, & protinùs iterum invadentes ex eodem præter rationem recedente, materiam febrilem in abſceſſum relegatam eſſe demonſtrant.

Si itaque natura opportunè in loco commodo abſceſſum moliatur, is arte fovendus erit, ne iterum ad interiora recurrat; ab interioribus ad exteriora verti morbum bonum eſt, contrarium vero malum. Si inflammatio exacta eſt, ea ſuperimponenda ſunt, quæ citiſſime in pus maturant; etenim, quibus tumores circa aures aſſurgunt, & non ſuppurantur, in ardente Febre hi fere non ſervantur (1). Qui vero ſuppurant cum ſignis coctionis, & pus habent album, ſalutares ſunt (2).

Singularem, ſed congruam valde, uti videtur, parotidis in Febribus malignis curationem, præfert Franciſcus Valeſius,

(1) Coac. prænot. (137)
(2) Coac. prænot.

Ego

Ego quid in ejusmodi ægrotis (sic ille) facere soleam, dicere hoc loco non gravabor; quandoquidem censeo multos esse servatos, qui alioquin interiissent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxanti oleo foveo, putà chamæmelino, atque si exire cunctentur, loco ipso cucurbitulam affigo, ne abscessus sit minor, quam possis conferre; ubi autem jam satis manifestus factus est, si brevi plurimum increscat, mitto rursùm sanguinem, ne sit major quam sustinere possit æger. Mox verò durum adhuc tumorem, neque ullâ suppuratione expectatâ, ignito ferro aperio, alterâ quidem in parte, si alteram solum obsederit tumor, in utrâque vero, si utramque, & cataplasma suppurans appono. Plerumque res bene cedit; nam brevi computrescente post inustam escharrham tumore, manare pus incipit, & per id orificium caput & reliqua viscera perpurgantur (3). Hæc certè medendi methodus egregio viro Marco Aurelio Severino, aliisque clarissimis medicis, quos

(3) Comment. ad Hip. lib. de morb. vulgar. N°. 92. lib. 7.

apud

apud eum videre est, summoperè placuit (4).

Ubi autem id, quod abscedit, ignem sacrum concitat, ea admovenda sunt, quæ tenui humori densando & ad cutem sistendo valent. Hoc genus abscessus frequentius inflammationibus sinceris recurrere consuevit. Quidam ex Hippocratis interpretibus, hanc rem minus rectè intelligentes, mirati sunt, quòd is cùm refrigerantia, tùm actu frigida, & astringentia, nempe betas & cucurbitas concisas ex aqua frigida, ubi φλέγμα in quadam anginæ specie ad collum vel pectus foras conversum erat, superimponi jusserit; præcipiens simul, ubi ad pectus extumuerit, plerique evadunt, si vero ad pulmonem conversus fuerit, utplurimum moriuntur (5); sed φλέγμα quidem hic loci erysipelas notat, adversus quod betæ folia & astringentes medicinas Celsus, Galenus, & ejus successores adhiberi volunt; hæc enim id vitii ad exteriora sistunt, aliter sane vix admovissent

(4) De abscessu critico, cap. 31.
(5) Lib. 2. de morb. (470)

iſti, qui bene norunt, quanto malo eſt intro verti eryſipelas. At eadem præſidia inflammationem exquiſitam reprimunt.

Si vero ad articulum criticè decumbat morbus, talia applicare oportet, quæ ibi detinendæ materiæ apta ſunt, antequam ea digeratur: nam, obſervante Hippocrate, articulorum morbi præter coxarios raro ſuppurare ſolent.

Si circa cutem denique effloreſcant exanthemata, calor externus ad incitanda tardantia in Febre non vehementi valet; eodem etiam cavetur, ne ante tempus temerariè recedant. Atque ad accelerandum univerſum genus abſceſſuum calor paulo major, tam internus, quam externus, idoneus eſt,

Quæ autem per abſceſſus fiunt judicationes, difficiliores ſunt utplurimum iis, quæ per evacuationes abſolvuntur, & maxime quidem, ſi excretio quædam critica non ſimul acceſſerit. Ex abſceſſu circa crura, ubi cruda omnino perſtiterit urina, periculum ſubeſſe diuturni cruciatus, & claudicationis, monet Hippocra-

tes.

tes (6). Cuidam ante 7 menſes Febrem peſſimi moris per abſceſſum ad femur cruda perſtante urina judicatam fuiſſe vidi; ſed os femoris inde corruptum eſt & claudicatio & ulcus adhuc dum inſident. Urina multum craſſum album læve & æquale ſedimentum, quaſi purulentum, deponens, omnium optime hujuſmodi abſceſſus extenuat & reſolvit: ea dum redditur, aliquando dolorem concitat, hinc urinæ difficultatem in ſtatu 2. Epid. 1. ex judicantibus efficaciſſimum fuiſſe ſcribit præceptor. Eaſdem item ſolvit ſanguis ſponte e venis erumpens; tum etiam alvi profluvium, & tormina; ſputa quoque quoſdam abſceſſus diſcutiunt.

Materia itaque abſceſſus concitans, omnibus his modis ex corpore evocari videtur; ob quam cauſam, ſi ex eruptione abſceſſus critici urina id genus ſedimenti habens, quod dictum eſt, copioſiùs effluat, ne male ſanâ arte provocetur abſceſſus, ſiquidem natura æquè tutò per renes, longeque facilius, morbum exturbabit. Atque aliarum evacuationum

(6) Coac. Præſag. (180)

ſupra

ſupra abſceſſus ſpontè & tempeſtivè evenientium eadem eſt ratio. Igitur his omnibus indulgendum eſt, ſi morbum levant.

Quinetiam, ſi abſceſſus, vel etiam arte provocatus, affectionis dignitati non reſpondet, aut ſi is temerè & ſine ulla ſignificatione evaneſcit, atque mala inde augentur evacuatio morbidæ materiæ, ad exemplum naturæ, per vias idoneas molienda eſt. In Febre malignâ, & valde exitiosâ, Monſpelii anno 1623 graſſante, quibuſcunque parotides circa judicationes apparebant, omnes intra biduum interibant, quod abſceſſus, ut ſuſpicatus eſt Riverius, totam excipiendi morbi materiam non capax erat; ad hanc igitur per alias vias evacuandam, is ſanguinis detractionem, licet vires eſſent ex oppreſſione ſummoperè imbecillæ, inſtituit; ſed hujus ergo, repetitis vicibus ſanguinem dempſit, ſequenti deinde die per leniora medicamenta alvum duxit. Tantaque fuit hujus præſidii virtus, ut poſtea in ea

tutione ex parotidibus, ita curatus, periit nemo (7).

Vibices quidem raro admodum toti recipiendo morbo ſatis ſunt; imo cùm vix quicquam a morbo detrahere interdum videantur apparentes, nil judicationi Febrium conferre a quibuſdam ſuſpiciantur. Certum vero eſt petechias aliquando, ſine alio quovis auxilio, id genus morbi perfectè judicaſſe (8); tum etiam eaſdem præmaturè vel ſerò nimis extruſas in Febribus petechialibus malum ſemper portendere, opportunè vero erumpentes bonum (9). Propterea credo, quod ex judicantibus æſtimandæ ſint petechiæ; at ſupra has aliud præſidium plerumque deſideratur. Febris petechialis ex malignis & peſtiferis ſæpiſſime habetur, & ſibi relicta, vel imperitè curata, exitioſa valde eſt; ad artem vero tractata, ſaltem quæ anno 1672 & aduſque 74 Coloniæ epidemica fuit, quæque eamdem regionem poſt aliquot annorum decurſum iterum

(7) Prax. medic. cap. de Febr. peſtilent. ſub fine.
(8) Ramazini de conſtitut. ann. 1692, &c. N° 21.
(9) Idem, ibid. & Donckers de idea Feb. petechial.

infeſtavit

infestavit, item quæ nuperrimè apud nos grassata est, & adhuc dum grassatur, facilis fuit curatu, & tutus admodum morbus: ex magno enim ægrotantium numero quorum curam habuit medicus Coloniensis D. Donckers, si bene memini, quinque tantum mortui sunt, ut ipse testatus est. Huic quidem eo lubentius fidem adhibeo, quoniam ex centum febricitantibus in præsenti constitutione haud absimili methodo curatis vix tres desideratos fuisse pro comperto habeo, & idoneis testimoniis, si opus fuerit, probare possum. Eam autem curationem paucis absolvam.

In primo morbi stadio expurgandis ventriculo & intestinis tempus aptissimum est, nempe ut crudi & viscosi humores, qui venenatam particulam cum saliva deglutitam excipere, alere, & Febrium fomes esse, jam ab ea corrupti, videntur, quamprimum cum inhærente fermento, quantum fieri potest, ejiciantur foràs. Primum autem stadium ad macularum usque eruptionem, vel ad istum diem, quo constitutio eas ex sua indole depromere solet, extenditur. Intra id quoque

 spatii,

ſpatii, ſi vel copia, vel motus ſanguinis, vel inflammatio internæ cujuſdam corporis ſedis, ſanguinis detractionem poſtulet, vena ſecanda erit; & quo citius id fiat, eo melius. Si vero ingens capitis dolor, aut inſania, aut ſopor cum occulorum & vultus rubore, aliæve notæ inflammati cerebri alio morbi tempore ſanguinis miſſionem expetant, cervicibus cucurbitulæ cum ferro advovendæ ſunt, ſanguiſque pro ratione accidentis, & ægrotantis virium demendus. Venæ etiam exiles, quæ ſub lingua ſunt, feliciter in his ſectæ fuerunt. Vires autem hic plurimum collapſæ lata amplarum venarum vulnera prorsùs recuſant. In his Febribus haud pauci inſania & veterno temerè occupati. Amicorum ſpes fefellerunt, quos per id præſidii tempeſtivè adhibitum ſervari ſæpe potuiſſe, nullus dubito. Cæterum ſanguinis motus, ex indicio arteriarum, prorſus inter initia, utplurimum ſtimulo eget; magis autem neceſſarius is eſt inſtante papularum eruptione, quoniam inſuper his, tunc temporis natura abſceſſum circa cutem moliens adjuvanda eſt; atque

propterea

propterea paulo ante ſecundum ſtadium a purgantibus abſtinere, & alvum ſiccare oportet. Ex iis, quæ commodè hic ſanguinis curſum incitant, & excretiones per cutem promovent, haud infima ſunt veterum antidoti, quæ opium & medicinas calidas penetrabiles recipiunt; ſed iſtæ nondum ea copia adhibendæ ſunt, ut ſudores eliciant; ii enim, vel ſponte diffluentes, adhuc dum mali exiſtunt, vehementiuſque nocent arte expreſſi. Per totum porro hoc ſtadium in iiſdem, ſi langueat motus vitalis, quod plerumque fit, continendus eſt æger; victus ex juſculis hordeaceis cum vino per omnia morbi tempora ad ſuſtentandas vires utiliſſimus eſt, modo affectio capitis vini uſum haud arceat. Interim ad ſingulare humorum vitium proſpiciendum eſt. Si denſitas ſit ſanguinis inflammatoria, eam nitroſis attenuare juvat; ſi putrida diſſolutio, acidis & aſtringentibus coercere; ſi crudus lentor, ſalibus acidis & alkalinis ad ſaturationem commixtis ſolvere, tum etiam veſicantibus, quæ ratione quoque ſtimuli egregiè proſunt. Adhæc alvus

vus minime negligenda eſt. Ea ſub principio & fine hujus ſtadii tarda eſſe debet; ſi vero diutius ſtricta maneat, præcordiorum oppreſſio, anxietas, & vitia capitis & nervorum plurimum intenduntur. Atque hæc mala jam inde nata alvo bis terve liquata ſæpe admodum levantur & pulſus valentior fit. Vitalis principio & fine ſtadii venter tardus commodè rheo & tamarind. movetur, ſed purgatione debitâ prius celebratâ, duci rarò debet. Clyſteri autem medicamentum per os aſſumptum ideo prætulerim, quod hoc inteſtinum tenuè, pariter atque craſſum, juxta expurgat. Cæterùm modica alvi ſubductio excretioni perſpirabilis nulli impedimento eſt (1). Finitur alterum hoc ſtadium accedente judicatione, quæ nunc citius, nunc tardius pro ratione conſtitutionis advenit. In iis conſtitutionibus, quibus eruptio petechiarum circa quartum diem ſolenniter contingit, erit judicatio, vel ſaltem imperfecta, circa ſeptimum; ſi eruptio circa ſeptimum fuerit, judicatio circa decimum quartum expectanda eſt; atqui ſi ſecundus ſeptenarius

(1) Sanctor. Aph. 48. ſect. 1.

mor-

bum non prorsùs abſolverit, id a tertio ſperandum. Cæterum accedente critico morbi, in quaque conſtitutione, die, ſi notæ coctionis in urinis cernantur, ſi pulſus plenior & valentior tangatur, ſignaque ſudores præſagientia animadvertantur, ſtatus ſeu tertium morbi ſtadium adeſt, jamque movendi ſudores nec prius opportunitas eſt; medicina itaque calida in majori copia concedenda eſt, & potiones tenues affatim calidè ſorbillandæ. Blandoque per totum corpus educto undique ſudore, ſi urina magis cocta reddatur, & æger inde levetur, ad finem uſque morbi is continuandus erit. Si vero hæc non fuerint, & pulſus iterum magis celer, & contratus ſentiatur, & ſudor difficulter eliminetur, & anxietas & pectoris oppreſſio, & mentis languor, & capitis vitia intendantur. Reliquis inhæret morbus, & materia, quæ intus relinquitur, ulteriorem concoctionem requirit. Quamobrem ad curationem in ſecundo ſtadio probatam redeundum eſt, donec iterum ſudores moliatur natura: & ſi altera judicatio non perfecta fuerit,

vel etiam, tertia idem facere oportet. Sed hac curatione ex arte institutâ vix ultra secundam judicationem perseverabit passio. Morbo tandem prorsus depulso alvi purgatio non omittenda est.

Cæterum ubicunque per abscessum natura Febrem solvere frustra fuerit aggressa, neque ullum signum criticæ evacuationis in conspectum prodeat, magnoperè necessarium est excretionem arte educi. Si abscessus sanguineus est, si morbus recens, si Febris vehemens, minimè dubium est, modò vires sinant, quin sanguis mitti debet. Ubi autem eæ imbecillæ sunt, considerandum est, an ex virium exolutione, an oppressione id fiat: si imbecillitas a posteriori casu oriri suspicatur, sanguinem ad paucas tantum uncias, tentandi gratia, educere utile erit; ex quo si invalescat pulsus, res certior erit, tum breve post intervallum evacuatio justa sine periculo institui poterit. Si morbus vero diutius insederit, si Febres leniores, si ætas minus firma, si robur fractum, si quædam notæ turgentis humoris circa primas vias, si passio per dejectionem judicari consuevit, ducenda quidem alvus. Atqui si constitutio epidemica

demica morbos per cutem potiſſimum expedit, & natura eo vergit, ſudores provocandi. Haud raró cum ventris purgatio, tùm ſudores provocatio poſt V. S. locum habent.

Præterea, non modo mali ſunt abſceſſus, qui morborum ſolutioni non ſufficiunt, ſed ii etiam, qui e contrà plus quam æquum eſt, effunduntur. In conſtitutione peſtilentiali utrumque vitium ab optimo ſene obſervatum eſt: nam, multis abſceſſus oriebantur, aut minores quam ut quicquam prodeſſent, aut majores quam ut ferri poſſent.—— Illud vero ipſis inerat (de ſacris ignibus plurimum ea conſtitutione & ſæviſſimè graſſantibus ſermo eſt) ut quæcunque per ſuppurationem abſcederent, ſi tempeſtiva alvi profuſio, aut optimæ urinæ profluvium extitiſſet, per ea ipſa ſolvebantur (2). Ubi igitur ſupra vires futurum eſſe abſceſſum medicus præſentiat, is ſuo judicio utens, illum commoda evacuatione eouſque debet extenuare, ut par & morbo & viribus ſit.

(2) Lib. 3. Epidem. ſtat. peſt.

C O M-

COMMENTARIUS DUODECIMUS.

De Vesicantibus.

De vesicantibus, quæ cantharidas recipiunt, cum id genus præsidii nunc dierum in Febribus valde usitatum sit, aliquid hic adjicere haud alienum videtur.

Cantharides quidem a temporibus usque Hippocratis in medicinam admissæ sunt. Archigenes vero ex omnibus primus erat, quem ad vesicandam cutem eas adhibuisse novimus, si modo is ante Aretæum vixerit: uterque sanè adversus capitis & nervorum absque Febre vitia hoc remedium usurpavit (1). Ex Arabum autem temporibus, in morbis etiam acutis, ad revellendas fluxiones & educendos corrup-

(1) Aetii Tetr. 2. serm. 2. cap. 28 & 50. Aret. curat. morbor. diuturn. lib. 1. cap. 4.

tos

tos humores, ab internis corporis sedibus in habitum externum, ex usu fuerunt medicamenta cutem exulcerantia. Materia enim quævis acris excitando ruborem, dolorem, & vesicas circa cutem, humores a profundo corpore versus afflictum locum trahere æstimabatur. Sed id genus præsidii multo ante Arabum tempora pesti accommodavit Ruffus Ephesius. Ex ejus enim authoritate, si ardor interiora occupat, extremaque algent, & summa cutis est frigida, præcordia tenduntur, venter colliquationes partim sursum partim deorsum mittit, vigiliæ urgent, deliria fiunt, lingua est aspera, iis calefacientibus opus est, ut calor per totum corpus diffundatur, & ut ab interioribus partibus ad exteriores trahatur, quacunque fieri poterit ratione, enitendum (2). Paulus quoque in immodicâ refrigeratione inter Febres, frustra usurpatis lenioribus auxiliis, dropaces & sinapismos adhibuit (3). Is etiam in synco-

(2) Oribas. synops. lib. 6. cap. 25. Paul. Æginet. lib. 2. cap. 36.

(3) Lib. 2. cap. 46.

pe Febribus superveniente; extremis partibus perfrigeratis usque ad inguina & sub alas, cataplasma imponendum esse ex sinapi, aut pyrethro, aut adarce præcepit (4). Vetustissimus quidem author Hippocrates extrema algentia, si alvus fluat, ceratis calefieri jussit (5).

Ex anno autem 1575, quo tempore magnas strages Venetiis & Patavii edidit pestis, magis invalescere incepit vesicantium usus; atque ab eo tempore non veriti sunt medici, ex authoritate præcipue Hieronymi Mercurialis, cantharibus, quarum virus apud plerosque quondam erat suspectum, cutem vesicare. Eodem deinde sæviente morbo Pisauri, & alios multis Italiæ civitatibus, anno 1590, de hac medicina inter artis professores multæ ortæ sunt lites; sed omnia quæ contra disputata sunt, (inquit vir doctissimus) refutavit Saxonia, libellis tribus de vesicantium usu editis, in quibus quidem totum hunc locum ita copiosè pertractavit, ut qui eum consecuti sunt, sequerentur

(4) Lib. 3. cap. 34.
(5) Lib. de rat. vict. in acut. morb. (398)

plane,

plane, nihilque fere huic argumento adjecerint. Veruntamen ifte Saxonia, præter pauci evacuationem feri, & urinæ provocationem, facultates cantharidum intra revulfionem & derivationem fifti ftatuit; atque omnes rationes, quibus is ad commoda veficantium evincenda ufus eft, in placita veterum de fluxionibus prorfus innixæ funt. Id vero commenti, firmis oppugnans argumentis, Helmontius primus omnium convulfit (6), & deinde nobile Harvei inventum penitus delevit. Saxoniæ igitur & veterum pro veficantibus ratiocinia ut una corruant cum fundamento neceffe eft. Veficantium autem ex cantharibus ufus hodie apud nos frequentiffimus eft, ita ut vix ulla fit Febris gravior, ubi ifta more folenni a plurimis non adhibentur: quamobrem magnoperè intereft medentium cognofcere, quænam mutationes ab hoc efficiuntur præfidio; eæque haud aliter quam ex fidis experimentis difcendæ funt.

(6) In Tract. quibus Titul. funt, Catarrhi deliramenta, Canterium. latex humor errans.

Igitur,

Igitur, omnibus in propatulo eſt, quid circa cutem veſicantia poſſunt; ibi utique veſiculam ichore plenam, plerumque intra paucas horas, concitant, ſæpe quidem ſine multo calore aut dolore. Educendo itaque ſero ſanguinis, quod etiam aliquandiu poſt ablatum veſicans interdum exſudat, aliquid a corpore demunt, & excitando dolore pro ſtimulo ſunt: ſed raro admodum ratione evacuationis, aut ſtimuli ex dolore nati, multum efficiunt. Atqui cantharidum poteſtates internis corporis ſedibus, & humoribus, maximam partem impenduntur.

Uncias octo ſanguinis ex venâ ægrotantis detracti in duo vaſcula indidit Baglivius, in altero pulv. cantharid. ſcrupulum ſanguini immiſcuit: is inde primo coagulari viſus eſt; mox colore plumbeo aut ſubnigro infectus eſt, & ſubtilem pelliculam ad ſuperficiem exhibuit, deinde eam totam maxima veſicularum copia occupavit, quæ ſubnigrum ſerum ruptæ emittebant, tandem totus ſanguis diſſolutus eſt, & in ſerum nigrum & ſublividum

dum converſus. Interim ſanguis in altero vaſe nil hujuſmodi paſſus eſt (7).

Ubi pulvis cantharidum ſanguinis ſero admiſcetur, id liquidius & tenuius fit, & vix cogi poteſt (8).

Per venam canis jugularem ſub æſtate unciæ duæ tincturæ cantharidum infuſæ ſunt, proxime id aquea & viſcoſa evomuit animal, tum ſalivam viſcidam ore ejecit; a vulneris curatione ablegatum humi procubuit ſemianime, capútque vix attollere poterat, ſitiebat præterea vehementer, & linguam præ ſiti cum anxietate exſerebat, epotis duodecim circiter aquæ libris in pedes ſe elevabat, caput libere & recta cervice movebat, alacriuſque factum eſt, redditâ autem urinâ copioſiſſimâ flavâ humi iterum concidit, & caput attollere non amplius ſuſtinuit, ſed ſemiſtupidum & capite nutans ad mortem uſque fuit; interea ululabat, nil comedebat, vehementerque ſitiebat, ſed nil aquæ conceſſum eſt, quarto tandem

(7) Bagliv. de uſu & abuſu veſicant. cap. 1. exper. 3.
(8) Ibid. exper. 4.

die

die convellebatur, & poſt maximos ululatus noctu expiravit (9).

Catulus etiam eidem experimento adhibitus fuit, qui poſtquam eadem ac canis paſſus eſt, nullâ aquâ conceſsâ, intra ſex horas graviter ululando mortuus eſt (1).

In utroque viſcera omnia integra viſa ſunt, ſanguis autem, qui ex diſſectis venis aut viſceribus emanabat, nigerrimus erat, minime coagulatus, ſed diſſolutus prorſus, & in ſuperficie minimis veluti olei guttulis perſuſus. In veſica urinaria canis ne minima quidem muci portio, quocum illa naturaliter oblinitur, inventa eſt. Bilis in veſica fellea quadam nigritie tingebatur.

Quibus datæ ſunt cantharides, authore Diaſcoride, ſigna eveniunt graviſſima. Ab ore enim ad veſicam uſque cuncta erodi ſentiuntur, picem aut ſimile quiddam cedriæ reſipiunt, dextra præcordia inflammantur, urinam ægre reddunt, & ſubinde cum lotio ſanguinem emittunt,

(9) L. c. exp. 1.
(1) L. c. exp. 2.

ſtrigmenta

ſtrigmenta haud ſecus atque dyſentericis alvo deferuntur, faſtidio urgentur, animo linquuntur, obortâque vertigine concidunt, poſtremo mente alienantur (2). Fœdam etiam ſatyriaſim ex devoratis cantharidibus ſupervenire interdum viderunt medici.

Cantharidibus inter Febres cuti impoſitis, intenditur cum ſitis, tum linguæ ariditas, pulſus frequentiores & celeriores redduntur, ſed nunc pleniores nunc magis contracti ſentiuntur, augetur Febris, doloribus lancinantibus aliquando cruciatur veſica, præcipuè ſi nova veſicantia ſedibus priùs ulceratis vix renatâ cute admoveantur; ſanguis interdum & pelliculæ quaſi membranæ eroſæ, cum urina redduntur, eaque paſſis veſica a morte exulcerata viſa fuit; citatur plerumque urina, nonnunquam vero ſupprimitur, ſed haud raro guttatim cum difficultate egeritur. Accidentia a veſicantibus concitata, nunc citius, nunc tardius ceſſant, ſed intra triduum utplurimum finiuntur.

(2) Lib. 6. cap. 1.

Ex his constat, quòd acris cantharidum materia cutem subire, humoresque inde inficere, valeat; aliter sanè nescio, quomodo tanta vitia circa urinæ vias ab iis cuti impositis concitari possunt. Observare etiam licet a cantharidibus devoratis, vel cuti applicatis, vel per venas infusis, pariter offensas fuisse urinæ vias. In superioribus notatum est, quòd sanguinis ichoribus & salibus iis inhærentibus, qui quotidiè eliminari desiderant, natura exitum per renes paraverit. Quandoquidem igitur cantharides instar veri solventis in sanguinem agant, eumque in ichorem convertant, tum etiam acri sale inficiant; id veneni quacunque demum via sanguini admisceatur, vesicam potissimum petit, & primo quidem mucum vias urinæ obliniententem consumit, deinde fibras illarum exquisitè sentientes lacessit; unde has partes dolores habent atroces. Si vero vasa ultima renum tomentosa
10 eraduntur, sequitur mictus cruentus, si membranæ ureterum & vesicæ, supra cruciatus pelliculæ cum urinâ redduntur, si fibræ musculares, renum papillas ambi-

entes,

entes, diſtentione ab acri cantharidum ſtimulo corripiuntur, retinetur ex toto urina, vacuâ interim veſicâ.

A cute vero ad renes antequam ſe appellit cantharidum virus, per venas cum ſanguine in cor dextrum tranare debet, ibi cum toto ſanguine confunditur, & deinde in pulmonibus admodum commiſcetur, ita ut fieri nequit, quin per omnia vaſa ſanguinea deferatur.

Quid autem impedimento eſſe poſſit, quo minus mucum cor & arterias defendentem eradat, & fibras deinde eorum nudas pungat? Hæ quidem dolere neſciunt, ſed in contractiones quocunque ſtimulo provocantur*; cor enim quorumdam animalium poſtquam aliquandiu, vel e corpore exciſum, ſe movere deſiit, ſi aculeo pungatur, vel acri materia irritetur, iterum contractionibus agitabitur. At in omnibus animalibus jugulatis, in quibus experimentum inſtitutum eſt, quieſcenti jam cordi per ſtimulum reſtitui potuit actio. Sed arteriæ quoque, demonſtrante D. de Gorter, ſupra vim villi contractilis proprio motu muſculari

inſtar cordis gaudent (3). Hæ igitur a ſtimulo pariter atque cor in vivis afficientur. Ex his intelligitur, quam ob cauſam arteriæ a veſicantibus concitatiùs moventur, vel etiam aliquando, ubi fibræ earum ſentientes magis irritabiles, aut muco minus defenſæ, aut multo veneno infectæ, quaſi rigore corripiuntur, ita ut inde pulſus exiles, & obſcùri fiant. Hanc veſicantium potentiam olim, & fortè primus, notavit Baglivius; ſcribit enim, quod poſt veſicantium applicationem, præter alia, pulſus quaſi obſcurantur, atque id perſpicuum fuit in delirantibus nonnullis, quibus illi prius alti erant: addit, & id mali tamdiu durare, quamdiu inhærent acres cantharidum ſales, quibus eliminatis, una cum aliis vitiis a veſicantibus natis evaneſcere (4). Ex monitu Baglivii ad hanc rem attentus, a veſicantibus, ubi pulſus fuerat celer admodum & frequens, ego ejuſmodi arteriarum affectionem ſæpe natam eſſe obſervavi; & a plurimis id obſervatum

(3) In exercitat. medic. de motu vitali.
(4) Bagliv. l. c. cap. 2. N° 3 & 4.

eſſe

esse nullus dubito. Hæc quidem ex observationibus a societat. Edinburg. evulgatis sunt. Me multum fefellerunt vesicantia; (ita loquitur author dissert. de Febribus nervosis) nam ea ipsa, quibus plurimum fidebam, omnia mala accidentia interdum exasperabant, ita ut, quo tandem me verterem, planè nescivi; & hoc quidem in arteriarum motu maximè notabile erat, pulsus utique, qui satis plenus & mollis fuit, admoto vesicante exilis & contractus fiebat, & reliqua mala simul ingravescebant, post autem intervallum pulsus iterum mollior, & plenior sentiebatur: sed nova vesicantia eosdem iterum effectus edebant, atque id quidem, experimento ad plures vices repetito, haud aliter accidit (5).

Nostra porro vesicantia sanguinem eliquant, acrique sale inficiunt. At si ichores saniosi, qui per renes efferri debent, intus retineantur, caput fere læditur; vel si inter Febres modo sales, oleumque urinosa, non exeant, cujus indicium est urina tenuis & aquosa, in procinctu stat

(4) Vol. 4. (379)

insania. In iis præterea Febribus, quibus sanguis mittitur rutilus, & dissolutus, cerebrum insigniter malè affici consuevit. Qui cantharidas devoraverunt obortâ vertigine concidunt, & mente alienantur. Canes etiam, infusâ per venas tincturâ cantharidum, statim caput gravissimè læduntur; canis autem, cui larga aquæ copia concessa fuit, brevi saltem intervallo convaluit, sed inhibita omni deinceps potione, quarto die mortuus est. alter quidem, cui nil aquæ concessum fuit, intra sex horas a vitio, uti videtur, capitis interemptus est.

Cum igitur deliria in Febribus acutis salium, qui per renes efferri debent, retentionem a tergo sequantur; & cantharidum virus post urinæ vias caput maximè obsideat; & Febres cum dissolutione sanguinis in capitis affectus pronæ sint; haud certum est, quòd in omnibus capitis & nervorum vitiis summoperè necessaria sint vesicantia. E contra æquum est censere, ubi in Febribus, cum sanguine dissoluto & acri, vitia capitis & nervorum instant, vel urgent, quod

quod ea per veſicantia citius arceſſantur, & vehementius intendantur. Mentis ſane alienationem, & tendinum ſubſultus, ſupra veſicantia accedere, & exacerbari in confeſſo eſt apud eos, qui pro uſu veſicantium in omni Febrium genere acriter contendunt. At nonnullis hæret fixa in pectore de veſicantium virtute contra hos affectus opinio, ut quodcunque ejuſmodi acciderit mali, id totum a morbo eveniſſe, & neglecto remedio longè vehementiùs preſſiſſe, perſuaſum habent; ſed cum hæc vitia admotis veſicantibus aliquando protinus accedant, & amotis iiſdem ſenſim evaneſcant, & hoc tèr quatèrve vel ſæpius in eodem ægrotante fieri viſum ſit; mihi nunquam perſuaderi poſſe, ut credam in omnibus vitiis capitis & nervorum ſummum eſſe in cantharidibus remedium.

Neque adverſus Febres ſemper utilia eſſe videntur veſicantia; ſiquidem ex putridis nonnullæ ſanguinem colliquant, & in putidam fere ſaniem convertunt. Hæ in æſtatibus calidiſſimis apud nos graſſantur, delirio & nervorum diſtentioni-

bus maxime opportunæ ſunt, pulſuque crebro & celeri inſigniuntur. Pulſus quidem celeres, qui duro ictu non validè feriunt digitum, a putredine humorum proficiſci prodidit Galenus. Arteriæ enim ſuâ contractione fuliginoſum excrementum, quod in iis eſt contentum, excernunt. Ubi igitur fuliginoſum excrementum præpolleat, plurimum contrahitur arteria, diſtenditur non plurimum cor cum arteriis; hinc arteriæ conſidentis motus digitis probè exercitatis ſentitur celer, diſtendentis autem non validus. At ſi cordis contractio brevi intervallo peragitur, celeritèr diſtendetur arteria; ſicque pulſus in utroque motu celer erit. Hæc pluraque de celeri pulſu apud Galenum videre eſt (6). Cæterum ſuſpicor, quòd pulſuum celeritas in Febribus putridis ab acrimonia putreſcentium humorum cor & arterias irritante potiſſimum concitetur. Adeo autem duri non ſunt pulſus in his ac in morbis inflammatoriis, quoniam ſanguis in inflammatoriis ſpiſſus eſt, in putridis vero li-

(6) De præſag. ex pulſ. lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 12. & de different. Feb. lib. 2.

quatur.

quatur. Ejufmodi quoque indolis funt Febres eryfipelatofæ exquifitæ, quædam ex petechialibus, & præ cæteris nonnullæ caftrenfes epidemicæ. Solvens autem fanguinis validiffimum adhibere, ubi is nimium folutus fuerit, tum acrem fanguinis labem acerrimo fale intendere, tum arterias fupra modum celeriter & frequenter agitatas acutiffimo ftimulo incitare, rationi prorfus contrarium eft. Sed hæc omnia a veficantibus in iftiusmodi Febribus expectanda funt. Graffantibus quondam Romæ Febribus colliquativis, five a diffolutione, quamplurimi ex Galenicis, nimiùm hærentes fuis hypothefibus, gravia & improportionata eorum fymptomata a venenatâ qualitate dependere crediderunt; ideo ad veneni evocationem quatuor fex vel plura adhibebant veficantia. Poftea tamen fæpiffimè convulfiones, deliria majora, Febris incrementum, abfceffus in vifceribus, & tandem mortem contingere, obfervavit Baglivius; ob diffolutam fcilicet magis magifque fanguinis maffam a cauftico cantharidum fale, & acri pariter Febris materiâ. In delirantibus, eodem authore, cum

cum Febre acutâ, & linguâ aridâ, dum admovebantur in xenodochio veſicantia, omnes celeriter moriebantur, & magna parte convulſi. Quibus repetitis eventibus perterrefactus, ipſe poſtea feliciter uſus ſum emulſionibus refrigerantibus, & ſectione venæ frontis (7).

Eſt autem Febrium genus, in quo contrarium ſanguinis vitium plane obtinet, is utique lenteſcit, glutinoſus eſt, & magna diſpoſitione ad concreſcendum præditus eſt. Hanc humorum in Febribus differentiam ſapuiſſe videtur Hippocrates; nam hic alteram anginæ ſpeciem in hieme ex humore lento & viſcido, venis obſtruente, atque ſanguinis & ſpiritus vias occludente, natam eſſe ſcribit: alteram æſtate aut autumno ex calidâ nitroſâ & acri fluxione gigni, quæ quidem aſperam arteriam mordendo anginam concitat (8).

Igitur, in Febribus inflammatoriis, rheumaticis, hyemalibus, & aliis, in qui-

(7) De uſu & abuſu veſicant. cap. 2. N° 3. Eadem confirmantur, obſerv. 131. dec. 11. A. ix. miſcel. nat. curioſ. & obſerv. Thoner. lib. 1. ob. 20.

(8) De vict. in morb. acut. (397)

bus

bus sanguis detractus glutinis vel corii instar ad superficiem concrescit, vel nimium spissus est, ad solvendum lentorem egregiè conferunt vesicantia; sed in Febribus inflammatoriis intentiùs moventur arteriæ, quamobrem, post debitam sanguinis missionem locum habet id remedii; atque licet motus arteriarum, etiamnùm nimis veloces, ab eo intendantur, brevi tantum intervallo id fiet, postea quidem eliquatis densis humoribus, pulsus sentientur molliores, & Febres erunt leniores.

In lentis etiam Febribus, & in omnibus, ubi pulsus pro ratione morbi langueant, ad eos incitandos summum est in vesicantibus auxilium. In soporosis igitur affectibus, quibus pulsus rarus & tardus solennis est, hoc remedium ab omnibus arripitur; præcipue si Febris simul fuerit lenior, & vitium ex crudo & lento humore concitatum. Et jure quoque optimo Sydenhamus in Febribus hyemalibus, ubi sanguis lentus & spissus est, & arteriarum actio pro ratione vitii non satis valida, vesicantia potissimum probavit;

bavit; has enim utrinque ſecat id genus præſidii.

Si autem ad hæc de uſu veſicantium confirmanda ulteriori authoritate opus ſit, ſententiam duorum ex maximis in arte magiſtris depromam. Prima erit Mercurialis, qui veſicantia ex cantharidibus inter Italos princeps invexit. Magnâ diligentiâ conſiderandum eſſe puto, quod etiam docui de Febribus peſtiferis agens, hujuſmodi medicamenta non eſſe indiſcriminatim omnibus Febribus adhibenda; nam invenio veteres tantum uſos eſſe ſinapiſmis in iis Febribus, in quibus vel lethargus, vel cataphora, vel propenſio in ſomnum, aderat. In aliis Febribus magnis fugiebant uſum ſinapiſmi. Itaque, ſi noſtra veſicantia ſunt vehementiora ſinapiſmis, planè non video, cur debeamus ita indiſcriminatim uti. Laudo ut utamini in iis affectibus, ubi caput vehementèr afficitur, & præſertim frigidis affectibus, atque tum potius pedibus adhibeatis (9). Primarius apud nos hodie medicus, qui longo uſu canthari-

(9) De compoſ. medicament. lib. 3. cap. 23.

dum

dum facultates expertus eſt, & aliorum experimentis ſæpe interfuit; variolis laborantes (quo in morbo nonnulli hanc medicinam, ſi gravior ſit affectus, nunquam negligunt) aptos eſſe veſicantibus præcipit, quando evenit, ut cum pulſu arteriarum exiguo & languido, ſine ulla inſigni manuum intumeſcentia, febricitent, & imminutis admodum viribus torpeant magis, quam calore urantur. In hujuſmodi ægritudine imponenda brachiis & cruribus emplaſtra veſicantia (1). Hæc ille: cæterum non modo in variolis, ſed in quaque Febre, pulſus nimis rarus & languidus veſicantia plurimum deſiderat; contra, frequens & celer rarò admodum admittit.

Adhæc autem id noſſe oportet, quòd veſicantia acri ſuâ materiâ arterias circa locum, cui aptantur, præ cæteris afficiant, & ideo in vehementiores motus agent: hinc fit, ut per proximas arterias humores majori copiâ & fortiori impetu urgeantur, ad experiendas itaque obſtructiones, quæ vaſorum vibrationes, &

(1) Epiſt. ad J. Freind.

fluentium

fluentium impellentem impetum postulant, juxta locos afflictos admota egregium præbent auxilium; sicut in tollendis pertinacibus coxarum doloribus manifestum est. Cæterum quo majorem copiam humorum arteriæ locis vesicatis proximæ recipiant, eo minorem habebunt distantiores ab eodem trunco ortæ. Ita quidem vesicantia inter cervices admota, fluxiones optimè ab oculis, faucibus, & asperis arteriis avertere ducuntur, a cerebro vero capiti aut spatio pone aures imposita; at si a medio corpore humores solicitare præstiterit, extremi artus vesicandi sunt, si a superioribus sedibus ducere animus est, inferiores. Ad revellendos igitur succos malos fluitantes a sedibus corporis internis, atque ad derivandos eos versus externum habitum, ex usu est id genus remedii, modo aliæ noxæ ab eo concitatæ hæc commoda non superaverint. Denique ex hac vesicantium proprietate facilè intelligunt rei medicæ prudentes, cui corporis parti in quaque ægritudine ea admoveri debent.

FINIS.

LECTORI.

IMPEDIMENTO fuit authoris ab urbe distantia quo minus ipse impressionis curam susciperet: ita fit ut plurima fuderit prælum errata. Ex iis haud pauca subtùs habes notata; sed omnia præscribere, præsertim quæ ad interpungendi rationem spectant, longum esset. Tua itaque facilitas ejusmodi vitia illi condonabit.

ERRATA.

Pag.	Lin.	
vi	6	*Lege*, ipsi
3	8	Cnidiis
5	5	apud *pro* ad
10	21	his
——	24	illis
11	16	excreta vel abscessus
13	22	judicationes
14	3	eludit
17	2	fit
22	4	earum
24	9	citò, *pro* sensim
31	2	*post* acer, ejusdem gravitas,
——	5	labii inferioris tremor.
——	8	permixtis
32	19	tormina, lumborum dolor,
——	12	si liquida,
——	18	sensìm, *pro* senum
33	8	biliosæ
34	5	historiæ absolutorum.

Pag.

Pag.	Lin.	
36	117	*Lege*, cùm, *pro* eum
46	7	ſcrobiculum
47	19	maximam
49	4	Ptiſana
——	14	eſt, & facillimè
50	8	fuerint
52	3	amaræ
53	8	utique impletur, & dum
——	18	excreentur
54	15	Chryſippi
——	17	detractioni, & alvi purgationi
55	25	a ſecundo
56	5	acceſſio
——	8	Febris
57	4	ſuiſimilis eſt
——	12	pigri
——	14	ſaturentur
58	7	quid fieret
——	9	impleret ?
——	25	regione
59	15	atqui
60	2	morbi
——	26	ſimpliciter
62	10	urina
63	9	Ea porrò
64	8	noxiamque
67	26	ſtatuant
68	4	diſpiciat
69		PROOEMIUM
76	26	*Dele*, tam
77	11	*Lege*, curationi

Pag.

Pag.	Lin.	
77	12	*Lege*, detrahendum
——	20	calorem
——	26	ſi continuetur
81	10	venæ ſectioni
——	17	denſus & coriaceus
——	24	atqui
84	10	vidit
89	7	exercitatione
91	21	ſit initium
93	21	valet
94	14	oborta
95	20	in venerem
96	7	porrò is
97	8	detinent?
——	18	oriuntur?
100	6	affligant
101	22	ubi purganda
102	6	quum ægri anxii
112	9	arteriæ dorſalis
113	5	medicamenta
114	15	valentiori
115	1	digeſtum
117	2	perdurabat
118	7	morbo
——	21	ad vomendum
——	26	3 vi
119	7	nigredo, &c.
——	8	excruciarant
——	24	inquinati
120	19	idque
——	9	ſerò accerſitis

Pag.

Pag.	Lin.	
123	4	*Lege*, inducta
124	9	quia *pro* qui
125	6	a vesica
——	24	hypochondria acerbi dolores,
127	27	prurientes
130	11	frequentissimæ
132	9	colore urinam, saltem non magis tinctam,
134	17	hypochondriorum
135	16	graviditatis
136	23	ab intestinis in venas
139	20	terrifica
——	21	dubitabimus
140	1	promovet
——	5	diarrhæam
143	6	exacerbationum
——	17	confesso
145	12	alias crudæ
148	5	simplici
——	14	*Dele*, minus
152	9	*Lege*, in illorum
161	16	expediendæ
163	3	ea mortem inferebant
——	6	celeberrimus
——	16	excernatur
164	11	Pisis
166	2	*Pulmonum*
168	22	promovent
169	13	similis
171	17	furfur

Pag.

Pag.	Lin.	
171	25	*Lege,* probavit. Ita Metoni
173	21	Sed ut eò
175	7	fiſus
——	10	indicium
191	8	fictum eſt
192	18	hoc modo
198	24	Atqui
199	2	ob ſummam
200	15	arceſſunt
204	24	profert
208	13	Eoſdem
210	7	ſuſpiciuntur
212	10	admovendæ
——	18	occupati, amicorum
214	8	vitatis
215	17	contractus
——	20	Reliquiis
216	17	ſuſpiciatur
217	4	ſudoris
220	13	cantharidibus
——	16	aliis
226	23	eroduntur
227	13	erodat
231	12	preſſurum
——	18	poteſt
237	24	ad expediendas

F I N I S.

